

MUNTANYA

ABRIL 1974

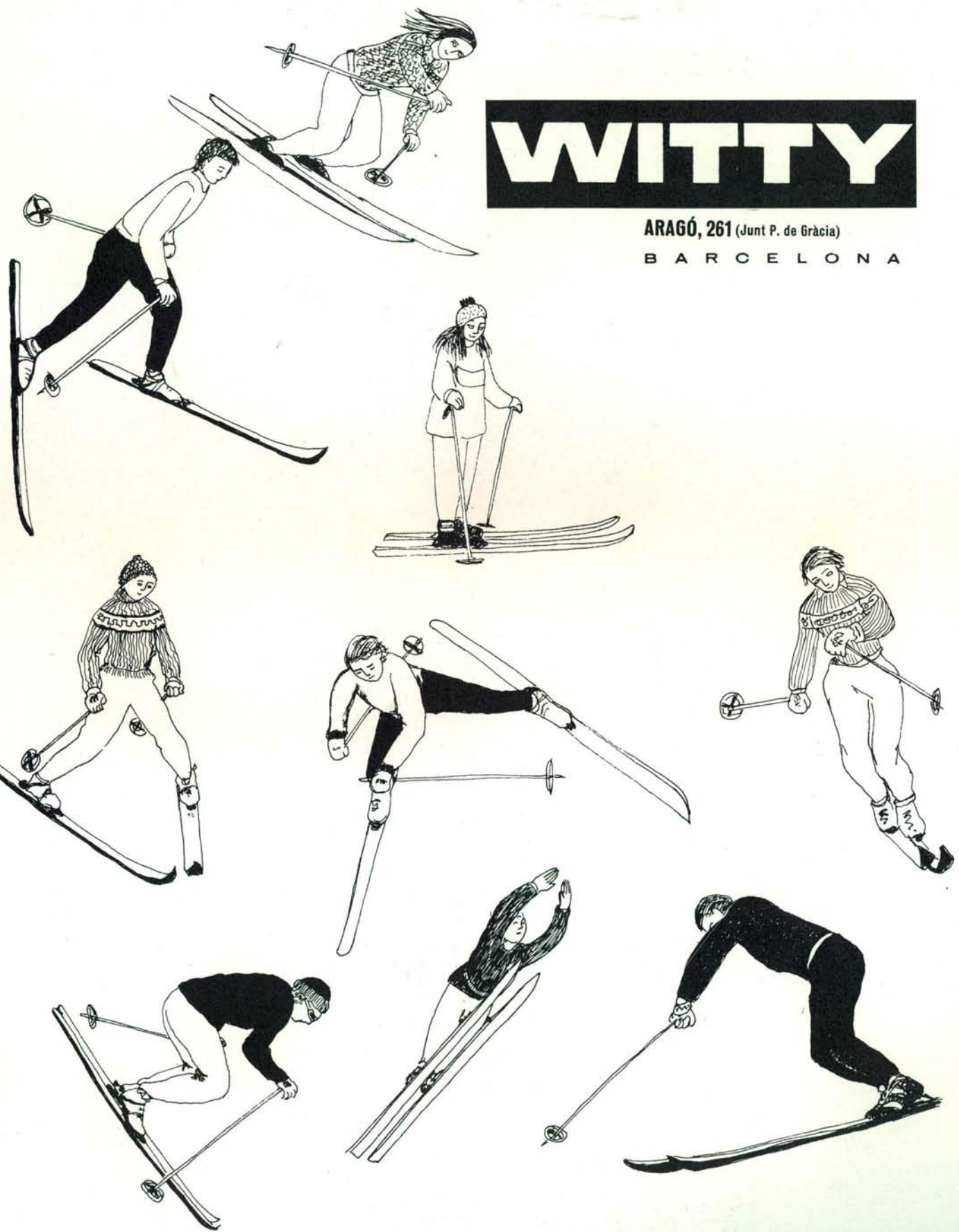
ÒPTICA CAPMANY

òptics ' diplomats

Descompte especial
als senyors socis
del Centre Excursionista
de Catalunya

Qualitat i gran
assortiment en
CINE
ÒPTICA
FOTOGRAFIA

Muntaner, 357 - Barcelona - Telèfon 211 26 57

The page features ten line drawings of skiers in various dynamic poses. At the top left, a skier in a patterned jacket and light pants is in a crouched, forward-leaning position. Below them, a skier in a light long-sleeved shirt and dark pants is in a similar crouched pose. In the center, a skier in a light-colored ski suit and headband stands upright. To the right of the center, a skier in a light sweater and dark pants is in a crouched pose. At the bottom left, a skier in a dark long-sleeved shirt and light pants is in a crouched pose. In the bottom center, a skier in a dark long-sleeved shirt and light pants is in a crouched pose. At the bottom right, a skier in a dark long-sleeved shirt and dark pants is in a crouched pose. The drawings are simple line art with no shading.

WITTY

ARAGÓ, 261 (Junt P. de Gràcia)

B A R C E L O N A

Cafè amb llet exprés (en sobre) ... i a córrer!

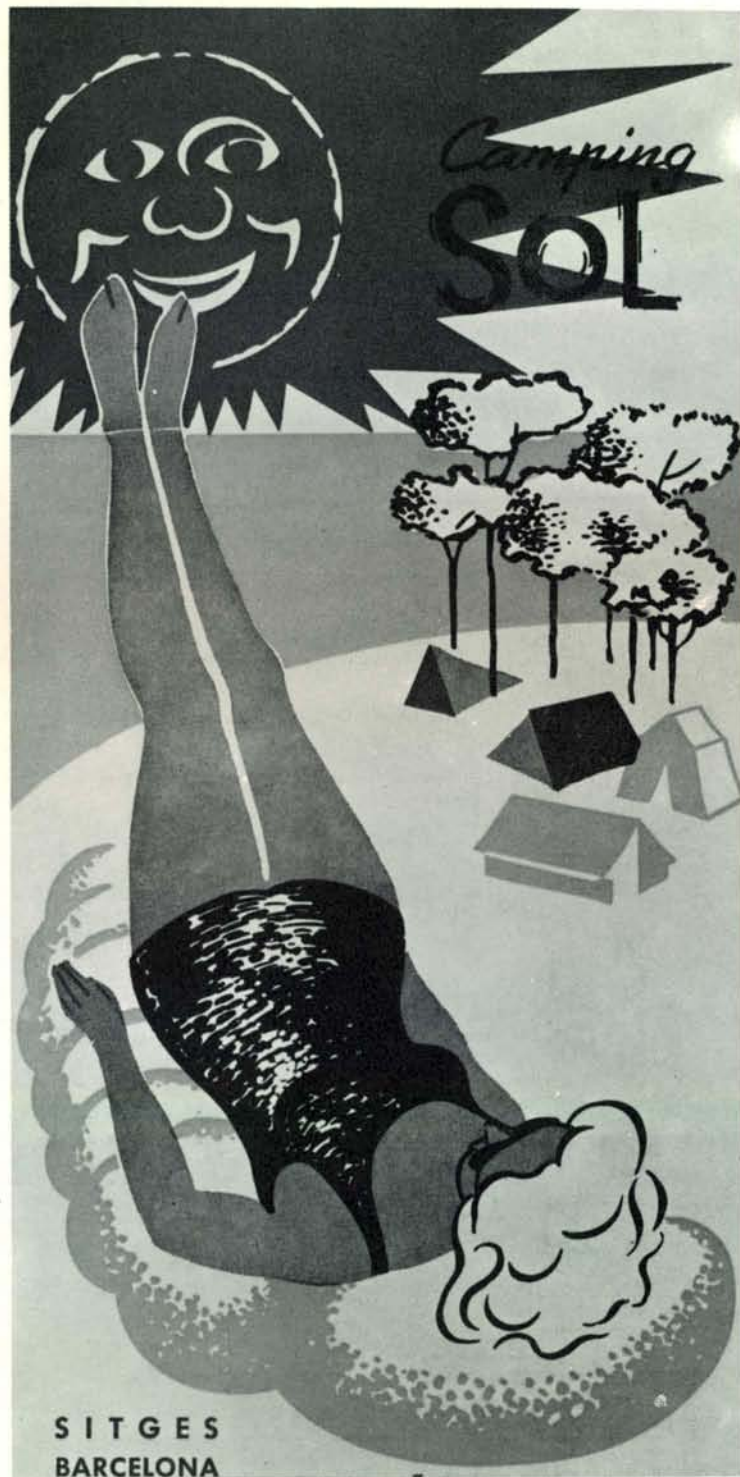

**café amb
llet EXPRES**

Saula®

solament en qualitat extra

El cafè amb llet exprés SAULA, presentat en sobres individuals hermèticament tancats, és la solució ideal per a preparar, d'una manera fàcil i ràpida, un deliciós cafè amb llet... en excursions, acampades, esports, etc. Conserva totes les substàncies nutritives de la llet (proteïnes, grasses, lactosa) i amb un gust de cafè de la més exquisida aroma.

Primera nit d'estada, GRATUITA pels SOCIS del Centre Excursionista de Catalunya.

Camping Sol

A SAN PEDRO DE RIBAS

A TARRAGONA

DESVIO

A BARCELONA

Gaudeixi de les seves vacances al "Càmping Sol".

Disfrute sus vacaciones en el «Camping Sol»

Verbringen Sie frohe Ferien im «Camping Sol»

Jouissez de vos vacances au «Camping Sol»

Enjoy your holidays in «Camping Sol»

El "Camping Sol" disposa de serveis higiènics, d'un bar excel·lent i d'un basar assortit on podreu adquirir els articles més necessaris.

El «Camping Sol» dispone de higiénicos servicios, de un excelente Bar, y un surtido Bazar donde podrá adquirir los artículos más necesarios.

«Camping Sol» verfügt über hygienische Einrichtungen, eine ausgezeichnete Bar und einen Bazar mit grosser Auswahl an Artikeln, in dem Sie das Nötigste für Ihren Bedarf erwerben können.

Le «Camping Sol» dispose de services hygiéniques, d'un excellent Bar et d'un Bazar bien achalandé où vous pourrez vous procurer les articles les plus nécessaires.

«Camping Sol» is equipped with hygienic services, an excellent Bar and a well stocked Bazaar where you can procure all necessary articles.

**a qualsevol època
de l'any us
podreu equipar**

a

Buvilleset

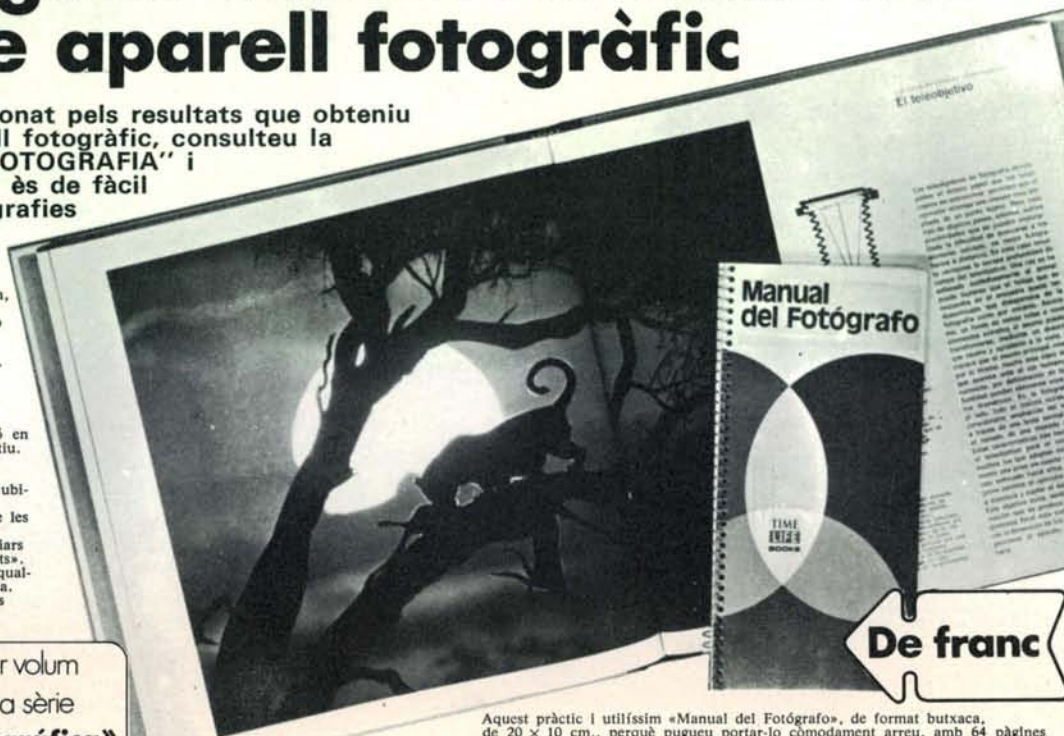
Obtingueu millors resultats del vostre aparell fotogràfic

Si esteu decepcionat pels resultats que obteniu del vostre aparell fotogràfic, consulteu la sèrie LIFE "LA FOTOGRAFIA" i descobrireu com és de fàcil aconseguir fotografies instantànies perfectes.

A través d'aquesta sèrie única, esplèndid assoliment de l'experiència d'un magnífic equip de tècnics en fotografia, els millors de LIFE i de les agències fotogràfiques més importants del món, obtindreu tots els coneixements pràctics que us calen.

- Aconseguireu captar l'acció en el seu moment el més emotiu.
- Apreneu a fer servir el «flash».
- Captureu, sense dubtes, la ubicació de primers plans.
- Treueu el màxim profit de les fotografies instantànies.
- Obtindreu fotografies familiars sense la rigidesa dels «posats».
- Desafiareu victoriosament qualsevol alteració atmosfèrica.
- Revelareu i assolireu còpies perfectes.

Examineu el primer volum d'aquesta fabulosa sèrie
«La Cámara Fotográfica»
durant 5 dies.

De franc

Aquest pràctic i útilíssim «Manual del Fotógrafo», de format butxaca, de 20 x 10 cm., perquè pugueu portar-lo comodament arreu, amb 64 pàgines i una extensa informació sobre fotografia, és vostre pel sol fet de sol·licitar «LA CAMARA FOTOGRAFICA», amb dret d'exàmen. Hom hi detalla, pas a pas, la manera de fer una fotografia. Constitueix una guia excel·lent per a realitzar pel·lícules en blanc i negre i en color. Exposició, distàncies, llum, filtres, revelat i confecció de les còpies fotogràfiques. I és seu, DE FRANC.

LIFE «LA FOTOGRAFIA» acaba amb les fotografies improvisades. Us ensenyarà, d'una manera definitiva, com «disparar» a cop segur i a treure el màxim profit del que vegeu, incloent-hi situacions corrents, que podeu potenciar amb la vostra cambra fotogràfica. Un volum rera l'altre, us descobriren el treball dels fotògrafs, tècnics i realitzadors mundials, més destacats. El primer volum d'aquesta sèrie fabulosa, es titula «LA CAMARA FOTOGRAFICA». Lents, llum, profunditat de camp, perspectiva, equip, etc., aspectes que són objecte d'un tractament simple però aprofundit.

Alguns volums inclouen fotografies de viatges, fotografies de la naturalesa i fotografies

d'infants que us indicaran, a bastament, com captar llur vitalitat i la manera llur d'enfrontar-se amb el món que els envolta. «EL COLOR», «LUZ Y PELICULA», «EL LABORATORIO», «LA FOTOGRAFIA PERIODISTICA», «LOS GRANDES TEMAS», i d'altres. Aquests temes fascinants s'estudien, s'expliquen de tal faiscó que faciliten llur comprensió al lector. LIFE «LA FOTOGRAFIA» és una sèrie única, que ha assolit ja una justificada celebració i anomenada. «La sèrie es sobèrbia... quelcom que cal que tinguin tant els principiants com els experts». PRACTICAL PHOTOGRAPHY. «El seu abast és imponent». MODERN PHOTOGRAPHY U.S.A.

Una obra que reproduceix les millors fotografies del món en paper satinat, de luxe; un text amè recopilat per experts indiscutibles en fotografia; i, cada volum, 200 pàgines d'informació fascinant i instructiva, ja sigui per als fotògrafs professionals com per als improvisats de «fi de setmana». Els llibres amiden 26 x 26 cm i tenen més de 100 fotografies, moltes d'elles a tot color. LA CAMARA FOTOGRAFICA és el primer de la sèrie. Podeu examinar-lo durant 5 dies sense cap compromís i amb dret a tornar-lo. L'únic que cal que feu, per obtenir-lo, és omplenar, signar i trametre'ns, sense franqueig, el BO DE RESERVA annex. SENSE DUBTES. AVUI MATEIX.

De franc

Un útil «Manual del Fotógrafo», que consta de 64 pàgines, amb esplèndides il·lustracions que faciliten una millor comprensió del que s'exposa. Aquest valuós llibre de butxaca suposa pel fotògraf centenars de suggeriments i petits ardis per aconseguir fotografies magistrals. Teniu-lo a mà, com referència immediata, quan feu servir l'aparell fotogràfic. CARACTERISTIQUES: dimensions: 20 x 10 cm. Contingut: text amb il·lustracions, 150 fotografies i dibuixos, dotzenes de gràfics.

SALVAT EDICLUB

Carles III, 94, 4.º - Tels. 230 34 06 - BARCELONA - 14

BO DE RESERVA

Si, desitjo que em trameteu «La Cámara Fotográfica», primer volum de la sèrie LIFE «La Fotografía», pel seu exàmen durant cinc dies, i també el «Manual del Fotógrafo» que podré conservar adhuc en el cas de que, transcorregut el temps indicat, vulgui tornar, en condicions perfectes, el ja citat primer volum. En adquirir «LA CAMARA FOTOGRAFICA» entenc que, cada dos mesos rebre, també, els volums successius, al mateix preu que el que accepto ara, en subscriure les condicions que figuren més avall. Em reservo, però, el dret de cancel·lar la subscripció quan ho cregui convenient, comunicant-hi-ho prèviament per escrit.

- ☐ A terminis, 300 pessetes a la recepció de cada volum, i una altra mensualitat del mateix import al mes següent.
- ☐ Al comptat, 600 pessetes a la recepció de cada volum.

SIGNATURA

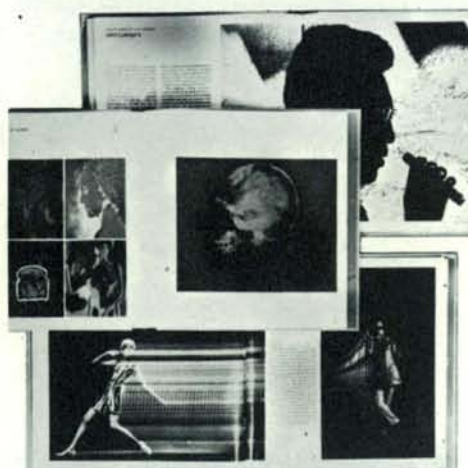
NOM _____

ADREÇA _____

CIUTAT _____ D.P. _____

PROVÍNCIA _____

És completa la vostra adreça?

Alpinismus International

Lufthansa

Una travessia amb trineus
arrossegats per gossos
a l'Àrtic canadenc.

Dotze alpinistes arriben al cim.
Al 26 Noshag 7492 m.

Sis alpinistes
han aconseguit el cim.
Al 17 Mac Kinley 6187 m.

Nova Guinea Indonesia.
Una exploració a l'edat de pedra.

descoberta de les muntanyes de la terra

MES DE 1.300 ITALIANS, FRANCESOS,
SUISSOS, AUSTRIACS, ALEMANYS, HAN
VIST TOT EL MON AMB NOSALTRES.

Alpinismus International

Beppe Tenti

Via G. F. Re 78
10146 Torino (Itàlia)
Tel. 79 30 23

Informació:
CARLES BALAGUER
Calabria, 152
Tel. 224 71 87
Barcelona-15

29 de gener 74 - 21 de febrer 74
Al 12 Aconcagua m 6959 - Argentina
5 de març 74 - 21 de març 74
Al 9 Tasjuaq - Canadà
(Trekking sobre trineus arrossegats per gossos)
27 de març 74 - 18 d'abril 74
Al 31 Yanoama - Amazònia
(Trekking en barca pel riu Orinoco)
30 de març 74 - 21 d'abril 74
Al 2 Khumbu Himal Everest - Nepal
(Trekking al campament base de l'Everest)
Al 3 Kaly Gandako Valley - Nepal (Trekking)
18 de maig 74 - 26 de maig 74
Al 4 Demavend m 5681 - Iran
(Ascensió al cim i visita ciutats perses)
2 de juny 74 - 23 de juny 74
Al 11 Perú
(Trekking a cavall; en barca i automòbil a través
de l'antiga civilització pre-colombina)
7 de juliol 74 - 30 de juliol 74
Al 14 West Irian - Nova Guinea Indonèsica
(Trekking a l'edat de pedra)

3 d'agost 74 - 27 d'octubre 74
(Trekking en una regió de l'Himalaia (encara no
determinada) o bé a l'Àfrica Equatorial de l'Est)
5 d'octubre 74 - 27 d'octubre 74
5 d'octubre 74 - 3 de novembre 74
Al 2 Khumbu Himal Everest - Nepal
(Trekking)
Al 3 Kaly Gandako Valley - Nepal
(Trekking)
1 de novembre 74 - 17 de novembre 74
Al 32 Gran Erg - Sahara
(Trekking amb camells)
21 de desembre 74 - 30 de desembre 74
21 de desembre 74 - 6 de gener 75
21 de desembre 74 - 5 de gener 75
Al 6 Ruwenzori m 5123 - Uganda
(Ascensió al cim)
Al 7 Kènia m 5199 - Kènia
(Ascensió al cim)
Al 8 Kilimanjaro m 5890 - Tanzània
(Ascensió al cim)
Al 15 Lantang - Nepal (Trekking)

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Any XCVIII Núm. 672 Vol. 85

Abril de 1974

Diposit Legal B. 545 - 1953

Sumari

	Editorial	41
<i>Delmiro de Caralt</i>	Fa cinquanta anys del patrocini de Sant Bernat	43
<i>Agusti Jolis</i>	Germandat de Sant Bernat (1947-1973)	48
<i>Melitó Queralt</i>	El Parc Nacional Suís	51
<i>Rosa M. Campaña</i>	El curset d'esquí infantil de Nadal del Centre	54
<i>Hilari Sanz i Gonel</i>	Rèquiem per un refugi	56
	Primeres exploracions al sistema d'Arañonera	64
<i>Joan Massons</i>	Homes i cims dels Kurdistan	68
<i>Josep M. Ainaud de Lasarte</i>	La iconografia de sant Jordi	72
	Crònica del Centre	76
	Cicle de Projeccions d'Alpinisme Internacional	76
	El senyor Ellis Wallach i nosaltres	77
	E. R. E. Del gran nord al gran sud	77
	Cicle d'Orientació a l'Espeleologia	78
	Crònica	78
	Cloenda del cinquantenari dels Amics dels Goigs	78
	Muntanyenc-mariner: un maridatge no gaire freqüent	79
	Bibliografia	79
<i>Josep Girona</i>	Roques, parets i agulles de Montserrat, per Josep M. Rodés i Ferran Labraña	79
<i>Josep Llaudó i Majoral</i>	La Cerdagne, per A. F. Mare et Bouille	80
<i>Josep Llaudó i Majoral</i>	Els problemes del Pallars Sobirà, per Magi Riart Birbe	80

Redacció i Administració:

Paradis, 10, Barcelona (2)
Tel. 232 45 01, 01, 02, 03

Director: Josep Llaudó i Majoral

Consell Assessor: Agustí Jolis i Felisart,
Francesc Gurri i Serra, Jaume Fabrés i
Amorós, Miquel Albert, Josep M. Sala

Assessor tècnic: Albert Jané

Maqueta: Josep Nuet

Secretària: Anna Borbonet

Comptador: Manuel Casanova

Publicitat: Lluís Puntis, Via Augusta, 47, 6.^a
Barcelona (6) Tel. 218 69 60

Col.laboradors: Jaume Granell,
Ramon Pujol i Alsina, Albert Oliveras,
Hermenegild Carreté, Josep M. Sala
Albareda, Agustí Jolis i Felisart, Josep Abril,
David M. Aloy, Gabriel Jaraba, Enric Font,
Roger Tarragó, Josep Girona,
Modest Montlleó.

Subscripció: 195 pessetes anuals
(sis exemplars); estranger 225 pessetes;
preu d'aquest exemplar, 35 pessetes
(Comanda de números endarrerits a la
redacció de la revista)

Impressió: Suimpa, Indústria, 110
Barcelona (13)

Portada: Estatueta de sant Jordi que corona el sortidor del temple
del claustre de la Catedral de Barcelona (foto: H. Sanz)

Editorial

La integritat dels noms de lloc

Periòdicament, des de plataformes diverses, cal sortir en defensa de les formes dels nostres noms de lloc, de la seva integritat, i combatre, una vegada i una altra, les deformacions i les mutilacions que hom hi perpetra des de les posicions més variades.

Ja sabem que la correcció toponímica és, a cops, un terreny insegur, una matèria delicada, perquè existeixen noms que presenten formes discrepants, que poden ésser objecte de discussió i que, efectivament, són el motiu propici perquè els erudits i els especialistes despleguin l'àmplia planòpia dels seus coneixements i dels resultats de les seves investigacions i els esgrimeixin polèmicament en defensa de la forma o de la grafia que propugnen. No ens volem referir ara a aquest aspecte de la qüestió, conscients que, a la pràctica, els criteris de correcció i de fixació presenten més problemes del que hom se sol afigurar generalment. Ara i aquí, ens escau solament de fer sentir un crit d'alerta contra l'alegre descurança amb què són repetidament escapçats i migpartits molts dels nostres noms de lloc, alguns dels quals tenen una forma plenament consagrada per l'ús, que no ofereix ni ha ofert mai cap dubte ni vacil·lació. Així veiem com la Vaqueira i el pla de Beret s'han vist fosos, dins el matusser gresol dels interessos i de la ignorància, en un monstroús i híbrid Baqueira-Beret; la Masella ja no ha pogut arribar a donar-se a conèixer sinó amb una escapaçada prèvia, que l'ha convertida en Masella; la Seu d'Urgell, un nom de ressonàncies tan solemnes, d'un vigor ancestral tan accentuat, aneu a saber per quines rares raons de comoditat es veu expoliada dels seus atributs tradicionals i reduïda a una mínima i escarransida expressió genèrica, Seu; i fins i tot la Molina, malgrat tractar-se d'una forma la integritat de la qual semblaven garantir anys i anys d'ús continuadíssim per part de la gent del sector interessat, comença a ésser víctima ocasional d'aquesta incúria, o d'aquesta dèria disminuïdora, i és en més d'una circumstància que hem vist aquest nom escrit, simplement, Molina.

Creiem, doncs, que el nostre crit

d'alerta resulta justificat, tant més que aquestes amputacions i aquestes deformacions provenen no solament de sectors tradicionalment aferrats a velles rutines i a nomenclàtors insolvents, d'esferes momificades pel temor de tabús misteriosos, amb escasses possibilitats de rebre aquesta o qualsevol altra informació i d'acceptar-ne la influència, sinó també de grups i d'iniciatives que ens són molt propers, d'una proximitat íntima, i en els quals, per tant, ens sembla lícit i possible de desvetllar una consciència sobre aquesta qüestió. Atemptar contra la integritat de les formes dels noms de lloc és atemptar contra l'idioma, és a dir, contra un bé comú, contra un patrimoni col·lectiu, ja prou tempestat per tota llei de vents adversos. El que a algú poden semblar nimietats, detalls sense importància, són, en realitat, elements essencials d'un sistema d'expressió i de nomenclatura, regit per una gran cohesió interna, que no pot ésser traït sense greus conseqüències. Resulta, per tant, enraonat de demanar als responsables de la confecció de cartells, anuncis, prospectes, programes, fullets, etc., en què han d'aparèixer noms com ara els que hem comentat, que no menystinguin aquest aspecte que ara ens preocupa i que vetllin, amb el màxim rigor, perquè no hi siguin objecte de cap mutilació.

Però les coses que ens queden per veure, encara! Ens hem queixat, fins ara, d'aquestes escapçades que hom duu a terme per deixadesa o ignorància, per simple rutina o per l'honesta creença que es tracta d'un detall trivial; això, però, encara és poc. Ara ens arriba la notícia, que llegim en un diari, que l'Ajuntament d'una vila del Baix Penedès, d'una vila ben coneguda, que compta amb alguna personalitat il·lustríssima entre els seus fills, d'una vila de la qual el poeta Josep Carner va dir que feia una olor mesclada de garrofa i vi novell, ha prohibit la correcta escriptura del nom de la població, nom que, tradicionalment i normativament, a semblança dels que hem esmentat, es feia precedir de l'article «el». La notícia és increïble però els diaris la donen com a certa; al nostre país hi ha un con-

sistori municipal que, aneu a saber per quines estranyes i impensables motivacions, atempta contra la integritat del nom de la població l'administració de la qual li han confiat, intenta imposar-ne una forma emasculada, amputar-ne per decret un dels seus elements constitutius. Escrivim aquest comentari al cap de pocs dies d'haver aparegut la notícia a la premsa, i són ja nombroses les mostres d'estupefacció i de condemna, desvetllades per l'arbitrària disposició d'aquesta insòlita corporació municipal, de què hem tingut esment. No podem ara preveure l'estat d'aquest trist afer en el moment en què aquestes línies apareixeran impreses; potser resultaran ja inactuals, potser els responsables d'aquesta barrabassada s'hauran adonat de la seva magnitud i del ridícul en què incorrien i hauran fet marxa enrera, i d'aquesta lamentable iniciativa no quedarà sinó un record pintoresc i enrojador alhora. Tant de bo! Si no, no ens podem estar d'afegir la nostra repulsa a totes les que deuen haver rebut, i de recordar-los l'exemple d'altres viles —algun de tan proper, per a ells, com el de Vilafranca del Penedès— que han reivindicat i aconseguit l'oficialitat de la forma autòctona i correcta del seu nom, al costat de les quals es posen en tan deplorable i llastinosa evidència.

Ja veiem, doncs, fins a quin extrem poden arribar aquestes coses. Però no volem cloure aquest comentari sense insistir sobre el punt que ha de ser més sensible a la nostra fiblada: el que concerneix tot el material imprès, o simplement dissenyat, relatiu a les activitats de muntanya. Comentar desfavorablement certes iniciatives de centres oficials, és la cosa més fàcil i llaminera en el clos de les tertúlies i les converses privades; i sovint ho fem sense adonar-nos que nosaltres incorrem en els mateixos mancaments que critiquem. Mancaments que, per simple contagi, per inèrcia o per timidesa davant el que es presenta revestit de la categoria de títol o fórmula intangible, arriben a pertorbar o fer inútils els criteris més fermes i més rigorosos. A nosaltres mateixos, doncs, ens cal adreçar el mots de recomanació finals.

Fa cinquanta anys del patrocini de sant Bernat

per Delmiro de Caralt

El religiós de l'orde del Grand-Saint-Bernard, Gratien Volluz, guia diplomada de muntanya, que en 1966 morí d'accident en una sortida individual, assajant la lliçó d'escalada que pensava donar als seus alumnes del col·legi del Simplon, escriví l'emotiu treball **El pelegrinatge cristià a la muntanya**, on diu que el pelegrinatge és propi de la joventut i n'és el signe. La joventut no és pas un període de la vida. És la capacitat d'obertura, d'acolliment, de meravellament i emoció. És una victòria damunt la timidesa, del gust de l'aventura damunt del desig del confort.

El romeu peregrina a una ermita o un santuari determinats. Els muntanyencs podem peregrinar a cada sortida, anem on anem. A mesura que ascendim ens sentirem més forts, físicament i espiritualment, descobrirem el camí entre les roques que passarem amb un moviment precís i àgil, tot vençant l'obstacle, ens meravellarem de la bellesa que contemplem, ens sentirem grans i tot seguit menuts i, recollint-nos en el misteriós silenci muntanyenc se'ns revelaran les autèntiques aspiracions del nostre cor. Hem trobat Déu. Aquell qui el cerca sempre el troba, però el cas és que avui no veníem pas a cercar-lo. Ha estat sant Bernat, el nostre guia, qui ens hi ha induït. I si rebem aquesta gràcia seguirem l'excursió i la vida amb optimisme, amb el cor jove, deslliurats de petiteses que ens entristien, d'idees que ens oprimien, deixarem d'ésser violents i malparlats. Sant Bernat no limita pas la seva protecció patronal a l'aspecte físic de l'excursió i vol que ens adonem que la vida és tota ella un pelegrinatge cap a l'alt cim que és el Crist, i que esdevinguem humils, tolerants i bons companys.

* * *

L'any 1973 hem celebrat el cinquantenari d'aquell 20 d'agost de 1923, en què el sant pare Pius XI ens posava sota la protecció de sant Bernat de Menthon. En aquell 1923 es complien els mil anys de la data, tradicional-

ment admesa, del seu naixement i els vuit-cents de la seva beatificació, aquesta indubtablement esdevinguda en 1123.

Tenim a l'«Arxivística bernardina», a Montseny, dos opuscles publicats l'any darrerament escolat, dedicats a la celebració del cinquantenari. L'un és una separata de la circular d'abril-juny del Centre Excursionista de Terrassa i l'altre la revista «Mission du Grand-St-Bernard», del juliol. I em sembla oportú de donar a conèixer els seus continguts a aquells qui no les posseeixin. Especialment la suïssa, de difícil adquisició, ja que, tot i l'augment del tiratge, s'esgotà tot just apareguda.

Comencem amb el de Terrassa. Pulcrament editat i amb unes bones imatges de les escultures de Ferran Bach i Esteve a la Parròquia de la Sagrada Família, a Terrassa, i la d'Antoni Costas a la Mola de Sant Llorenç del Munt, conté una presentació, seguida d'un article molt interessant, «Un Papa alpinista i el patronatge dels muntanyencs», que l'autor, el que fou bon amic nostre, Agustí Fabra i Bofill (que al cel sigui), havia escrit en 1972. Ens conta la vida alpinista de Piu XI, quan era el sacerdot Aquiles Ratti, que a trenta anys efectuà les més arriscades ascensions que ressenyava en 1890-92 al «Bolletino del Club Alpino Italiano»: al Mont-Rosa per la nova via, per ell descoberta i que avui porta el seu nom; al Cerví, on, com al Mont-Rosa, també pernoctaren al cim; i la del Montblanc per una via desconeguda, avui anomenada «couloir Ratti». És un article ple d'anècdotes i notes oportunes. Després hi ha el «Ressò d'un cinquantenari» on l'amic M. Planchat ens detalla la història de la iconografia local, a Terrassa i a la Mola. (Hi hem observat unes errades que podeu esmenar els que tingueu l'obra: a la pàg. 3, al final, on diu «el cinquantenari de la seva elevació als altars», ha de dir «de la proclamació com a patró dels muntanyencs i dels alpinistes»; a les pàgines 4 i 13 diu el 23 de març en lloc del 20 d'agost de 1923; i a la pàg. 7,

línia 14, diu punta Zemistein en lloc de Zumstein.)

La revista «Mission» que editen trimestralment els deixebles seguidors de sant Bernat, dedica 40 pàgines a commemorar el cinquantenari i constitueix una valuosa aportació a l'escassa literatura assequible sobre el sant. Comença amb la fotografia i l'autògraf que regalà Pius XI a l'Hospici. En cinc pàgines segueix la Carta Apostòlica del 20 d'agost de 1923 de Pius XI al bisbe d'Annecy en ocasió del mil·lenari, en què diu: «Donem sant Bernat de Menthon com a patró celestial no sols als habitants dels Alps i a aquells que els visitin, ans també a tots els que emprenen l'ascensió de les muntanyes. Car de tots els exercicis que procuren una sana distracció, no n'hi ha pas d'altre de tan útil, per als qui saben bandejar tota temeritat, per la salut del cos i la gerdor de l'esperit.» S'estén explicant el poc que es coneix de la vida del sant i dedueix que els fets indiscutibles mostren amb evidència que Bernat de Menthon és digne d'ésser considerat com un dels més grans herois de l'Església catòlica.

Francesc de Menthon ens descriu minuciosament, en un altre article, els tres dies de festes de l'any 1923, al castell de Menthon, on nasqué el nostre patró, i també les quatre representacions a l'aire lliure, l'any següent, de la peça teatral **La meravellosa història del jove Bernat de Menthon**. Segueix amb el sermó a l'aire lliure pronunciat a Menthon per R.D. Barret, en cloure els actes, glossant fets de la vida del sant i lloant-ne les tradicions.

Signa tres articles l'actual abat i prebost de l'ordre, monsenyor Angelin Lovey. El primer amb el sermó de l'any passat, a Menthon, on descriu la fundació dels hospicis, obres de caritat externa fruit de la vida interior del sant. El segon és una curiosa investigació de les diverses hipòtesis que existeixen dubtant de la secular admissió del seu naixement a Savoia, a la il·lustre família dels comtes de Menthon. I també de les dates del naixement en 923, i de la

La imatge de Sant Bernat del Montseny, tallada en noguera per Joaquim Ros Bofarull, representa una encertada revolució iconogràfica pel que fa a la representació tradicional del sant. ▼

mort en 1008 (85 anys de vida), ja que basant-se en el panegíric de Novara, d'autenticitat indiscutible, dedueix que el 15 de juny en què morí fou el de 1081 o bé de 1087, però s'inclina pel 1081. Morí a Novara, tornant de Pavia, on va anar a intentar que Enric IV desistís de marxar cap a Roma a substituir el papa legítim Gregori VII, per un antipapa, Climent III. I el tercer el dedica al culte retut a sant Bernat a través dels segles. Començà tot seguit del seu traspass amb els miracles a les persones i a les calamitats públiques. La devoció local s'anà estenent fins a adquirir, en l'actualitat, caràcter mundial, amb el patronatge dels muntanyencs i dels esports de l'esquí i de l'escalada. Des de 1959, un cop confederades totes les congregacions de canonges regulars, figura en el calendari comú que han adaptat i totes l'honoren. I precisa els llocs de culte dedicats a sant Bernat i prega que els lectors l'ajudin a completar la llista amb aportació de nova documentació que ell desconegui. Heus ací la seva llista:

Al Valais: Els hospícis i les esglésies del Grand-Saint-Bernard i del Simplon; les parròquies i les esglésies d'Evionnaz i de Trient; les capelles de Champex (Orsières), de Chamaille (Sembrancher), de Vens (Vollèges) de Champsec (Bagnes), d'Aven (Conthey), de Suen (St-Martin), de Fafleralp (Blatten) i d'Illarsaz (Muraz).

A Suïssa: Les parròquies de Châtelard-Roment, de Billens, de Plan-les-Ouates, l'església dels Diablerets, la capella de Les Paccots, la d'Hennens i la de Flims.

A França: L'hospici i l'església del Petit-Saint-Bernard, les parròquies de Meillerie, de Menthon, de Saint-Germain-sur-Talloires, de Seytroux i de Val d'Isère; la capella dels comtes de Menthon. En altre temps es festejava sant Bernat en una cinquantena de localitats de l'antiga diòcesi de Ginebra i a les de Tarentaise i Maurienne, però es fa difícil de conèixer el que fan ara.

A la Vall d'Aosta: La parròquia de

Signayes-Varinet, les capelles de Jovençan i de Saint-Oyen i un oratori al Breuil (família Bocchioli).

A Itàlia: A Novara, a la catedral, es troba l'altar dedicat al sant, sota el qual hi ha les relíquies. Una plaça, amb una estàtua, l'hi és dedicada vora l'església de la Trinitat. A Biella, a diverses esglésies, com ara Vaglio Pettinengo, Crocemosso, Bagneri, Barazzetto i Campiglis Cervo. Les capelles de Mont Rubello, parròquia de Trivero, i la de Sostegno. A Verceil, a l'església parroquial, a Mirabelle, vora Pavia, a Casale Monferrato, a Carmagnoles, i a l'església de S. Roch de Torì, a la capella de Castellanza. Al Tessin és un cas particular, ja que abans, per influència de les diòcesis veïnes de Novara i de Milà, més de trenta esglésies o capelles li eren dedicades i molts martirologis dels volts del 1400 obligaven a fer festa el 15 de juny, com a conseqüència d'un vot. A partir del 1600 la festa de sant Bernat de Claraval, el 20 d'agost, la va anar substituint, i avui les que celebren el 15

de juny no esmenten el nostre de Menthon, ans bé el de Claraval. Els frescs ens mostren el de Menthon i jo mateix ho he verificat a San Bernardo de Bogliasco, prop de Gènova, on celebren el 20 d'agost, però el fresc mostra ben clarament el nostre sant, tenint encadenat el dimoni.

Altres països: capella vora Salzburg; vitrall en una altra capella del Tirol. A Baviera, oratori vora el llac Spitzinsee. A Formosa els nostres missioners li dedicaren l'església de Takiri.

Imatges, frescs i vitralls: Les estàtues monumentals del Petit i del Grand-St-Bernard erigides en començar l'actual segle; la de la Plaça Sant Bernat a Novara; la de l'església d'Isérables, per René Pedretti; la de Monthey, per Jean Casanova; de l'abacial de St-Maurice donada per Mgr. Bieler; la de Vall d'Illeiez, la de Salvan i una munió d'altres en esglésies i capelles i, sovint, a cases particulars. Nombrosos frescs el representen a l'església del Grand-St-Bernard, a Nostra Dona del Léman, a Vongy, al Tessin, a Trivero, etc. Vitralls a Bourg-St-Pierre, Liddes, Orsières, Bovertier, Martigny, Trient, Fully, Lens, Flanthey, Erde, Salvan, Chamonix, l'escala de l'església abacial de Martigny, l'ajuntament de Martigny, la capella d'Ecône, etc. En nombroses banderoles de guies i d'exploradors figura sant Bernat, llur patró.

Tot això demostra la puixança de la devoció. Que sant Bernat vulgui protegir tots aquells que s'hi confien.

«La devoció a sant Bernat a Espanya» és l'article que jo hi signo, escrit atenent el prec que em féu l'abat monsenyor Lovey, el qual sent gran estima per l'ermita del Montseny que li és dedicada. Començo explicant que la devoció a sant Bernat s'hi inicià tot just proclamat patró i demano que es publiqui un llibret senzill, de butxaca, destinat no sols als qui anem a la muntanya sinó també als qui hi viuen permanentment, i manifesto que entre aquests, fins ara, a Espanya, no ha nascut, que jo en tingui coneixement, cap devoció per sant Bernat de Menthon. Tot seguit,

hi faig una exposició detallada de les diverses manifestacions que ha tingut la devoció a aquest sant entre els excursionistes, de les quals, a continuació, dono també nota per als nostres lectors.

Goigs. — Cronològicament, la primera manifestació pública de devoció fou l'edició dels primers goigs, a càrrec dels Amics dels Goigs, en 1925, a Barcelona, tot seguit de la proclamació. La poesia és de Josep Maria Rovira, la melodia de mossèn Francesc Baldelló i el boix de J. Obiols. Se n'han fet moltes edicions posteriors, amb variants segons les imatges venerades als indrets següents: Lleida, Siurana, Barcelona, Vilanova i la Geltrú, Terrassa, la Mola de Sant Llorenç del Munt, Valldeneu, Santa Magdalena del Mont, Berga, Banyoles, Saldes, Sant Martí de Mata, Sant Privat d'En Bas, Igualada, Ripoll i Olot; la darrera és la que va fer el nostre Centre Excursionista de Catalunya, en 1968. Els segons es van publicar a l'ermita de Sant Martí de Mata, amb poesia d'Albert Corp, però sense melodia. Els tercers en 1954, a l'ermita del Montseny, amb poesia de mossèn Pere Ribot, boix d'Antoni Ollé i Pinell, i amb una nova melodia composta també per mossèn Baldelló, el qual va escriure que desitjava que la nova substituís la primitiva. En 1956 n'aparegueren uns altres a Vilanova i la Geltrú, i a Santa Creu d'Olorde, amb text de M. Marquès i Leira, música d'A. Alsina i xilografia de R. Vives i Sabaté. També en van aparèixer en 1956 amb poesia del caputxí pare Hilari d'Arenys de Mar, melodia de Dom Maur Fàbregas i boix de Jeroni Giralt, publicats pel santuari de la Mare de Déu de Núria. Altres gravadors o dibuixants de goigs de sant Bernat són R. Borràs, Buyrèn, Alfons Guillèn, Francesc Estrada, F. Soriguera i J. Domènech. A l'Aragó, on també, de tant en tant editen goigs, no en sabem de cap de dedicat a sant Bernat, així com tampoc a la resta d'Espanya. Els goigs són un magnífic mitjà d'expandir la devoció, i en podeu trobar una minuciosa relació a «Les nostres devo-

cions», núm. 4, de Torrell de Reus, dels dedicats a sant Bernat.

Literatura. — Coneixem quatre poemes dedicats a sant Bernat de Menthon: **Poema en vuit imatges**, d'Ernest Casajuana (Reus, 1951, 58 pàgines), un poema d'Antoni Correig Massó, publicat a la revista «Montaña», núm. 56, **Pedra a Sant Martí de Mata**, d'E. Martín Buro i **A l'estampa de l'Ermita del Montseny**, de Maria de Quadras.

Pel que fa a la vida del sant, coneixem la bibliografia següent: **Màrtir al Thibet**, de Robert Loup, Ed. Juventud, Barcelona, 1962; **Santa Fe del Montseny**, del pare Hilari d'Arenys de Mar, Ed. Franciscana, 1968; «Anuario Católico Español», vol. II, 1956; i un article de J. Santaló, aparegut a «Montaña», núm. 78, març de 1962.

I, finalment, d'himnes, en coneixem tres: text de mossèn Climent Forner i música de J. M. Armengou Feliu (1950), text d'A. Reverter i música d'E. Borràs i **Invocació**, de J. Domingo, amb música d'Elisard Sala (1962).

Estampes. — Coneixem la de l'ermita del Montseny, en dues edicions, la catalana amb oració de Maria de Quadras i la castellana amb les lleta-

nies cantades a l'hospici del Grand-St-Bernard. N'editaren el Club d'Esquí de Berga i el Centre Excursionista de Banyoles, diverses Torrell de Reus, amb gravats d'Antoni Gelabert, per a les misses anuals pels accidentats, i també unes estampes dites de viatge, records de Sant Bernat del Montseny.

Capelles. — Hi comento llargament l'única coneguda, la del Montseny, els aplecs, la portada de la relíquia, i la imatge de la qual el canonge Gerard Payot, quan la visità en 1963, escrigué: «L'estàtua que presideix l'altar és la més bella de tota la iconografia del sant.» La Secció d'Esquí de la U.E.C. ofereix cada any, agraïnt una gràcia rebuda, un gran ciri, alt com el seu president.

Estàtues i pintures. — J. Ros Bofarull tallà en noguera l'estàtua més bonica, la del Montseny. Reproduïda en molts indrets, en els goigs, en estampes, en terracuita (refugi del Pico de la Veleta, a Sierra Nevada, de Granada; a l'ermita Igaratza, a Guipuscoa; a Jaca, a les Canàries), pintures (refugi d'Ull de Ter) aquarelles (refugi Angel Sopena, Gorbès, Bilbao) i a medallons, medalles, rosaris, insígnies, etc.

N'existeixen d'altres talles en fusta al Repòs de Sant Bernat (el Maresme), a Collformic, al santuari del Far i a Saldes. Una de bedoll, d'1,5 metres, de Josep Viladomat, existeix al santuari de la Mare de Déu de Núria. Una altra de Ferran Bach i Esteve a Terrassa, i una altra d'Antoni Costas a la Mola, de Camps i Arnau a Vall-deneu, de Puntí a Sant Feliu de Savassona, de Pere A. Martín a la Mare de Déu del Mont, de Quera, a Sant Privat d'En Bas, la qual havia estat abans a Santa Magdalena del Mont, a Bellmunt; a Sant Salvador de les Espases, i de Luis Hoyos González al Club Alpino Tajahierro, a Santander.

En terracuita coneixem la del caputxí pare Josep Maria de Vera, a Barcelona, i les de Coll de Jou, Bellmunt, Siurana. També és representat en vitralls a la parròquia del poble de Montseny i a la de Núria, de Barcelona. De pintures, en sabem una de gran al Puerto de Navacerrada, a Cercedilla (Madrid).

Molts clubs en tenen imatges, com el de Reus i el de Berga i recordem una planxa de ferro al cementiri de Riells i haver vist en sales de venda i exposicions, obres de diversos artistes, entre els quals recordo Ramon Perera, adquirides per particulars.

Refugis i clubs. — Sabem de quatre refugis anomenats San Bernardo. El del Centro Excursionista Eldense (Elda, Alicante) per a vuit persones situat a Castellarets (Pretel). No hi ha imatge del sant, però una de 30 cm fou posada en un nínxol al cim Càmara, a 900 metres, i cada any, el tercer diumenge de maig, hi celebren missa pels socis difunts i els petits muntanyencs hi fan la primera comunió. El diumenge proper al 15 de juny, celebren la festa a Elda. El club ha adquirit 154 ha per crear-hi una reserva natural i hi pensa instal·lar un alberg i dedicar la capella a sant Bernat.

L'altre és als contraforts de la Sierra Cabrera (Zamora) situat a 1500 m, sobre el llac Sanabria. S'hi diu missa, fa ja 4 anys, el diumenge proper al 15 de juny, al monestir situat a san

Martín de Castañeda, amb festes, cors muntanyencs, danses folklòriques, etc.

Dos més, dels quals no hem obtingut documentació, són el del Pozo de las Nieves, del Grupo Montañero San Bernardo de Las Palmas de Gran Canaria, i el de Mieres (Astúries).

Amb goig podem donar a conèixer, a més, la recent iniciativa d'instal·lar un Refugi Sant Bernat a la cresta de les Salenques, a la regió de la Maladeta, finançat per aportació popular.

Activitats bernardines. — El «Premi Sant Bernat», instituït per la Federació Catalana de Muntanyisme per a la creació de noves guies, treballs literaris i científics entre els excursionistes, s'ha celebrat per vuitena vegada. El Centre Excursionista de Catalunya, fundat en 1876 i, per tant, un dels club alpins més antics del món, creà en 1955 la Germandat Muntanyenca de Sant Bernat, amb voluntaris disposats a socórrer els accidentats a la muntanya.

Una col·lecció iconogràfica bernardina i una biblioteca es troben al costat de l'ermita del Montseny. S'hi veuen, penjades, 82 medalles, 140 gravats bernardins i els goigs editats.

Agraïrem tota informació que els lectors vulguin donar-nos ampliant, o corregint, aquesta relació. I acabem indicant les errades que apareixen a la revista «Mission»: a la pàgina 99, línia 26, on diu Mare de Déu del Mont ha de dir Santa Magdalena del Mont; a la pàgina 100, línia 13, on diu Climent Ferrer ha de dir Climent Forner; a la pàgina 102, línia 14, on diu Marlet ha de dir Costas; i a la pàgina 102, línia 15, on diu Martí ha de dir Martín.

Clourem aquestes notes ampliant la referència sobre l'**Ermita de Sant Bernat del Montseny**. Situada al vessant de migdia del Matagalls, a 850 metres, a la meitat exacta de l'alçada del cim, s'erigí en 1952 i és, per ara, l'única capella o església existent a Espanya de la qual sant Bernat de Menthon sigui el titular. Celebra l'aplec el 15 de juny, al migdia, i a mitja tarda s'hi ballen sardanes, al prat que l'enxolta, amb no gaires dan-

saïres quan cau en dia feiner. Esperem, doncs, que s'animin, els qui hi puguin anar. Tots els festius s'hi celebra la missa a les 12,30, menys el dia de Nadal, perquè s'ha dit a mitja nit.

El 15 de juny del 1964 fou consagrat el nou altar de pedra per l'abat de l'orde, monsenyor Angelin Lovey, el qual vingué acompanyat dels canonges Pierre-Marie Melly, Paul Bruchez i Charles Giroud, i hi dipositaren en el nínxol, una parcel·la del crani de sant Bernat, preada relíquia que portà de Novara Don Luigi Lodigiani, per concessió del bisbe d'aquella ciutat, la qual col·locà en un reliquiari obra del nostre consoci, l'orfebre Alfons Serrahima. També fou un consoci l'arquitecte de l'ermita, en Josep Maria Ros Vila. La imatge, tallada en noguera per Joaquim Ros Bofarull, és una encertada revolució iconogràfica pel que fa a la tradicional figura que de sempre havia representat el sant com un bisbe estàtic, amb l'estola que esdevé cadena que lliga el dimoni, i que era adequada quan es venerava com a apòstol dels Alps, però que no hi corresponia com a patró dels muntanyencs. Aquesta emotiva imatge el representa molt jove, avançant valent amb la Creu a la mà, Creu que formen els barrots de la cambra on el seu pare el tenia tancat fins a les noces, a què ell va renunciar per seguir la vocació religiosa que sentia. És el moment solemníssim en què se li obre i assenyala el camí de la vida.

S'hi celebren bodes i passen a saludar el patró els que fan excursions per aquest massís del Matagalls que —Déu vulgui que duri— es conserva intacte de l'ermita cap amunt. Així com el del Turó de l'Home, amb carretera fins dalt, ja és lloc turístic, el de Matagalls encara és un lloc per a excursionistes dels bons, dels que no deixen sobralles, ni porten transistors, tal com cal que sigui mantingut en un parc, sense moto-cross, pur, net i silenciós. Per això sovint demano a sant Bernat que, a més de protegir els homes dels perills de la muntanya, també sigui el protector de la muntanya dels mals que li puguin fer l'home.

GOIGS SANT BERNAT

a llaor de DE MENTHON

ES VENERA AL MONTSENY, EN LA SEVA ERMITA DE SANT BERNAT

PER la Creu que us redimí
i el triomf en el combat:
*Beneïu, oh Sant Bernat,
ermitatge i rodalia.*

Flor dels Alps, reial penya,
de bressol us fa Menthon,
i en Vós lliri fresc, el món
ha vist néixer nova aurora.
Com el llac d'Annecy obria,
vostra vida, bell esclat.
*Beneïu, oh Sant Bernat,
ermitatge i rodalia.*

Ardit i gentil, a penes
jovencell, heu fet adéu
a la terra, i pel bon Déu
sou amic de les carenes.
Apòstol de valentia,
del Senyor porteu llevat.
*Beneïu, oh Sant Bernat,
ermitatge i rodalia.*

Si en presó la vil tramaio
us cloïa com un reu,
se us tornà la reixa creu
a la mà, i trofeu de joia.
I caigué la tirania,
triomfant la veritat.
*Beneïu, oh Sant Bernat,
ermitatge i rodalia.*

Vostra ardor, que no té espera,
ha plantat un monestir
pel romeu i pelegrí
que han perdut camí i drecera.
Retorneu a bona via
qui perdé la caritat.
*Beneïu, oh Sant Bernat,
ermitatge i rodalia.*

Pel serrat de nostra vida,
Satanàs, llop famolenc,
vol llençar en l'horribil avenç
el cor feble que us oblidà.

Deu-li Vós la coratgia
que l'allunyi del pecat.
*Beneïu, oh Sant Bernat,
ermitatge i rodalia.*

L'amor féu la meravella
d'aquest dolc, íntim recer.
I Vós sou el remeier
des del fons de la capella,
pedra ferma i harmonia
de la vostra humilitat.
*Beneïu, oh Sant Bernat,
ermitatge i rodalia.*

A l'abric de l'ermitatge,
i entre roure, avet i pi,
Sant Marçal i Sant Martí,
són la flor d'aquest paratge.
I els plau vostra companyia
i feu bella trinitat.
*Beneïu, oh Sant Bernat,
ermitatge i rodalia.*

A mig aire de muntanya
heu plantat tenda i abric.
Matagalls i Coll Formic
us faran reial peanya,
Del Montseny la senyoria
sigueu Vós, i l'heretat.
*Beneïu, oh Sant Bernat,
ermitatge i rodalia.*

Per la nostra Catalunya
demanem mercé de Vós:
cims de Fe, que no ens allunya
d'ésser braus escaladors
del Crist, mont de l'alegria
i bell cim d'eternitat.
*Beneïu, oh Sant Bernat,
ermitatge i rodalia.*

Per la terra catalana
escampeu vostres mercès.
Sigui tot bon feligrès
planta que floreix i grana.

Vostre patronatge sia
contra foc i tempestat.
*Beneïu, oh Sant Bernat,
ermitatge i rodalia.*

Beneït aquesta altura,
de l'ermita té la clau
la Regina de la Pau.
Mare Verge i rosa pura.
Sota l'ombra de Maria
l'avinença ha triomfat.
*Beneïu, oh Sant Bernat,
ermitatge i rodalia.*

Oh Maria humil i esclava,
sou la bresca de l'amor,
del Montseny, reial honor,
cor de Déu, muntanya brava.
Amb Bernat, feu-nos de guia,
dones cantem tots de bon grat:
*Beneïu, oh Sant Bernat,
ermitatge i rodalia.*

Quan la neu d'hivern corona,
oh muntanya, el teu front alt,
amb el grèvol de Nadal,
prou t'albira Barcelona.
Com la teva neu, que sia
pura sempre la ciutat.
*Beneïu, oh Sant Bernat,
ermitatge i rodalia.*

Més encà el Montseny us canta
i a tothora a Vós acut,
oh fontana de salut,
ferm ajut, divina planta!
De tot mal sigueu metgia:
vetlleu tot el veïnat.
*Beneïu, oh Sant Bernat,
ermitatge i rodalia.*

Lliri pur d'Eucaristia,
tija d'or del diví Blat:
*Beneïu, oh Sant Bernat,
ermitatge i rodalia.*

V. Iustus deduxit Dominus per vias rectas.

OREMUS

V. Et ostendit illi regnum Dei.

INTERCESSIO nos, quaesumus, Domine, beati Bernardi Confessoris commendat; ut, quod nostris meritis non valeamus, eius patrocinio assequamur. Per Christum Dominum nostrum. V. Amen.

TORNADA

Per la Creu que us re - di - mi - a i el tri - omf en el com - bat: Be - ne - iu, oh Sant Ber - nat,
er - mi - tat - ge i ro - da - li - a. Flor dels Alps, re - ial pe - nyo - ra, de bres - sol us fa Men - thon,
i en Vós, ll - ri fresc el món, ha vist néi - xer no - va au - ro - ra. Com el llac d'An - ne cyo - bri - a

TORNADA

vos - tra vi - da, bell es - clat. Be - ne - iu, oh Sant Ber - nat, er - mi - tat - ge i ro - da - li - a.

Germandat de Sant Bernat (1947-1973)

per Agustí Jolis

A darreres hores de la tarda del dilluns dia 6 de març de 1944, Eliodor Orfila, president de la Secció d'Esquí, telefonava a la Junta Directiva del Centre des de Viladrau per confirmar la pèrdua de tres esquiadors al Montseny el dia abans. Efectivament, en Robert R. Navarro, un dels tres esquiadors perduts, havia arribat pels seus propis mitjans a Viladrau, malalt i amb els peus gelats, i no sabia on es trobaven els altres dos amics.

Aquella mateixa nit es mobilitzava un primer equip de socis del Centre i així veiem que Maria Antònia Simó, Jaume Reñé, Jordi Panyella i Tomàs Sanjust, a les cinc de la matinada, junt amb l'Orfila recollit a Viladrau, ja estan pujant en dos grups al Matagalls, i aconsegueixen de localitzar, a la tarda, el cadàver d'en Josep M. Ambou Orfila en un gorg del torrent de Rentadors, més amunt de l'ermita de Sant Segimon.

Nous equips de socis, així com de la U.E.C. i del C.M.B., sortiren l'endemà per ajudar a fer una completa batuda per la neu gelada per cercar l'altre esquiador, l'Enric Serra Badia, el cadàver del qual es trobà al migdia del dia 9.

El fred, el torb, el glaç i la gran nevada causaren la mort de dos dels tres companys perduts pel vessant nord del Matagalls.

El dia 11, a Barcelona, es féu l'enterrament d'aquestes dues víctimes de la neu, que constituí una gran manifestació ciutadana de dol, presidida pel governador civil, senyor Correa Veglison, familiars, directius del Centre i de les altres entitats excursionistes, federatius de representació nacional i regional, i centenars de joves i veterans.

Tots recordem amb emoció aquells moments, car fou la primera autèntica explosió de solidaritat pública i ciutadana en compartir el dolor per la pèrdua d'uns joves i comprovar l'alt esperit i el sentiment de companyonia dels qui durant tres dies rebuscaren per la neu els cossos d'aquells amb els quals se sentien units pels mateixos ideals.

El nostre president, Lluís de Qua-

dras, amb el president de la Secció d'Esquí, Eliodor Orfila, i el de la Secció de Muntanya, Ramon Pujol, cop-saren i valoraren el tremp dels homes del dia, que eren de la mateixa fusta i moguts pels nobles sentiments que caracteritzen els muntanyencs.

No havien passat dos anys d'aquest accident, quan a les 11 del matí del dia 31 de desembre de 1946, l'Ernest Mallafré moria emportat per una allau de neu als vessants del pic de Monastero.

El dia 26, Ernest Mallafré, Joan Cardona i Josep Artigas, tres experts muntanyencs i esquiadors, empen-gueren una excursió d'alta muntanya pel Pallars i la Vall d'Aran. Des del coll de Peguera (2.750 m), on deixen els esquís i motxilles, feren l'ascensió al Monastero (2.878 m) i en el descens en Mallafré, el nostre «Malla», observa que es desprèn la neu inferior de la pala on es troba, és arrossegat per l'allau que cau per la paret i queda sepultat a la seva part inferior, sota una massa de neu.

Els companys Cardona i Artigas baixen a auxiliar l'amic desaparegut al lloc on sembla que es troba, però el seu esforç, durant tota la resta del dia, és infructuós.

Desesperats, passen el coll de Peguera, baixen per la vall de Monastero a Sant Maurici i al poble d'Espot, des d'on comuniquen la desgràcia al Centre i als familiars.

L'expedició de socors va haver de vèncer grans dificultats, equipar-se degudament, traslladar-se a Espot, amb els últims 50 km de carretera coberts de neu.

L'Albert Oliveras era el cap de l'expedició composta per Lolita Fernàndez, Carme Romeu de Piqué, Josep Piqué, Jordi Farrera, Enric Torras, Francesc A. Peire, Agustí Faus, Josep Ponte, Josep Lluís Ronchera i Joan Rodríguez, i amb Joan Cardona i Josep Artigas, des d'Espot pugen al refugi J. M. Blanc de l'estany Tort de Peguera, des d'on es dirigeixen els treballs de rescat.

La neu caiguda després de la fi de l'any dificulta encara més l'explora-

ció. Es cavaren trinxeres paral·leles i des del fons i pels laterals sondejaven la neu, fins que a les 11 del matí del dia 5 de gener de 1947, es trobava el cos d'en Mallafré.

Fou enterrat a Espot, aquest gran esquiador, muntanyenc i escalador, que deixà la vida a la seva muntanya estimada. Mallafré ha esdevingut un mite entre nosaltres i la seva memòria ha perdurat perquè creà escola.

El Centre rebé una forta sotragada. L'informe d'Albert Oliveras posà de manifest una vegada més la germanor de tots els muntanyencs per a socórrer un company, i la força de l'enginy i la iniciativa individual per a superar i resoldre ràpidament el conjunt de dificultats que es presenten en organitzar, a corre-cuita, aquest tipus d'expedicions.

Lluís de Quadras en prengué plena consciència i començà a germinar en ell la idea de donar forma a un tipus d'organització que estigués preparada per a facilitar el ràpid funcionament d'expedicions de socors a comarques llunyanes i de difícil accés.

La història dels accidents de muntanya és dolorosa i heroica (vegeu «Los accidehentes en nuestras montañas, I», per Jordi Perelló, i «II» per Jaume Reñé, «Montaña» núms. 23 i 24, febrer i abril de 1953), però aquests dos accidents narrats, que tant de ressò tingueren, foren els que motivaren la creació de la Germandat de Sant Bernat, pel nostre Centre i gràcies a la iniciativa del president Lluís de Quadras.

Es redactaren i s'aprovaren en 1947, pel Centre i per l'autoritat governativa, els estatuts de la Germandat de Sant Bernat, constituïda per a prestar el degut auxili a les persones accidentades a l'alta muntanya.

Formen part de la Germandat tots els socis del Centre que ho sollicitin; l'auxili es prestarà a tota persona que ho demani, sigui soci o no del Centre.

La prestació dels germans pot ésser personal, econòmica o de vehicles propis (redordem la penúria de transports ràpids en 1947).

Els membres del C.A.D.E. en la categoria d'actius es consideren mem-

Reproducció de la imatge de Sant Bernat del Montseny, realitzada per Joan Queralt Oliva, per a l'emblema de la Germandat de Sant Bernat, constituïda l'any 1947 per a prestar ajuda als accidentats a la muntanya.

bres nats de la Germandat per a prestació personal.

Ningú no tindrà retribució pel servei fet.

Es feren cursets i actes de divulgació de socorrisme i primeres cures; s'organitzaren equips de socors amb xarxa de comunicacions telefòniques; es recaptaren quotes i es comprà material adequat.

La creació d'aquesta germandat fou admirada per la major part dels muntanyencs, encara que sortiren algunes veus discordants en creure que això no era missió sols del Centre, sinó que havia de passar a dependre de la Federació de Muntanya.

Realment, aquest parer tenia la seva lògica, però més lògic era posar en marxa tot seguit una organització d'aquest tipus dintre d'una entitat

com el Centre, forjat pel sacrifici a muntanya d'enyorats socis, per l'esforç humà dels companys dels equips de rescat i per l'aportació social i econòmica del Centre, que no esperar creuats de braços una organització més general, però que hauria de trigar més temps a constituir-se.

L'aportació de vehicles propis es substituï més endavant per aportació econòmica, perquè ja estaven superades les dificultats de comptar ràpidament amb vehicles ben adequats a la seva missió.

Pel maig de 1953, el germà Delmir de Caralt fa donació a la Germandat d'una imatge de sant Bernat, obra de l'escultor Joaquim Ros Bofarull, rèplica de la talla més reduïda de la que existeix a l'ermita de Sant Bernat del Montseny. El mateix senyor Ca-

ralt, en la seva carta de donació, preveu que si en un futur es dissol la Germandat, la imatge passi a propietat de la Secció de Muntanya.

Un altre entusiasta germà, en Joan Queralt Oliva, mercès als seus dots de dibuixant artístic, aconsegueix unes reproduccions del patró, segons la imatge del Montseny, en ensenyes, emblemes i medalles.

Durant els dies 1 i 2 de juny de 1957, en Josep M. Gallach, com a delegat del Centre i en representació de la Germandat, assisteix al Congrés de Societats de Socors de Muntanya, celebrat a Lourdes i Gavarnie, on fou invitat per la Federació Francesa de la Muntanya a través de la Federació Espanyola, el president de la qual, el recordat Julián Delgado Úbeda, hi assistí també.

Es procura treure el màxim d'experiències dels accidents a fi d'evitar-ne la repetició, i així veiem com arran de l'accident mortal de Xavier Gassol a la bretxa de Tempestats, es demana un exhaustiu informe tècnic al Laboratori General d'Assaigs i Anàlisis de la Diputació Provincial de Barcelona, per determinar les causes de la ruptura de la corda, que no va poder aturar la caiguda de l'escalador.

La Germandat, complint la seva missió, col·labora en cursets socials, extrasocials o federatius, com a l'Escola Nacional d'Alta Muntanya, Secció catalana, a la divulgació de mitjans, materials i tècniques de salvament, i posa a la seva disposició material d'auxili per a les degudes pràctiques.

Evidentment, la federació de muntanya, cada vegada més representativa i organitzada, creà més tard els seus equips de socors, després d'uns cursets on col·laborà també la Federació de Salvament i Socorrisme, encara que aquesta entitat té sols missió formativa, per la qual cosa recau en els autèntics grups de socors de Sant Bernat o de la Federació, l'acció assistencial als accidentats.

Els mateixos germans de Sant Bernat són, alhora, membres dels grups de socors de la Federació, perquè els escaladors d'una o altra entitat sem-

pre estan units per la camaraderia que dóna l'afició per l'alta muntanya i l'escalada.

La Creu Roja creà també grups de socors d'alta muntanya i a les estacions d'esquí.

Tot aquest moviment d'ajuda fa perdre bona part de l'acció emocional, altruista, heroica i genial del calli social, però en canvi es compta amb material central més abundant, farmacioles i material d'auxili dipositat a refugis i, sobretot, amb les subvencions per despeses als components dels equips de socors.

Aquests grups federatius seran, al seu torn, superats per una organització general nacional, integrada per muntanyencs federats, de la Creu Roja i d'altres cossos i organismes especials que, per muntanya, carreteres, camins o mitjans aeris portaran ràpidament l'ajuda deguda.

S'ha fet un llarg camí des de la Germandat de Sant Bernat, als Grups de Socors federatius i al projectat organisme nacional, en demostració palpable de la seva cada vegada més imperiosa necessitat, originada pel gran nombre de practicants de d'alta

muntanya, tant a l'estiu com a l'hivern.

A la darrera assemblea de la Germandat de Sant Bernat, celebrada el dia 13 de novembre de 1973, es tingué plena consciència de la situació del moment i, després de constatar, amb emoció, que la nostra iniciativa de 1947 era raonable i altruista i que ha donat els fruits de germanor i proselitisme esperats, tal com s'ha posat de manifest en els casos en què, dissortadament, ha hagut d'actuar per anar a cercar amics perduts a la muntanya, es prengué l'acord, per unanimitat, de dissoldre la Germandat, perquè els seus fins benemèrits estan eficaçment portats a cap pels actuals Grups de Socors. S'acordà que el material passi a la Secció de Muntanya del Centre i quant al fons econòmic que importa 30.000.— pessetes, que passi com a primera aportació a la subscripció per a bastir un refugi-bivac al coll de Salenques que portarà el nom de Refugi Sant Bernat, en recordança de la Germandat d'aquest nom, que així continuarà la tasca d'ajuda i suport als muntanyencs que s'enfilen per l'alta muntanya.

Heus ací la relació dels accidents de muntanya que originaren les principals accions de rescat realitzades pels membres de la Germandat de Sant Bernat:

8 de desembre de 1952. Fèlix M. Janer mor estimbat al collet de la Cova, del Pedraforca.

18 d'agost de 1954. Joaquim López Valls sofreix una caiguda mortal a la paret del Margalida. Desapareix dins una rimaia i l'acció de rescat de les seves despulles resulta infructosa.

13 de juliol de 1958. Josep Ramon sofreix un accident d'escalada a Montserrat. És traslladat i, posteriorment, es recupera de les ferides i de les fractures dels dos peus.

Juliol de 1961. Miquel Ferrer i Santmiquel troba la mort al Matterhorn, al vessant suís. Es presta ajuda econòmica per al seu rescat.

8 d'agost de 1961. Xavier Gassol Baya sofreix una caiguda mortal a la bretxa de les Tempestats (massís de la Maladeta).

El Parc Nacional Suís

per Melitó Queralt

Avui que tant es parla de contaminació, de destrucció del paisatge, de la desaparició de flora i fauna de regions senceres, i que sembla que la necessitat de crear parcs nacionals sigui més forta que mai, ens ha semblat escaient d'escriure sobre les característiques més sobresortints d'un petit parc nacional que, al nostre entendre, es pot posar com a exemple per a les institucions d'aquesta mena.

Ens estem referint al Parc Nacional Suís i preguem al lector que ens dispensi de les enutjoses però instintives comparacions amb els parcs nacionals del nostre país, comparacions que, d'altra banda, podrà fer amb molta facilitat. Solament en el que fa referència a les dades de més difícil consulta, donarem les dels nostres parcs per a millor comprensió del lector.

El Parc Nacional Suís, doncs, s'estén avui per una superfície de 180 Km² que representen el 4'3 per mil del territori suís. Aquesta extensió equival a vuit vegades la del Parc Nacional d'Ordesa o una vegada i

tres quarts la del Parc d'Aigües Totes-Sant Maurici, per a esmentar els dos més propers a Barcelona. Els cinc parcs espanyols totalitzen 441 Km² que equivalen al 0'8 per mil del territori nacional.

La idea de crear un Parc Nacional Suís nasqué dels grans parcs nacionals americans que es crearen als Estats Units a partir de 1872. Així, l'any 1906 es forma dins de la Societat Helvètica de Ciències Naturals la Comissió per a la Protecció de la Natura que, entre d'altres projectes, denuncià la necessitat de crear un Parc Nacional.

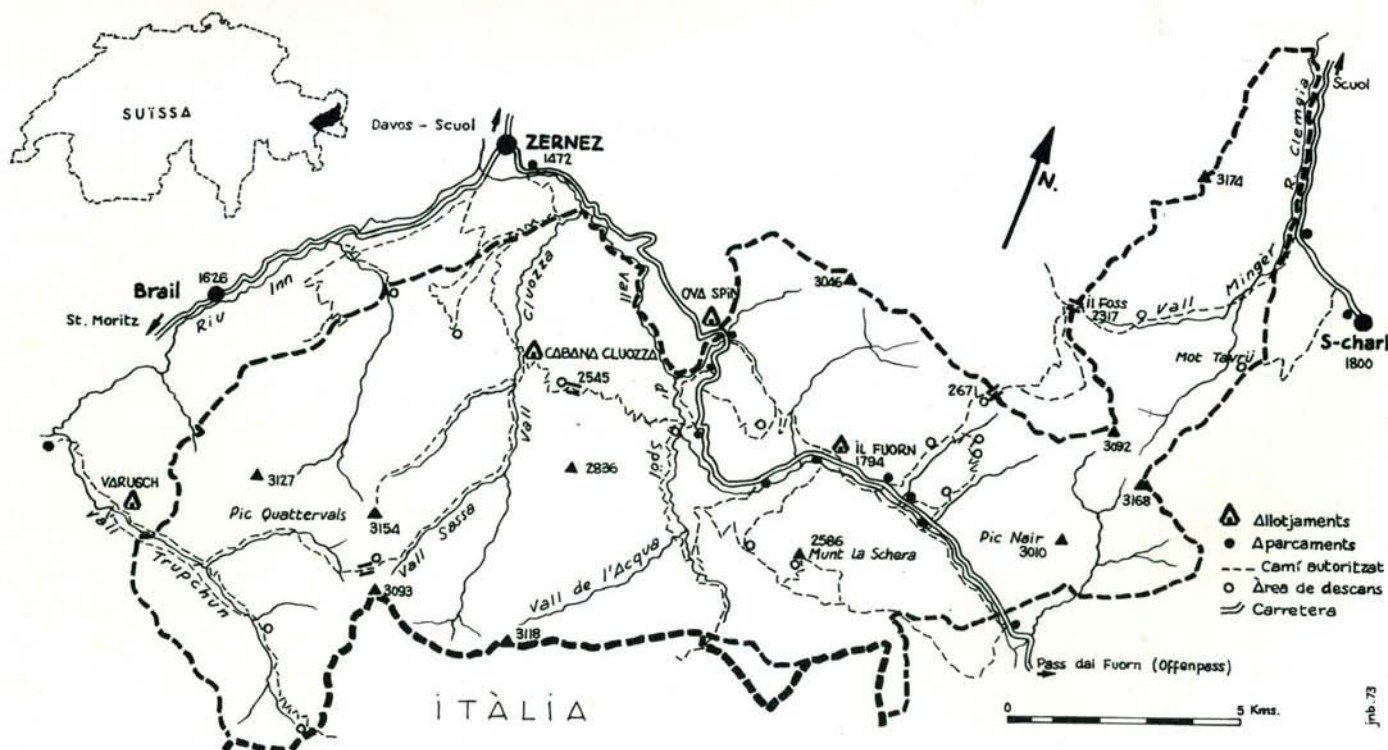
Després de diverses vicissituds jurídiques i d'ordre pràctic per a decidir el lloc on crear el Parc, el 25 de març de 1914 l'Assemblea Federal va donar el vist-i-plau per a la creació d'un Parc Nacional Suís a la Baixa Engadina, concretament a la regió del Pass dal Fuorn (Offenpass), fronterera amb Itàlia.

La regió escollida té una cota màxima de 3174 m i gaudeix d'unes característiques naturals que permeten

la vida d'unes extensíssimes flora i fauna, a més, naturalment d'incloure paratges de gran bellesa.

Quant a l'ordre interior del Parc, aquest té un estatut legal mitjançant el qual tota la superfície està llogada a cinc municipis que en resten els propietaris. La Confederació, és a dir, l'Estat, paga el lloguer i els possibles danys que els grans animals puguin causar als voltants del Parc, mentre que la Lliga Suïssa per a la Protecció de la Natura es fa càrrec de les despeses de manteniment. Recordem que, en el nostre país, l'any 1961 es destinaren 22.500 pessetes per al manteniment dels cinc parcs nacionals. Els darrers anys sembla que l'assignació a aquesta finalitat ha girat al voltant del milió de pessetes.

El Parc està regit per una Comissió de 7 membres designats pel Consell Federal i dins del Parc hi ha 6 guardes que informen els turistes, mantenen els camins, controlen els efectius de la gran fauna i, evidentment, posen multes a qui no segueix el reglament del Parc.

L'antiga carretera del Pass dal Fuorn, ja existent abans de la creació del Parc, segueix oberta a la circulació. Des de Zerne (Suïssa) cap a Itàlia travessa el Parc en sentit oest-est, en una longitud d'uns 9 km. L'automobilista, però, només està autoritzat a estacionar-se dins de les 8 àrees d'aparcament previstes amb aquesta finalitat, i que coincideixen amb els inicis o acabaments de les excursions recomanades i autoritzades dins el Parc. A Zerne hi ha la Casa del Parc on és possible de trobar tota la informació que es desitgi sobre excursions, fauna, bibliografia, etc.

L'article primer del reglament del Parc dona idea de l'esperit que va portar a la seva creació. Diu així: «El

Parc Nacional és una reserva natural on la Natura està sostreta a tota acció o influència humana que s'aparti dels fins que motivaren la seva creació, i on el conjunt d'animals i plantes és totalment abandonat al seu desenvolupament natural. El Parc Nacional és objecte d'investigacions científiques».

Per tal de respectar aquest esperit, el reglament del Parc imposa als visitants un seguit de restriccions que, no cal dir-ho, els nombrosos visitants suïssos segueixen amb una disciplina encomiable.

Algunes d'aquestes restriccions són:

- El Parc no pot ésser recorregut fora dels camins assenyalats amb pintura blanca sobre fons vermell,

o de les àrees de descans previstes a l'efecte.

- Els menors de 15 anys no poden entrar al Parc si no van acompanyats de grans.
- No es permet caçar ni pescar dins el territori del Parc.
- No s'hi permet fer foc, bivaquejar, acampar, ni abandonar o llençar qualsevol tipus de deixalles. Es pot pernoctar en el Parc però en els refugis previstos a l'efecte.
- No es permet matar, ferir o capturar cap mena d'animal, ni tan sols molestar-los amb crits, sorolls o pedres.
- No es permet desarrelar, arrencar o malmetre qualsevol tipus de planta i molt especialment les

La regió escollida com a territori del Parc Nacional Suís inclou paratges de gran bellesa. ▼

flors, ni tampoc tallar o recollir llenya.

- No es permet visitar el Parc amb gossos, àdhuc si van lligats.

L'aplicació d'aquest reglament ha portat a uns resultats envejables pel que fa a l'evolució de la gran fauna. Cérvols i isards, sobretot, han incrementat notablement llurs efectius dins el territori del Parc, i l'any 1963 se'n comptabilitzaren 1250 i 1300, respectivament. Cabirols i altres representants de la gran fauna alpina hi són en quantitats menors.

La distribució d'aquests milers de grans animals per un territori de 180 Km² solament, unida al fet que l'home fa generacions que no els empaita, fa que sigui relativament fàcil veure'ls

en el transcurs d'una excursió pel Parc. Sobre tot si es porten binocles i es té una mica de paciència és gairebé segur que es gaudirà d'un espectacle fascinant.

Nosaltres, en un revolt del camí, vàrem tenir la sort de trobar-nos cara a cara amb un magnífic isard, a menys de 10 metres, que, després d'observar-nos atentament, va girar cua muntanya amunt amb una grimpada elegantíssima. També vàrem veure en diverses ocasions marmotes i altres animals petits.

En conjunt, el Parc Nacional Suís ens ha deixat un magnífic record entre altres motius per l'eficàcia amb què és mantingut i el civisme dels seus visitants, record que malaurada-

ment es transforma en sentiment de desànim, per a dir-ho d'alguna manera, quan el nostre caminar per la muntanya ens porta a algun dels parcs del nostre Pirineu, d'altra banda tan magníficament dotats per la naturalesa.

Bibliografia

Basse Engadine. J. & D. Feuerstein.
Basse Engadine-Samnaum. Postes Alpêtres Suisses.

Le Parc National Suisse. Commission Federal du Parc National.

El curset d'esquí infantil de Nadal del Centre.

per Rosa M. Campañà

La gran quantitat de neu caiguda a la Molina durant les festes de Nadal de 1973 convertia els esquís en el millor mitjà de desplaçament

A principis d'estiu ja preparàvem els cursets. En aquella època, quan no sabíem tan sols si tindríem neu per Nadal, teníem, però, el més important: comptàvem ja amb l'entusiasme general dels socis del C.E.C.

Es va intentar per tots els mitjans de contractar prop de les 400 places i quan ens vàrem veure reduïts a les 150, vam comprendre que molts es quedarien sense curset. Al final d'una setmana, la totalitat de les places eren cobertes.

La Molina i la neu

Sembla arriscat d'organitzar un curset de promoció i entrenaments a la Molina. Algunes vegades, la neu no hi és gaire abundosa durant les festes nadalenques, però la comoditat que representa la seva proximitat a Barcelona i l'accés en tren bé val la pena i si, a més de tot això, s'escau com aquest any que la neu exagera amb les seves proporcions, la Molina és una excel·lent estació d'hivern apta per a tot esquiador, qualsevol que sigui el seu nivell de tècnica.

És cert que ha nevat massa, que les pistes eren pleníssimes de neu i que algunes vegades ens n'ha sobrat. Però poder admirar el meravellós paisatge de l'alta Cerdanya completament blanca, les branques dels arbres nevades durant dotze dies seguits, és la compensació de moltes coses.

Han fallat moltes coses per excés de neu, la majoria dels serveis de la Molina estaven paralitzats i el dia 26, data en què havien d'arribar els cursetistes, se'ns tirava al damunt. Els pals de la llum per terra, cables sobre les carreteres, els telecadires sense poder funcionar, la carretera tallada i les calderes dels hotels inutilitzades. No era un bon panorama. I tot per culpa de la neu. Massa neu.

L'arribada del tren especial

Els cursetistes, cent cinquanta en nombres rodons, havien sortit de Barcelona a l'hora prevista del dia 26, amb un tren especial que la RENFE va

posar a disposició del Club.

Però la Molina no estava per rebre tants nois de cop, dels quals la majoria eren menors de setze anys.

Amb una hora de retard, el tren especial va fer la seva aparició a l'andana lateral de la fosca estació de la Molina.

Es va organitzar ràpidament la pujada al Xalet, a Daniels i a Edelweis a base de Land Rovers. Primer els més petits, després els grans i finalment les maletes i els esquís. Una operació que s'hauria pogut reduir a la mei-

tat de temps si haguéssim comptat amb els telecadires.

Les classes

L'endemà, 27 de desembre, es va fer la selecció dels cursetistes per la distribució a les diferents classes segons els nivells d'esquí de cadascun.

Com que les lliçons van córrer a càrrec de monitors de l'Escola d'Esquí de la Molina, ells mateixos van seleccionar cada un dels cursetistes, els quals foren traslladats a la pista

Llarga amb Land Rovers, ja que els mitjans mecànics de pujada no funcionaven.

S'establiren tres grups bàsics d'experts, iniciats i principiants, entre els quals es va distribuir la totalitat de cursetistes, és a dir, exceptuant els components dels equips infantil i juvenil del C.E.C., els quals automàticament van quedar englobats en un grup superior les funcions del qual es van repartir entre entrenaments de slalom, slalom gegant i algunes lliçons pràctiques i teòriques d'esquí.

Per als tres grups bàsics es va disposar de tres professors diplomats, tres auxiliars i tres agregats, de manera que, de cada grup, no es van admetre més de dotze o tretze cursetistes.

Les classes, del resultat positiu de les quals parlarem més tard, es van realitzar de les nou del matí a dos quarts d'una, que són les hores amb menys afluència d'esquiadors a les pistes i, per tant, les de màxim rendiment.

Una teòrica i una pel·lícula

Va haver-hi, en el transcurs del curset, una classe teòrica per als components dels equips juvenil i infantil, i la projecció d'una pel·lícula per tots els components del curset, a base de tècnica austríaca comentada per Antoni Campañà.

Cal fer notar la dificultat existent avui dia per trobar films de qualitat i amb un cert aire de novetat en matèria de tècnica d'esquí, però es va aconseguir, tot i així, un interessant film realitzat per l'Escola Austríaca d'Esquí, Jet Austria, que sens dubte va contribuir a la formació ideològica del cursetista.

Dins la classe teòrica per a corredors, realitzada per Antoni Campañà, es va tractar principalment de la preparació intel·lectual de la cursa i dels efectes psicològics previs a una competició. Fou elegit aquest tema perquè aquesta classe es tractava el dia abans de la Cursa Infantil de Supermolina, que va correspondre a l'alegre festa de fi d'any.

La cursa infantil

El primer dia de l'any, els components de l'equip infantil del C.E.C., van acudir amb gran entusiasme al ja clàssic Concurs Infantil que cada any organitza el Club d'Esquí Supermolina.

Hi participaren els equips complets del Supermolina, Club Alpí Núria, Unió Excursionista de Catalunya i C.E.C.

La cursa, que es va córrer a la pista de Font Canaleta i amb un excel·lent traçat i bones condicions cíviques, va tenir una felicitat culminació per als petits campions del C.E.C. que, a més de conquerir la majoria dels títols individuals, van obtenir la Copa per clubs, amb sis punts.

La tònica general d'aquesta cursa fou molt positiva perquè va permetre a l'entrenador dels infants, de comparar la diferència que aquests nois experimenten quan es troben davant d'unes banderes de slalom, amb un cronòmetre corrent al seu darrera o al seu davant.

Un resultat brillant

Per comprovar l'efectivitat de les

classes vàrem recórrer al vell truc de la cursa final de curset que, en aquesta ocasió, foren dues, una per a iniciats a la pista Llarga i, una altra, per als experts al torrent Negre.

Es marcaren slaloms en ambdues pistes que foren el malson dels uns i el plaer dels altres, però, de totes maneres, les classificacions van donar un balanç positiu que va venir a confirmar la impressió general de progrés que experimentaren tots els cursetistes.

Ja abans d'aquestes curses final de curset, es va percebre un notable progrés entre els socis integrants del curset; no obstant això, i malgrat la consideració general dels monitors de l'Escola d'Esquí de la Molina, el balanç final fou superior al que s'esperava, fet que es recull en la igualtat de temps obtinguts per tots els que finalitzaren les proves feliçment.

Un esperançador epíleg

Relatar el que fou pròpiament el curset, no té gaire importància. Hi ha coses i fets que cal destacar, molt més importants que una explicació cronològica de les activitats generals del curset.

En primer lloc el meravellós esperit juvenil que hi va regnar. S'hi va poder comprovar que el C.E.C. compta amb una joventut dinàmica, amant de l'esport i la muntanya i que sap inspirar-se en les diversions sanes. Això que ja sabíem tots, s'ha ratificat i s'ha multiplicat amb un comportament en grup excellent, i una esportiania predisposició de tots els nois pels esports d'hivern.

Un grup de cent cinquanta nois distribuïts en tres hotels diferents, pot resultar una complicada tasca a l'hora de controlar els seus moviments fora de les hores d'esquí. Però si això no és necessari, si cadascú se sap divertir sense pertorbar la pau general, vol dir que amb ells es pot anar a l'altre cap de món.

L'esquí infantil és agraït, torna el cent per u, i només de pensar que, el dia de demà alguns d'aquests nois puguin ser grans campions d'esquí, fa tremolar i posar la pell de gallina a qui els ha tingut per espai de deu dies al seu costat, compartint-hi una de les èpoques més boniques i pintoresques de la Molina.

Veure'ls córrer i evolucionar sobre les pistes, joves, alegres, dinàmics i divertits, amb els seus esquís relluents, seguint les instruccions dels monitors de l'Escola, i contemplar dia a dia el seu progrés, és una satisfacció que no té preu. Representa la contemplació d'un fenomen tan natural com pot ser la formació d'una nova generació, però tan sorprenent i emocionant com la mateixa naturalesa.

El C.E.C. compta, en l'actualitat, amb excellents corredors, grans esquiadors amants de la neu i la muntanya, compta amb experimentats i veterans valors de l'esquí, però el naixement de nous valors que han de prendre el relleu és i serà sempre un fenomen sorprenent.

Som conscients del que tenim entre mans i els neguits que això ens pugui ocasionar són pocs. Comptem amb la confiança plena d'uns pares entusiastes i col·laboradors fins al màxim i això obliga a més. Obliga a pensar una sola vegada en el que fou aquest curset i tot seguit, llançar-se

fins a una altra fita. Obliga a oferir més demanant més poc. Estem a un pas de considerar-nos pares d'una joventut que a la Molina ha demostrat posseir una càrrega d'entusiasme amarat de gavadals de seny.

Per tant, caldrà duplicar o triplicar els esforços de manera que, d'ara endavant, el procés de promoció no s'aturi. Estem promovent el futur i hem passat del joc a la veritat. Aquesta veritat que està amb la joventut.

Resultats de la prova general celebrada a la Molina el dia 4 de gener

Iciar Belil (S), 37"3 — Anna Veiga (J), 42"1 — Anna M. Rosa Valls (I), 45" — Cristina Foix (I), 45"2 — Rosa M. Ricart (I), 48"3 — Verònica Monné (I), 49" — Mariona Boney (J), 51"3 — Anna Valls (I), 55"56 — Teresa Ribas (J), 58"3 — Isabel Belil (J), 1'3"1 —

Imma Sau (J), 1'7" — Anna Foix (J), 1'9"9 — Núria Boney (I), 1'40" — Cecilia Magrané (J), 1'42" — Clara Figueras (I), 1'45"3 — Hans Moller (S), 35" — Carles Canivell (J), 36" — Albert Buendia (I), 37" — Xavier Vallcorba (J), 37"1 — Joan Casamitjana (J), 38"3 — Bonaventura Batlle (J), 39"3 — Jordi Belil (J), 40" — Claudi Garcés (I), 40"1 — Albert Zendera (S), 40"4 — Jaume Verge (I), 41" — Xavier Belil (J), 41" — Germà Climent (S), 41"2 — Joan Bonet (J), 42" — Lluís Ballbé, 42"1 — Jordi Ollé (J), 42"2 — Enric Belil (I), 42"2 — Joan Foix (J), 42"4 — Juli Verge (J), 43" — Ramon Subirana (J), 46"1 — Josep Zendera (S), 47"1 — Victor Valls (J), 47"1 — Jordi Izquierdo (J), 51"3 — Alfons Planas (I), 52"4 — Josep Monné (I), 53"1 — Alex Merino (I), 53"1 — Joan Carles Inglès, 1'18" — Daniel Merino (I), 1'18"4 — Manuel Soler, 1'26" — Oriol Coll, 1'42" — Antoni Monné (I), 1'48" — Alex Garcia, 1'30" — Eduard Vivancos (J), 1'52" — Pere Domènech, 2',
(S) Senior, (J) Junior, (I) Infantil.

Rèquiem per un refugi

per Hilari Sanz i Gonet

Aquí, dalt la carena de Tirapits, el vent ens amanyaga dolçament després de l'esforç de la pujada. És un aire fi, fresquívol i tan pur que les distàncies semblen no existir. Mil detalls s'ofereixen al nostre esguard, clars i definits com una miniatura xinesa fins allà on l'horitzó hi posa els seus límits.

Un so dolç d'esquelles, carregat d'enyorances com una rondalla, puja de la vall que s'estén als nostres peus i trenca el silenci, el gran silenci de la muntanya. És el so de la ramada que pastura en els tendres glevatges de la coma de Freser, solcada de fils d'aigua als quals el sol baix de la matinada posa lluïssors d'argent fos. L'espectacle és sublim. L'eugassada emmandrida, amb els caps cots i amb el viu flamejar de cues i crineres, va pasturant d'aquí i d'enllà l'herba xopa de rosada com si l'acaronés amb els seus musells vellutats. Uns poltres enjogassats, saltironen i empenen curtes correduques al voltant de les eugues de pell lluent com l'aram polit. És l'únic moviment que trenca la sensació d'estar contemplant una delicada aquarella. Tot està assadollat de pau i de dolçor.

Darrera nostre han quedat, allà al fons, també voltats de silenci i soledat, els blaus estanys de Carença, encara vetejats de glaç, i més enllà, fuetejats pels vents de la carena, els negrosos ferros de les Nou Creus, presidint enlairats l'enclotada vall de Núria que hem deixat quan al cel encara brillava l'estelada.

La davallada des de Tirapits ens fa córrer i aviat ens trobem al mig de la coma de Freser voltats de l'eugassada. Els sons de les esquelles són ara més vius quan les eugues aixequen el cap per observar impassibles el nostre pas. Aquí i allà algun poltre emprèn una fugida desmanegada i es para tot seguit amb el cap alt per guaitar-nos encuriosit.

Deixem enrera aquest racó de pau, i suaument ens anem enlairant cap al proper coll de la Marrana. A l'esquerra tenim les obertes i llargues costes herbades del Bastiments, que

ben aviat perden llur suavitat per enfilarse dretes i entarterades cap al cim que no veiem. A la dreta, els aspres grenys del Gra de Fajol s'enlairen sobtadament, enjoiellats per una corona de rocs de quars blanc. Al fons l'alta vall del Ter se'ns ofereix amb tota la seva grandiositat. Graonades de rocs despresos del Bastiments formen a la nostra esquerra la Gran Tartera, per on s'esmuny remorós i encara invisible el riu Ter just a punt de néixer. Planells herbats i lluïssors d'aigua segueixen al gran devessall de rocs de la tartera, i allà baix on s'acaba el replà, destacant netament dels llunyans termes blavosos de la vall, s'aixeca la negrosa carcassa del Xalet d'Ull de Ter, del xalet vell.

Runes, agombolament de rocs, i una volta a punt d'enderrocar-se, és tot el que en resta en l'actualitat. Mut testimoni d'un passat gloriós, ple de records, que marcaren una època en la història de l'excursionisme català. Les seves restes mutilades, que miraculosament desafien el pas i les inclemències del temps, presideixen encara els planells de l'alt circ de Morens.

Ens hi apropem fins a tocar les seves pedres negroses de quitrà. Forats que en un temps foren finestrals i per on ara es pot veure a banda i banda el cel blau, ens contemplen com immensos ulls sense ninetes, immòbils, inexpressius. D'entre les esquerdes dels seus murs, en surt un vol de pit-roigs que, sense por, aturen el seu vol molt a prop de nosaltres i saltironen desvergonyits amb gran bellugadissa de cues i caparrons.

Ens descarreguem la motxilla i asseguts al seu redós, recolzats d'esquena en les negroses ruïnes, gaudim d'aquesta pau, d'aquest gran silenci que sempre regna en aquest circ de Morens. Acliquem els ulls i deixem que els nostres records s'esmunyin a poc a poc i anem evocant retalls de la història del Xalet-Refugi d'Ull de Ter que en part ens ha estat contada pels qui la visqueren molt de prop, i en part treta de sota el gruix de pols dels arxius.

Fem un gran salt enrera i retrocedim en el temps...

La idea

Era l'any 1906. L'excursionisme, en el nostre país, sols estava al començar. No era gens fàcil trescar pel Pirineu. Els rudimentaris i a vegades inexistents mitjans d'aproximació, la manca d'aixoplucs, les grans distàncies a recórrer per contrades isolades, i, més que res, el desconeixement gairebé total de les seves muntanyes, per la manca de mapes i guies detallades, feien que cada excursió al Pirineu fos una descoberta amb tot el regust d'aventura i d'emoció. Sols uns reduïts grups el practicaven. Grups selectes, agosarats i entusiastes, amb un gran bagatge cultural i d'amor al país.

La idea era bastir al nostre Pirineu una xarxa de refugis que en permetés el recorregut i que posés a l'abast dels amants de la muntanya les desconegudes belleses dels seus cims, i facilités als estudiosos i als científics el descobriment de les meravelles arqueològiques que restaven ignorades en l'immens joiell de les seves valls amagades.

Malgrat ser l'alpinisme un esport relativament jove, moltes entitats alpines estrangeres, ja tenien refugis muntanyencs a indrets estratègics de llurs muntanyes. Es tenia coneixement del Tucarroia a 2.675 metres, construït pel Touring-Club, el Rifugio d'Ambin a 2.700 metres, construït pel Club Alpino Italiano a la vall de Susa, el del Gran Sasso a 2.200 metres, l'Albergo Fedaja a 2.029 metres als Alps Veneto-Tridentins, l'Hotel Montauvert a 1.909 metres a Chamonix, al peu de l'Agulla del Dru i d'altres en els llocs més inversemblants de totes les muntanyes del món.

No ens ha d'estranyar, doncs, la idea del C.E.C., que llavors estava situat en un promeríssim pla entre les entitats alpines del moment.

El projecte

S'encarregà del disseny i projecte

Mossèn Norbert Font i Sagué, peoner de la nostra espeleologia, fou qui determinà l'indret més adequat per a bastir el xalet-refugi d'Ull de Ter. ▼

foto: H. Sanz

de l'edifici l'arquitecte Jeroni Martorell, president aleshores de la Secció d'Arquitectura del Centre.

L'estructura externa del xalet era atrevida. El senyor Jeroni Martorell, potser influït per la tendència gaudiniana de l'època, i per l'estructura del refugi francès Packe, elaborà un projecte de línies estilitzades, sense superfícies en es pogués dipositar la neu, que oferia un màxim d'insolació i que al mateix temps reduïa al mínim la resistència als forts vents regnants en aquell indret. Totes aquestes condicions s'aconseguien plenament amb el seu projecte.

La superfície d'edificació era de 160 m², amb dos pisos, una espaiosa sala-menjador, cuina, sanitaris i dormitoris amb capacitat per a una vintena de llits. No s'oblidà una cambra fosca per a laboratori fotogràfic. La seva construcció seria de sòlida pedra, material que abundava molt en aquell lloc, ciment i embigats de ferro per a fer-lo incombustible.

Prop d'aquest edifici se'n projectà un altre que ompliria les funcions de veritable refugi obert tot l'any. Tindria dos pisos: l'un destinat als mossos i als traginers i l'altre, a la planta baixa, a les cavalcadures. La seva forma seguia l'estil del xalet.

Els primers passos

El xalet-refugi que es pretenia construir presentaria «el caràcter propi del Centre Excursionista. Serà abans de tot, un element per a fomentar el coneixement i l'amor a la terra catalana, i serà també un instrument de cultura científica perquè sempre l'excursionista català s'ha distingit per agermanar en ella patriòticament l'aspecte recreatiu amb el civilitzador».

Amb aquestes paraules es donà a conèixer la idea en el Butlletí del Centre.

El dia 11 de juny de 1907, la Junta Directiva va acordar, per unanimitat, la construcció de l'esmentat xalet-refugi, i es constituí una comissió que hauria de fer-se càrrec de la seva realització. Aquesta Comissió Executiva era composta, entre altres, per Cèsar August Torras, llavors president del Centre, Jeroni Martorell i Juli Soler i Santaló, aquest darrer, promotor i realitzador poc després del Xalet-Refugi de la Renclusa a la Maladeta.

Dissenyats els plànols i aprovat el projecte es començà a pensar en els mitjans econòmics que permetessin un finançament com menys carregós millor per al Centre. S'inicià amb aquest propòsit una subscripció que tingué molt bona acollida, especialment a la comarca de Camprodon, que resultaria molt afavorida amb aquest projecte, ja que el lloc escollit era pels voltants del naixement del riu Ter, i era, com qui diu, dins de casa seva.

Els dies 29 i 30 de juny d'aquell mateix any, la Comissió es traslladà a Ull de Ter. Al seu pas per Camprodon foren acollits amb entusiasme. A l'expedició, s'hi afegiren dos representants d'aquell municipi i el mestre d'obres de Camprodon, senyor Pagès, de renom «Faustina».

Ja dalt del planell d'Ull de Ter, s'escollí com a lloc d'emplaçament un punt situat a un centenar de metres de la font del Ter, en una petita eminència rocosa, a 2.300 metres sobre el nivell del mar.

Aquest lloc fou triat per mossèn Norbert Font i Sagué, soci del Cen-

tre, experimentat geòleg i un dels pioners de l'espeleologia, que el considerà adequat per la seva constitució geològica que garantia l'estabilitat de l'edifici. El lloc era immillorable ja que es dominava el Canigó, el Costabona, el Roc Colom i bona part de l'alta vall del Ter per la banda de llevant i migjorn, i pel nord i ponent, el pic de la Dona, Bastiments i l'enasprat Gra de Fajol.

El municipi de Setcases es comprometé a arreglar el camí que pujava a Ull de Ter, a fi de facilitar el pas de les cavalleries que haurien de transportar els materials de construcció. També mossèn Eudald, que era l'administrador del santuari de Núria, es brindà espontàniament a fer arreglar el camí que per Noucreus, cims de la Vaca, Tirapits i coma de Freser, va a Ull de Ter.

Una anècdota curiosa

L'Ajuntament de Setcases cedí generosament el terreny necessari per a la construcció del xalet-refugi. El Centre agraï com era degut aquest donatiu i inicià les gestions per a legalitzar aquesta cessió. La seva sorpresa fou gran quan es va assabentar que aquells terrenys formaven part de l'anomenada Muntanya de Sant Miquel, propietat de l'Estat. La sorpresa de Setcases superà la nostra, i ja ens podem imaginar la decepció i l'enrenou que la notícia degué causar als seus habitants.

Fou necessari, doncs, dirigir-se al Ministeri del Foment sol·licitant la concessió i el permís per a ocupar una hectàrea d'aquell lloc de la Muntanya de Sant Miquel. El brillant informe que va fer l'enginyer en cap d'aquell districte forestal, les gestions portades a terme a Madrid pel soci senyor Ventosa i Calvell, i el concepte que es tenia del Centre Excursionista de Catalunya, salvaren tots els obstacles burocràtics i feren possible el miracle.

El juliol de 1907 s'aconseguí, gràcies a aquestes gestions, obtenir la Reial Ordre concedint l'autorització d'ocupar l'hectàrea demanada i la d'a-

Projecte del xalet-refugi d'Ull de Ter, per la cara sud. ▼

Un altre dibuix del projecte del xalet-refugi d'Ull de Ter, per les cares oest i sud. ▼▼

profitar els materials de construcció que allí existissin, això és, pedra i fusta.

Les subscripcions

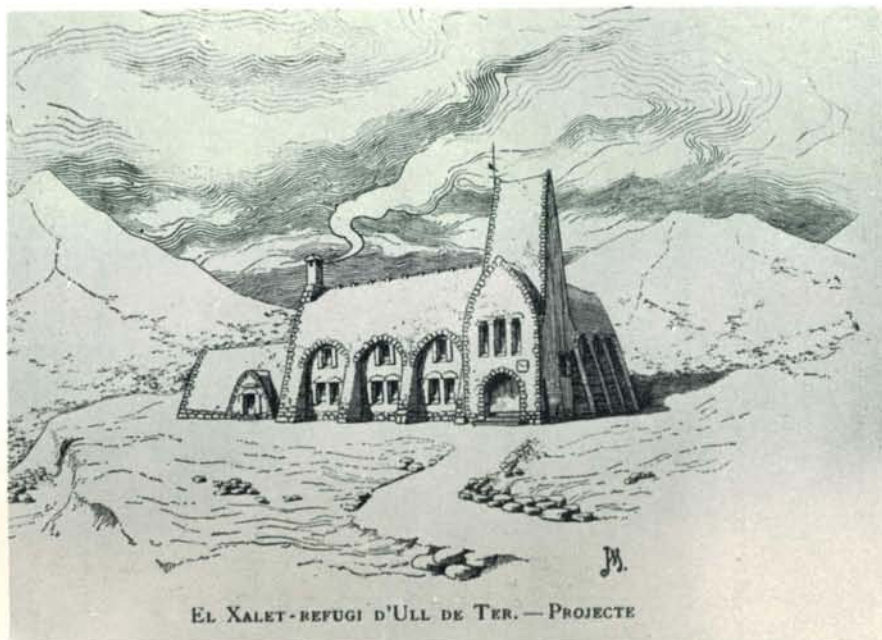
El primer pas seriós s'havia donat. Ara en començava un altre d'important i urgent, al qual s'havien de dedicar tots els esforços. Era el d'aconseguir subscripcions. Fou començada aquesta tasca amb entusiasme i a fi de juny ja s'havien recaptat 5.040 pessetes. En aquell temps la xifra era considerable. Hem de tenir en compte que la mitjana de donatius oscil·lava entre les 25 i les 50 pessetes cosa que fa que fossin molts els donatius necessaris per a reunir aquesta quantitat.

També es reberen donatius com el del soci Rafael Patxot, propietari de l'Observatori Meteorològic de Sant Feliu de Guíxols, que s'oferí a costejar tots els aparells necessaris per a muntar a Ull de Ter una estació meteorològica que seria sens dubte una de les més importants de Catalunya a causa de la seva alçada.

Cal posar en relleu el donatiu que va fer la Societat «Asfaltos i Cementos Portland», de la Pobla de Lillet, de 200 quintars de ciment Asland.

La campanya per a recaptar fons continuava sense descans. Els ajuntaments de Camprodon, Ripoll, Setcases, Llanars i d'altres figuraven amb llurs noms en la llista de subscripcions. La Diputació Provincial i l'Ajuntament de Barcelona aprovaren unes importants subvencions. Hi contribuïren també els ajuntaments de Ribes i de Sant Joan de les Abadesses. El Cercle del Liceu de la nostra ciutat va engruixir també aquesta llista.

Es va recórrer a mitjans extraordinaris com foren la celebració d'actes un xic allunyats de les activitats muntanyenques, però pensant en aquell lema segons el qual «el fi perdona els mitjans», foren molt ben rebuts els cabals que aportaren. Aquests actes foren un gran festival esportiu al Frontó Comtal, el primer Torneig Català de Foot-Ball, els festivals organitzats al Parc Güell, i una funció

teatral organitzada per la colònia estiuenca de Camprodon. D'altra banda, el Centre edità unes targetes postals amb la figura del xalet que tingueren una gran difusió.

La premsa local, la de Girona, el diari de Camprodon i d'altres punts de Catalunya, publicaren notables ar-

ticles elogiant la missió esportiva i cultural del Centre.

Com es veu, el corrent de simpatia per aquest projecte no era reclòs solament als socis. Tot Catalunya n'estava assabentada i de tot arreu se'n reberen mostres. Tant fou així, que fins una important fàbrica de galetes

El xalet-refugi d'Ull de Ter al contrafort d'on arrenca el puig dels Lladres, voltat pel pic de la Dona, la portella de Mantet, els plans de Calm Agre i, en darrer terme, el Canigó.

foto: Pujol i Alsina

de Camprodon, adoptà la figura del Xalet-Refugi d'Ull de Ter com a marca per als seus productes.

Les obres

A primers d'agost de 1907, en «Faustina», mestre de cases, tal com eren anomenats el senyor Pagès i el seu ofici, es dirigí amb una brigada de quinze treballadors al planell d'Ull de Ter, per aixecar-hi una barriaca per allotjament i dipòsit de materials. El dia 5 es començaren tot seguit les obres, un xic avançada la temporada, ja que a darrers de setembre s'hagueren de suspendre pel mal temps i les gelades. No obstant això, ja s'havien aixecat els murs i

contraforts fins a l'altura del primer pis.

El 5 de juliol de l'any següent es tornaren a reprendre. El temps d'aquest estiu no hi ajudà gaire. Fou un estiu rúfol i borrascós que dificultà les obres. S'hi va donar, però, una gran empenta. Tant va ser així, que a mitjan setembre es pogué cobrir la darrera volta.

Per fi, el dia 13 de setembre es celebrava a Ull de Ter la festa de la Revellosa, com en diuen els habitants de la comarca a l'acabament de la coberta sense haver succeït cap accident.

Hi estigueren presents el batlle de Camprodon, senyor Moré, Cèsar August Torras, president del Centre, Je-

roni Martorell, arquitecte de les obres, elements de la Comissió Executiva del Xalet, socis del Centre i veïns de Camprodon. A l'àpat de germanor, s'hi aplegaren 41 persones entre treballadors i visitants.

A darrers de juny de 1909 es tornà a començar per donar els darrers tocs i a mitjan agost quedava enllestit el Xalet Refugi d'Ull de Ter, i preparat per a la seva inauguració.

La seva construcció durà, doncs, poc més de 7 mesos, repartits al llarg de dos anys.

La inauguració

Es fixà la data del 25 de juliol de 1909 per a la inauguració del Xalet

d'Ull de Ter, si bé les obres dels paraments interiors no estaven totalment acabades.

La Junta Directiva invità a l'acte totes les corporacions, així com l'Ajuntament i la Diputació de Barcelona, les autoritats i altres personalitats i les associacions excursionistes que d'una manera o altra havien contribuït que el projecte fos una realitat. S'hi invità molt especialment la Direcció Central del C.A.F. i els Clubs Alps i les societats adherides a la «Federation des Sociétés Pyrénéennes».

El dia 24, vigília de la inauguració, Camprodon presentava un aspecte de festa major. La Casa de la Vila estava endomassada i guarnida d'escuts i banderes. Al bell mig de la plaça s'aixecà una tribuna. Anaven arribant les personalitats invitades, unes amb tren, altres amb cotxe. Per cert que un d'aquests automòbils, sofrí un accident prop de Vic del qual sortiren amb ferides de certa consideració els seus ocupants. Ja en aquell temps hi havia accidents de carretera!

A Camprodon s'aplegaren representants de l'Ajuntament de Barcelona, del Foment del Treball Nacional, de l'Ateneu Barcelonès, de l'Atracció de Forasters, del Club Muntanyenc, una nodrida representació del Centre Excursionista del Vallès i d'altres que seria llarg d'anomenar.

S'hi trobà també el comte de Saint-Saud que portà la representació de la Secció de S.O. del Club Alpí Francès, i M. Artigues que representà la Secció Central del C.A.F., arribats de França per Prats de Molló.

A la nit, a la plaça de la Constitució, hi hagué ballades de sardanes i del típic ball francès.

Al Saló de Sessions de la Casa de la Vila hi havia una gran pancarta amb la següent inscripció: «L'Ajuntament de Camprodon al Centre Excursionista de Catalunya».

Els parlaments dels diferents representants se succeïren i acabà l'acte amb unes paraules del batlle de la vila i amb la interpretació per la Societat Coral de Camprodon de la cançó popular **Muntanyes del Canigó**.

foto: Pujol i Alsina

A les 4 del matí del dia 25 la comitiva es posà en marxa. El dia es presentava magnífic, lluminós i sense cap núvol.

En arribar al pla d'Hospitalets els assistents es veieren gratament sorpresos. A dalt del puig dels Lladres onejava una gran bandera catalana i una de francesa i unes salves de morters donaren la benvinguda als excursionistes.

Al cap de poc es presentà a la vista de tots la massissa silueta del xalet, emparada per la nostra bandera al cim de la torre central.

Els voltants del xalet eren plens d'excursionistes vinguts del Vernet, la Presta, Núria i Ribes, a més de les colles de Setcases, Mantet i Pi.

Es deixaren anar uns vols de coloms missatgers que s'enlairaren alegrement per portar a diferents indrets de la nostra terra i de l'estranger la nova de la inauguració del primer xalet-refugi català de muntanya.

Prop d'un centenar de comensals s'assegueren a les taules preparades en el gran menjador a l'hora del dinar inaugural.

L'obra de construcció del primer Xalet-Refugi català en la gran i ex-

tensa serralada pirenenca era ja un fet positiu. L'entusiasme d'un home i la cooperació de molts l'havien portada a terme.

Algunes xifres

En examinar els estats de comptes i comparar les seves xifres amb les d'ara, un somris floreix seguidament als nostres llavis, i una mica inconscients i fora de lloc en el temps, pensem en el que es podria fer ara si el cost dels materials i serveis fos el d'aquella època. Però fent l'intent de situar-nos en els nivells econòmics d'aquells moments, comprovem que cada xifra i cada quantitat guardava una proporcionalitat semblant a les d'ara. La idea, però, se'ns fa difícil d'acceptar. Vegeu, si no, algunes mostres del que diem:

El cost del Xalet-Refugi d'Ull de Ter fou de 48.178'— pessetes, incloent-hi les despeses fetes en els anys 1911 al 1913 per a reparar els desperfectes ocasionats per l'excés d'humitat que s'observava en moltes de les habitacions, cosa que obligà a encimentar novament totes les voltes i enquitranar tot el seu exterior, mesures

Llastimós aspecte del xalet-refugi en 1959, l'any en què s'inaugurava el nou xalet. ▼

Al cap de cinc anys (1964) ja havien caigut les arcades i les voltes dels cossos laterals i sols es dreçava la torre central. ▼▼

que donaren un resultat excellent. D'aquí ve el color negre del xalet que el feia contrastar vigorosament quan la neu cobria aquells paratges.

L'altra despesa de consideració fou l'ocasionada per haver de reposar els coberts, les mantes i altres atuells que foren robats durant la temporada d'hivern, quan el xalet restava tancat. Les indagacions per descobrir els autors del robatori no donaren cap resultat positiu. Sembla ser que el veí xalet de Canigó també havia estat objecte de fets semblants en més d'una ocasió.

Gràcies a la campanya de subscripcions, a la simpatia que es sabé despertar i a la tenacitat i constància dels seus homes, el xalet sols costà al Centre la quantitat de 8.380'16 pessetes contra les 48.178'62 pessetes del cost total de l'obra.

Les tarifes inicials del xalet-refugi eren les següents:

Dinar: 3'50 pessetes.

Sopar: 3'50 pessetes.

Servei de llits (amb llençols, mantes i coixí).

Per als no socis: 2'50 pessetes.

Per als socis: 1'50 pessetes.

De la recaptació dels serveis de restaurant se'n beneficiava totalment l'administrador i les quantitats cobrades pel servei de llits, restaven a favor del Centre. Una petita part, però, d'aquests darrers ingressos, quedava a favor de l'administrador per cura d'aquest servei.

Vegem ara els ingressos que donaren al Centre les liquidacions anuals dels cinc primers anys del seu funcionament:

Any 1909	—	121'—	pessetes
Any 1910	—	139'50	"
Any 1911	—	334'50	"
Any 1912	—	190'25	"
Any 1913	—	291'50	"

Es nomenà el senyor Martí Blanqué, de Setcases, com a guarda especial del Xalet i guia d'Ull de Ter, mitjançant la percepció de 60 pessetes anuals pel servei de guarda. La tarifa dels serveis de guia era de 5 pessetes per dia si s'anava i es tornava el mateix dia; en cas d'haver-se de quedar a dormir, la tarifa

foto: H. Sanz

foto: H. Sanz

era de 8 pessetes, i de 12 pessetes en cas d'estar-se'n hi dos.

La instal·lació de llum per mitjà de gas acetilè costà l'«esgarrifosa» quantitat de 292'30 pessetes. El mobiliari i la roba de cambra costà 806'05 pessetes. L'import de quatre anys del guarda Martí Blanqué s'elevà a 240 pessetes.

Com es vol que no somriguem davant d'aquests números?

Han transcorregut molts anys. Per sota les arcades del Xalet-Refugi d'Ull de Ter hi ha passat molta gent i la neu l'ha emblanquinat i cobert moltes vegades. Som a l'any 1936. Una guerra comença. El Pirineu, per la seva condició de frontera, no es pot

alliberar dels esdeveniments i llurs conseqüències. Es paralitzen les excursions. No està permès ni tan sols apropar-se a les zones frontereres. El xalet resta abandonat. Es desconeix totalment la seva sort i el destí que ha tingut durant els anys de guerra.

Quan, un cop passada la maltempada, es torna a la normalitat, passa encara molt de temps perquè, salvant mil dificultats per obtenir un salconduit, es pugui arribar a Ull de Ter, al nostre Xalet-Refugi... Però, quina tristesa!

Havien desaparegut les portes, les finestres i llurs marcs. No hi restava cap moble. Les escrostonades parets, negres de fum i les restes de focs fets al mig de les habitacions, ens indicaven llur destí. El xalet havia estat saquejat totalment, fins les instal·lacions de la conducció de l'aigua i del gas acetilè, havien desaparegut. Els envans esfondrats, les nafres blanquinoses que clapejaven el quitrà del seu exterior i els esvorancs i esquerdes dels seus murs, feien pensar en una propera ruïna. Era impossible retornar-lo al seu primer estat i posar-lo novament en condicions de funcionament. Això equivalia a refer-lo tot de nou. Així restà abandonat a mans de tota llei de gent. L'incivisme, la neu i la pluja entrant sense obstacles per portes, finestres i esvorancs, van anar destruint amb celeritat indeturable els seus murs que començaren a enderrocar-se, ensenyant ben aviat el seu costellam cantellut, de retorçades bigues de ferro rovellat. La seva destrucció era ja un fet. Mur a mur, pedra a pedra anà caient, anà morint.

* * *

Cada any hi pugem, a Ull de Ter. No deixem mai, com si fos una prometença, d'anar a veure el que queda del xalet vell. Però cada vegada ens envaeix una nova tristesa. Ara hi trobem a manca una volta que l'any passat encara s'aguantava, ara és tot un pany de paret el que no ha pogut resistir més. Un altre any va ser aquell tros de sostre d'una habitació,

foto: H. Sanz

que ja no hi és... No sé si quan aquestes línies sortiran a la llum, en quedarà res que ens pugui recordar l'atrevida forma d'aquell xalet-refugi, i tot s'haurà transformat en un munt de runes clapejant desordenades la molsuda herba del pla Gran de Morrens. Potser aquell escampall cridarà l'atenció d'algun excursionista novell que preguntarà: Què era això?, i potser la seva pregunta quedarà sense resposta, perquè l'oblit implacable ja s'haurà apoderat de les nostres memòries.

* * *

Tornem a la realitat. El sol és alt i cal emprendre novament la marxa. Sense gairebé voler-ho, acaronem

amb la mà el tros de mur ennegrit sobre el qual ens hem assegut. El nostre esguard ressegueix a poc a poc el que resta d'unes il·lusions, d'uns esforços que es materialitzaren en una obra que signà amb la seva realització, una manera de ser, de pensar i d'actuar.

La tonada d'una coneguda cançó de muntanya ens ve a la memòria:

**A dalt de la muntanya
caigué el vell xalet:
el vent i el rocam,
tots junts el van enderrocar,
a dalt de la muntanya
caigué el vell xalet.**

Per uns moments ens deixem vèncer per la tristor. Però no!... L'obra no està pas perduda. És viva, com és viu aquell esperit que no s'ha pas enrunat com els murs del vell xalet. La torxa fou presa per uns altres homes que tornant a lluitar amb els mateixos ideals i anhels dels primers, prengueren el relleu i en bastiren un altre, de xalet. Allà baix el veiem. Amb la teulada de zinc lluint al sol del migdia, entre el verd d'un prat clapejat pel groc daurat dels ginetells i el safir moradenc dels matolls d'acònits. Allà baix on fineix el bosc i comencen les pastures, hi ha el nou Xalet-Refugi d'Ull de Ter. Una gran joia ens eixampla el pit!

Amb un trist somris ens acomiadem del que encara resta en peu del que fou el primer xalet-refugi català que existí al Pirineu, i correm adeletrats prats avall, mentre l'altra estrofa de la cançó ens ve a flor de llavis:

**A dalt de la muntanya
hi hagué un nou xalet:
car Jan amb cor galant
el va bastir millor que abans,
a dalt de la muntanya
hi hagué un nou xalet.**

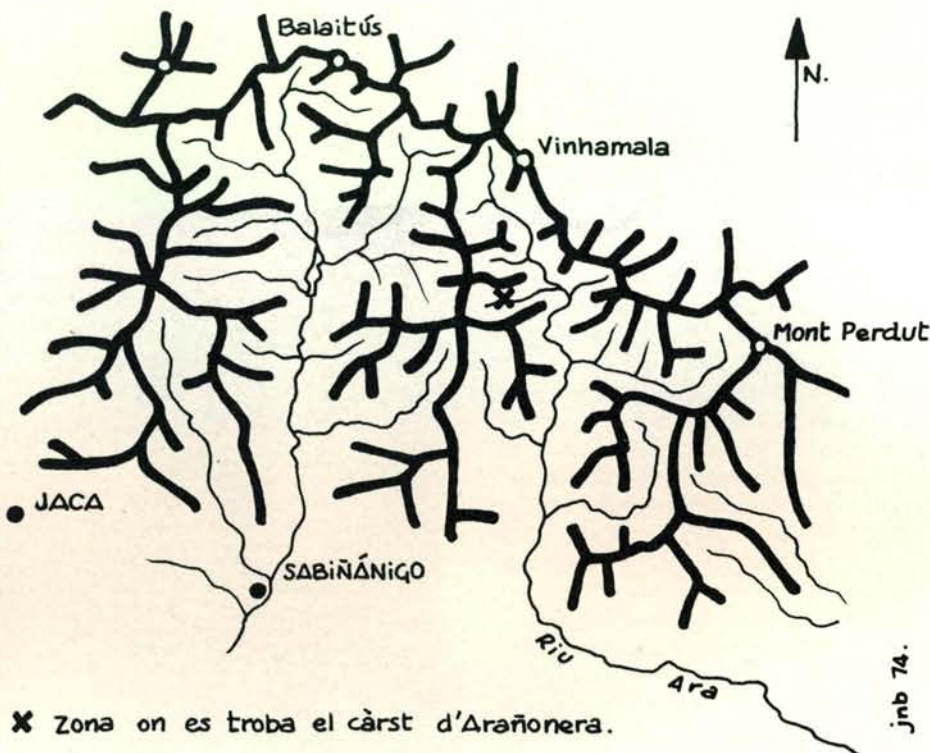
Primeres exploracions al sistema d'Arañonera

Volem donar compte, en aquest treball, de la localització d'un mínim de quinze cavitats a la Sierra de Tendeñera, al Pirineu Central, d'entre les quals destaquen l'avenc T-1, de 330 metres de profunditat i un quilòmetre de recorregut, en curs d'exploració, i l'avenc T-7, que ha estat explorat fins a 200 metres de profunditat.

Ens sorprèn de comprovar que un carst amb fenòmens d'aquestes característiques hagi passat desapercebut fins ara en una zona tan coneguda com és ara el Pirineu Central. Exposarem ara alguns motius que permeten explicar el fet que aquestes descobertes siguin tan recents.

L'espeleologia és una activitat relativament jove. El seu desenvolupament més espectacular s'ha produït als darrers anys (irònicament, i en part, com a conseqüència de la tràgica mort de Loubens a la Pedra de Sant Martí). No és fins al 1952 que es fundà l'ERE. Ni les condicions de vida ni l'estat de les comunicacions permetien que l'activitat es desenvolupés adequadament. Aquesta es concentra a les àrees més pròximes a les grans ciutats (en el nostre cas, Barcelona). Només a partir del 1960 es comença sistemàticament l'exploració dels Pirineus Centrals (ens referim a la participació espanyola, ja que foren precedents d'aquestes troballes les campanyes de Casteret, les del SCAL de Montpeller a Marboré, o les anteriors dels Briet, Brulle, Jeannel, Recovitza i Devaux). Al 1962 es comencen a collir resultats importants. GEB de Badalona i ERE, conjuntament, i més tard separatament, realitzen les més destacades exploracions: campanyes al Mont-Perdut (Avenc 60, cova de Garsés); campanyes a Alano i La Forca (Ibon de la Renclosa, Avenc ERE), etc. L'etapa més interessant comença al 1968 amb les exploracions del grup de Badalona a Escuin (a —600 m a l'avenc Badalona, a l'estiu de 1973) i ara amb els descobriments a Tendeñera.

L'experiència acumulada, la utilització de tècniques i procediments fins ara desconeguts, en resum, una conjuntura favorable, fa el moment pre-

X Zona on es troba el carst d'Arañonera.

sent especialment propici per a les exploracions espeleològiques al Pirineu Central.

D'altra banda, existeixen encara factors que ens fan difícils la prospecció i localització de cavitats. A les degudes al mateix terreny, de complicada morfologia, i de climatologia hostil, pròpies d'un carst de muntanya, s'hi ha d'afegir, en el cas del Pirineu, el factor humà que representa la dificultat d'aconseguir un testimoni directe dels naturals del país sobre la situació i característiques dels fenòmens càrstics. Osca és una de les més despoblades províncies de la península, problema que ha augmentat als darrers anys per la immigració massiva als nuclis urbans, i l'abandonament de les feines del camp, entre elles la pastura de boví, que es feia des de sempre a les comarques més septentrionals. Ha disminuït el nombre de pastors, però també la dedicació a la pastura dels que encara s'hi estan.

Així, el pastor, que coneix com ningú més la muntanya, i al qual no pas-

sen desapercebuts fenòmens tals com la intermitència en el brollar d'una font, o la situació d'un avenc; que constitueix el principal informador d'un espeleòleg, està abandonant molts llocs. Pobles sencers estan deshabitats (Escuin) i d'altres han perdut la major part de la seva població (Bestue). L'espeleòleg ha de caminar per la muntanya, observar cada racó, vigilar el vol de les gralles... cal redescobrir altre cop tot allò que els pastors ja sabien. Amb sort aconseguirà el testimoni d'un vell al poble, o la informació d'un excursionista.

El descobriment del sistema Arañonera es va realitzar mercès a la informació dels habitants de Torla preguntats a la plaça, i concretament a l'antic alcalde del poble, que coneixia exactament la seva situació: a 2.000 metres d'alçada, al barranc del Turbon, al costat de la Peña de Otal i davant el Mondarruego, lluny dels camins dels excursionistes que segueixen massivament la vall de l'Ara, camí del Vinhamala, o que en més petit nombre pugen a Tendeñera pel camí

que surt de Panticosa i continua pel coll de Tendeñera. Factor que cal tenir en compte en considerar els motius pels quals el sistema ha restat inèdit fins ara.

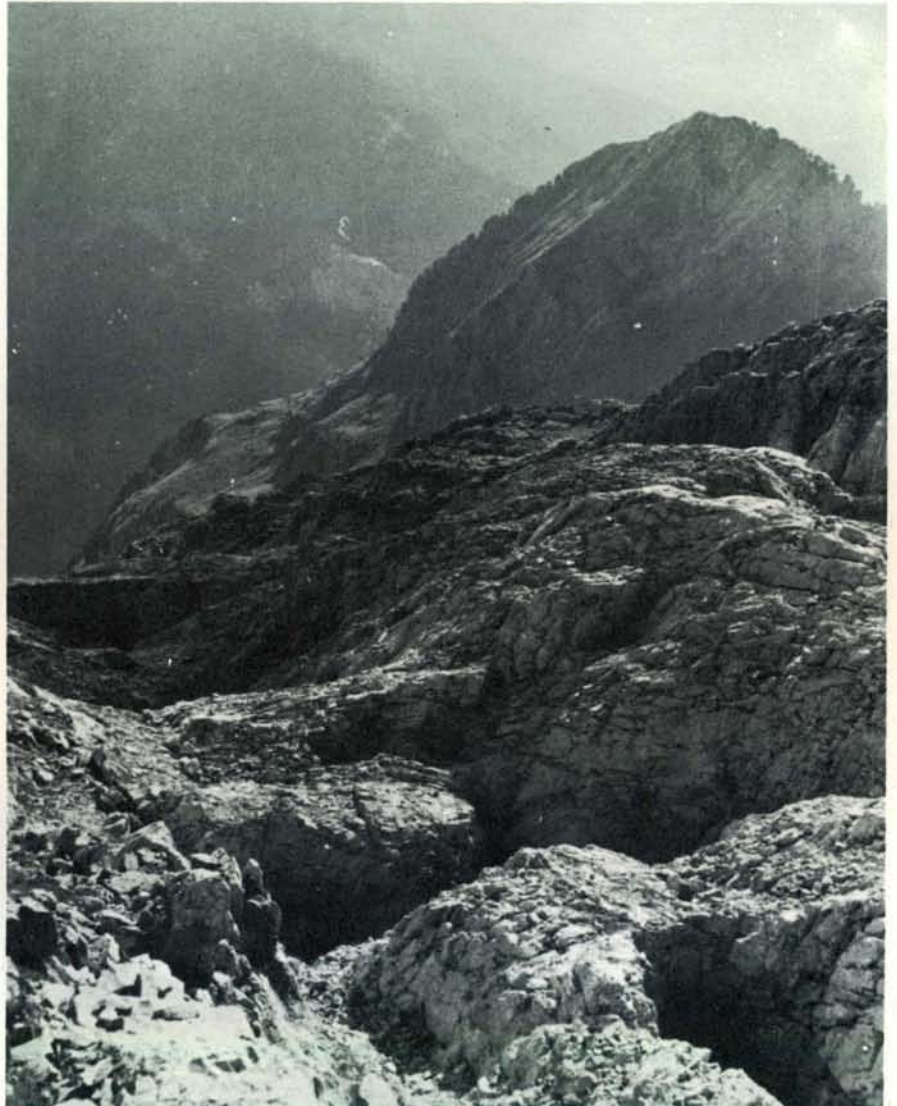
Localització i primeres exploracions a l'avenc T-1

«Em va dir que era allà dalt, set-cents metres per sobre de la pista. No em va mencionar cap camí —n'hi havia— i vaig decidir, doncs, de pujar pel torrent salvant ben de pressa el desnivell. De sobte va aparèixer una columna de vapor que sorgia d'una depressió circular. Mai no havia vist res de semblant. L'avenc llençava una gran quantitat d'aire fred. M'hi vaig acostar i vaig veure un primer relleix cobert de glaç i neu.»

Una de les més espectaculars característiques de l'avenc T-1, és la manera com llença considerables volums d'aire a una temperatura aproximada d'1°C (en cas que a l'exterior la temperatura sigui més elevada). El corrent d'aire és fortíssim i fa més dures les condicions en què es desenvolupen les exploracions. Ben aviat ho comprovarem.

La primera exploració ens va permetre d'assolir la cota —190. Baixant per impressionants pendents de neu i pous amb les parets plenes de neu, de grans seccions (10 metres de diàmetre i fins i tot de més grans), assolirem el punt anomenat bifurcació (a —160 m). D'aquest lloc surten dues branques que, conservant semblants dimensions, continuen en sentits oposats; la galeria en direcció sud-est —estructurada sobre estrats— bussa decididament cap a la vall de l'Ara, i l'altra branca, est-oest, s'orienta cap al cim de la Peña de Otal (o Arañonera). La nostra exploració ens va portar a reconèixer uns 200 metres d'aquestes galeries.

«Dues coses van atreure especialment la meua atenció: l'abundància de sediments que feien veure el caràcter dolomític del calcari, i els pous que tallaven verticalment la galeria principal. Semblaven correspondre a avencs que, en evolucionar, ha-

guessin irromput al sistema, per l'acident de la seva situació.»

Haviem observat com el paisatge entre la boca del T-1 i el cim de la Peña de Otal presentava una morfologia característica: roques calcàries molt fisurades, abundància de formes exocàrstiques, avencs ... Tot això obria la porta a moltes possibilitats. Calia continuar treballant.

Les primeres neus ens van sorprendre a la vall de l'Ara. A 1300 metres el gruix de neu arribava als 15 cm. Érem a l'inici de l'hivern, prop ja de Nadal, i calgué ajornar les activitats fins a la primavera. Hi tornarem al

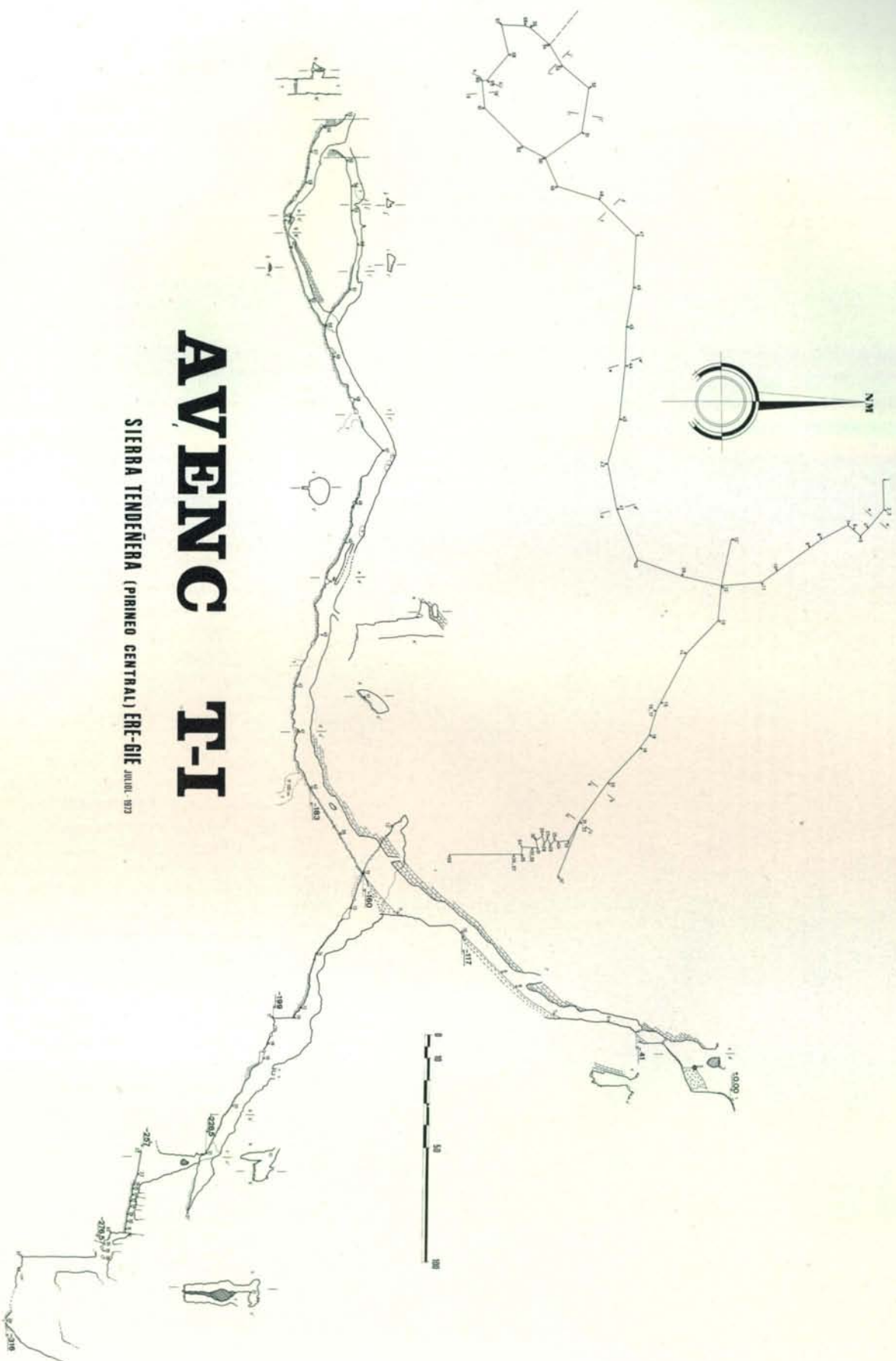
maig, quan la neu encara cobria extenses zones. Una de les dues boques de l'avenc T-1 es trobava completament colgada, amb un gruix de neu de més de dos metres. Vam decidir esperar al juliol per a continuar explorant. Mentrestant el grup es va ampliar amb companys del GIE del Club Excursionista de Gràcia

Campament estiu de 1973

La campanya de l'estiu va ésser decisiva. A l'avenc T-1 es va passar dels —190 m als —330 m. A la zona del pic d'Otal es va descobrir un avenc,

AVENC T-I

SIERRA TENDENÈRA (PIRINEO CENTRAL) ENE-GIE
AUT. 1010. 1973

el T-7, explorat parcialment fins als —200 m, i que sembla relacionat amb el mateix sistema. La importància d'aquest descobriment ve de la possibilitat d'enllaçar ambdues cavitats que conjuntament arribarien a una profunditat superior als 700 metres.

«Ens vam dividir en dos grups; mentre l'un explorava la cavitat, l'altre es dedicava a la prospecció. A la nit enraonàvem animadament dels fets del dia.»

«Els vam explicar com, sortint de la bifurcació, havíem baixat per la galeria sud-est fins a arribar al seu final, i com, per un pou lateral i seguint uns estrets meandres, havíem arribat a la cota —316 m. Ells havien descobert un avenc, el T-7, que juraven que enllaçaria amb el T-1. Ens parlaren de dificultats a causa de l'aigua i les pedres que queien per les verticals.»

«En els dies següents vam avançar els treballs de topografia i l'exploració de la branca est-oest del T-1. D'allà procedia el corrent d'aire, i no ens va sorprendre de comprovar que s'orientava en direcció al pic d'Otal i el T-7. Vam descobrir diversos pous, i vam baixar pel de més grans dimensions fins a la profunditat de 330 metres, però sense poder arribar al fons. També en vam sondejar un altre d'un centenar de metres, però va caldre ajornar-ne l'exploració.»

Des de l'estiu hem avançat positivament en el coneixement de la zona amb l'estudi de mapes, fotografies aèries i, sobretot, amb les sortides que des de llavors hem fet. A les darreres hem localitzat una sorgència activa, situada a uns 7 km de la boca de l'avenc T-7, i a uns 1100-1200 metres de desnivell. Fins ara hem explorat uns 150 metres de galeries ascendents en direcció al pic d'Arañonera. Formen part del mateix sistema? Caldrà comprovar-ho amb el treball sobre el terreny, utilitzant colorants i explorant cada pou i galeria descoberts.

De tota manera, cal esperar el bon temps per a continuar treballant a Arañonera.

Relació nominal dels participants en aquestes exploracions:

Manuel Alfaro, Dolors Boter, Josep M. Cervelló, Jordi Cirici, Frederic Collado, Antoni Díez, Jordi Gual, Neus Gual, Gabriel Jaraba, Antoni Llosas, Teresa Mateu, M. Isabel Merino, Josep Lluís Marín, Rosa Mundó, Jordi Minguella, Pedro Lorente, Lluís Marín, Antoni Pego, Carles Ribera, Antoni Robert, Ramon Ripoll, Martí Romero, Dolors Romero, Francesc Sastre, Manuel Serna, Josep Viver.

Homes i cims del Kurdistan

per Joan Massons

Si als kurds de Turquia, Pèrsia i Irak els haguessin donat a escollir un pedró que assenyalés el límit dels tres països, no haurien trobat res millor que el Djilo Dag. Hi ha cap fita més esvelta que una muntanya de glaç i roca alta de 4.170 m? Hi ha millor marc per a aquest pedró que un seguit de «quatre mils» voltats de geleres impressionants?

Aquest pedró és el Resko, cim culminant del Djilo Dag que, juntament amb el Sat Dag, constitueix el punt de major interès alpinístic no solament del Kurdistan sinó de la nació turca.

L'any 1901, la conquesta dels gegants dels Alps és un fet antic, i en aquest any es dirigeix la primera expedició al Djilo-Sat Dag. Maunsell, Dickson, Mason i el siri Gelyasin han iniciat l'obra d'exploració i conquesta, continuada trenta-sis anys més tard pel doctor austríac Hans Bobek, novament interrompuda fins a l'any 1962 si exceptuem quatre expedicions (suïssa, anglesa i austríaques) efectuades sense autorització i en plena revolta kurda. L'any 1958 el Djilo Dag fou testimoni de l'accident mortal d'un alpinista austríac. L'any 1967 l'alpinisme esportiu comença a adquirir plena significació en aquest massís i hi són oberts itineraris de gran dificultat (polonesos, aresta nord del Resko, 1968). L'any 1969 és vençuda la difícil paret nord del Duvar Tepe per una expedició francesa i els suïssos efectuen la travessia Keskin-Resko.

En 1972 es pot parlar del sisè grau, després de la victòria d'una expedició francesa sobre la paret nord del cim oest del grup del Suppa Dürek (4.060 m) i els sostres del Duvar Tepe, problemes de difícil solució.

Les seves altes parets de més de 1.000 metres, les extenses geleres i la vida primitiva dels nòmades kurds eren els atractius que ens decidiren a emprendre el viatge al Djilo Dag.

Després d'un viatge de 6.000 Km amb furgoneta fins a la ciutat de Van i 200 Km més amb cotxe de línia per una pista que, superant tres colls a més de 3.000 metres, es dirigeix cap

a Hakkari, vàrem arribar en un indret conegut per Zab Karakol i ocupat per un petit destacament de soldats. En aquest lloc i després de moltes negociacions vam llogar set cavalls per al transport de les nostres càrregues (500 Kg).

Durant una jornada vam remuntar la vall de l'Avaspi passant pels primitius poblats de Diz i Suva i des d'aquest punt fins al poblat de Kolusa. El curs del Mia Huara ens va portar fins al pla Mergan situat a 2.400 metres d'altitud, on fou instal·lat el campament-base.

Havíem cobert la primera etapa de la nostra expedició. Quedaven enrera els dies dels preparatius i d'unes reunions en què el grup expedicionari va quedar constituït, per Ramon Bramona (UEC), que va ésser el cap de l'operació i coordinador de tots nosaltres, Alexandre Alom (UEC), Guillem Arias (CEC), Joan Boquet (UEC), la meua esposa Eulàlia de Lama (CEC) i jo.

* * *

El pla Mergan és un indret privilegiat; hi conflueixen les valls del Mia Hvara i del Suppa Dürek. La capça-

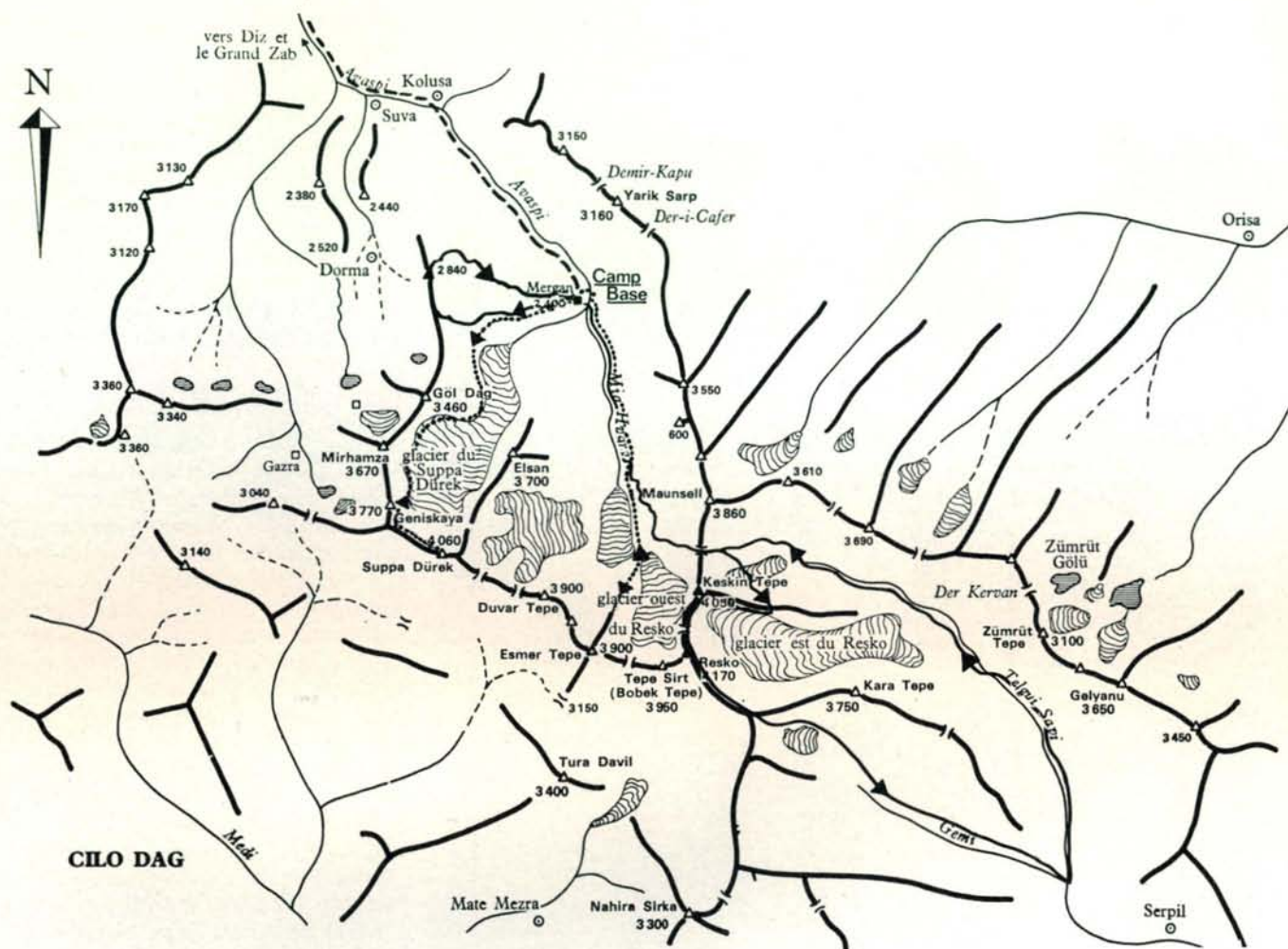
lera de la vall del Mia Hvara és un circ de muntanyes on destaquen pel seu aspecte altívol el Keskin Tepe (4.050 m) i el Resko. A l'oest d'aquests dos cims hi ha l'Esmer Tepe (Schneesattel) i a continuació l'extensa paret del Duvar Tepe amb tres puntes principals que no baixen dels 3.900 metres d'alçada.

Els circs del Resko i Suppa Dürek estan separats per una cresta extensa que culmina al nord amb l'Elsan (3.800 m) situat prop de Mergan i que domina el pla i li imposa la seva grandesa.

El circ del Suppa Dürek (4.060 m) consta d'una enorme gelera sense a penes desnivell en la seva part superior, i amb tres inflexions en la seva part inferior que en dificulten el recorregut. El circ és dominat pel grup del Suppa Dürek que consta de diverses puntes no batejades encara. Dues o tres d'aquestes puntes situades al seu vessant meridional, deuen ser, sens dubte, dels problemes més difícils a resoldre al Djilo Dag.

A l'oest del grup del Suppa Dürek hi ha dos cims principals: el Genis-kaya i el Mirhamza (3.800 m). Aquest últim és un cim esvelt i suggestiu,

encara que la seva roca no és de gran qualitat. L'última anella d'aquesta cadena és el Göl Dag (cim del llac) (3.600 m). La seva paret nord-est és ben visible des de Mergan, contràriament al que passa amb el Mirhamza i Suppa Dürek que s'amaguen una mica.

El camp kurd del pla Mergan

Si bé la limitació de temps va escurçar el nombre de dies de descans al pla Mergan, a profit d'una activitat d'escalada del màxim interès, no per això van mancar les ocasions de tenir contactes sempre interessants amb els costums d'aquests pastors nòmades.

• • •

El sol encara no ha sortit. Fa fred. Podeu contemplar el camp kurd; no hi ha gent fora de les tendes. Silenci

per tot arreu. Observeu les tendes: són de forma circular... més aviat ovalada i consten d'una paret de pedres amuntegades fins a una alçada d'uns 40 centímetres. Les pedres els protegiran del vent i ajudaran a sostenir uns quants pals que, situats al voltant de la tenda i al mig, i lligats per cordes, mantenen tensa la tela negra de llana i pell de cabra destinada a protegir els seus habitants del sol i la pluja.

Surt el sol; comença la vida activa a Mergan. La vida activa vol dir el passeig o la conversa dels homes i el treball variat i intens per les dones.

Penetreu a les tendes i veureu com les mantos són curiosament plegades i recollides per tal que pugueu apreciar les estores que recobreixen el terra i que cal que trepitgeu descalços.

Fora de la tenda més gran, hi ha

una dona agenollada a terra: prepara el pa. Una fina coca de farina amassada és introduïda en un forat i enganxada a les parets fetes de fang. El forat és un forn. Quan la coca és cuïta es pot retirar i ficar-n'hi una altra.

Les dones preparen el menjar i després netegen els utensilis i les tendes, els homes xerren o vénen a visitar-nos.

Un cop al matí i un altre a la tarda, podem assistir a, un curiós cerimonial: les dones seuen en dos grups de tres, les unes davant de les altres, improvisant així un estret corredor pel qual és obligat a passar el ramat; un pastor tanca el corredor, evitant que puguin fugir les ovelles que interessa de munyir. Les dones es tapan la cara deixant tan sols els ulls al descobert i comencen a munyir les inquietes bèsties. En la im-

Un grup de kurds de visita a la nostra tenda.

Una representació de les dones kurdes del Mergan.

mensitat de les muntanyes, hi ha el pla Mergan, i al mig del pla, una llarga filera de bens espera el seu torn i al cap de la filera hi ha sis dones i si us hi apropieu més, fixeu-vos en dotze mans que es mouen actives i fixeu-vos en les cares cobertes ben a la vora del flanc de les ovelles i veureu un bosc de potes i sis cubells entre les potes; i entre les mans, les potes, les mamelles i els cubells, tot és pols i brutícia i se senten els crits dels nens i les imprecacions del pastor.

La llet passa dels cubells a grossos bots de cuir negrit. Quan acaba aquest cerimonial les dones es carreguen a l'esquena els bots de llet i caminen cap a les tendes; si és el vespre les veureu sortir un últim cop per anar a pregar a la vora del torrent.

És feina de les dones obtenir de la llet el formatge, el iogurt i l'airam (iogurt batut en aigua). És feina dels homes el pasturatge, així com l'obtenció de la llana.

Les dones renten la llana i degudament preparada comencen a filar-la. Els dits de la mà dreta trenen un fil que és recollit per un fus mogut per la mà esquerra. El fil és gruixut, la llana és pesada i aspra però serveix per a confeccionar de tot: des d'una flassada o la tela de les tendes, fins a cordes, alforges i fins i tot unes sabates que lligades a unes raquetes són el mitjà apropiat per a transitar a l'hivern.

Aquesta és la vida dels kurds del Djilo Dag vista a través d'una jornada normal al pla Mergan. Nosaltres coneixíem unes poques paraules de turc i també de kurd, ells van aprendre uns quants vocables en català, però com que el mitjà lingüístic era insuficient, ens enteníem amb signes. Mans, paraules i dibuixos, són els auxiliars de les llargues converses i negociacions amb els kurds.

Els cims

Malgrat la limitació de temps per a l'activitat de muntanya que caracteritza sempre els desplaçaments en vehicle a països tan allunyats, els nostres objectius eren els d'assolir els cims més característics i elevats dels cirks del Resko i Suppa Dürk.

L'endemà de l'arribada al campament-base (11 d'agost) la cordada Bramona, Arias, Alom, efectuà en una sola jornada una activitat de reconeixement del màxim interès: Remunten el curs del Mia Hvara en direcció a les grans parets nord del Resko; Esmer Tepe i Duvar Tepe. Després pugem per la gelera en direcció oest fins a assolir una bretxa sense nom situada entre l'Elsan i Suppa Dürk. Els altímetres assenyalen 3.500 metres i el termòmetre 40°C.

A cavall de l'aresta dominen la paret oest del Keskin Tepe i el Resko que seran els dos primers objectius. Davant d'ells es retalla una cresta turmentada i molt esvelta. És l'aresta nord-est de l'Esmer Tepe on destaquen dues grans torres, una al principi i una altra a pocs metres del cim est. Són els objectius tercer i quart. El mateix dia es finalitza el reconeixement.

xement baixant la vall del Suppa Dürrek. Si bé abans del viatge disposàvem d'informació de totes les expedicions anteriors, va resultar un autèntic imprevist la dificultat trobada en el descens d'aquesta vall. D'acord amb el material fotogràfic de què disposàvem, les tres cascades de «seracs» que separen aquest punt del pla Mergan no s'havien presentat tan descarnades. Els «rappels» sobre el glaç s'efectuaren sense dificultat i la cordada arribà a les sis de la tarda al pla Mergan, però havíem après dues coses: les distàncies i les proporcions són molt grans al Djilo Dag, i en segon lloc, l'ascensió del Suppa Dürrek presentaria dificultats a tenir en compte en l'aproximació a la part superior de la gelera.

L'endemà al migdia la cordada Bramona-Alom surt del campament-base amb un triple objectiu: aresta est del Keskin Tepe - Walterspitze i aresta nord del Resko. Acordem que l'ascensió i el retorn poden ésser efectuats en un màxim de cinc dies. El dia sisè la resta de nosaltres sortiria a cercar-los si no haguessin retornat. L'altra cordada, Arias, Boquet, Massons, es planteja també un triple objectiu: les dues torres de l'aresta nord-est de l'Esmer Tepe i en tercer lloc els cims est i oest per a retornar a Mergan voltant el massís pel seu vessant sud. L'ascensió i el retorn durarien tres dies sense demora possible, car al retorn, aquesta cordada esdevendria el grup d'ajut a la cordada del Resko en cas de retard superior a cinc dies.

El dia 12 d'agost Bramona i Alom bivaquegen al peu del pas Delhi-Deri (3.450 m), situat entre el Maunnsell i el Keskin. L'endemà pugen al coll (dificultats de IV) i baixen per la vall del Telgui Savi. No sense dificultats travessen la gelera per guanyar en primer lloc l'última torre de l'aresta Keskin Tepe - Schwarzspitze. Han abandonat deliberadament l'itinerari dels suïssos (1969) que varen guanyar directament l'aresta est del Keskin Tepe. El nou itinerari es desenvolupa fonamentalment amb dificultats de IV, amb una tirada d'A 1, on el

pes de les motxilles i el sol fortíssim del Djilo Dag es fan sentir de valent. El segon dia s'assoleix el cim del Keskin (4.050 m) per l'aresta est (itinerari suís de 1969) (dificultat de IV). El tercer dia és assolit el cim de la Walterspitze seguint l'aresta nord (4.020 m). Una bretxa molt profunda separa aquest cim del Resko. Al peu de la bretxa s'inicia la difícil aresta nord del Resko (polonesos, 1968). El quart dia se supera aquesta aresta, la roca és excel·lent, la dificultat estimada pels polonesos és de IV Sup, amb passos de V.

S'inicia la davallada per la cresta sud-est fins a la capçalera de la vall del Gemi. Segueixen aquesta vall, quan, sobtadament, són atacats pels terribles gossos pastors d'aquesta regió. Ni els crits dels seus amos no els deturen i tan sols es retiren després d'haver experimentat una utilitat, fins ara inèdita, dels piolets. La presència dels gossos fa que aquest cinquè bivac no sigui gaire confortable. L'endemà i últim dia, tornen a remuntar la vall de Telgui Savi on troben una expedició polonesa que els explica que un grup de kurds els han robat a punta de fusell els sueters i els anoracs.

L'últim obstacle és salvar de nou el Delhi-Deri per arribar a la nit al camp-base.

La segona cordada, Arias, Boquet, Massons, surt del camp-base a la matinada del 23 d'agost. Remunta la vall del Mia Hvara i guanya el peu de l'aresta nord-est de l'Esmer Tepe a l'oest de la gelera del Resko. L'aproximació pel centre de la gelera és quasi impossible a causa de la gran quantitat de «seracs» i esquerdes. Des del peu de l'aresta presenciem la caiguda d'un d'aquests «seracs».

El començament de l'aresta no sembla difícil però la roca és molt descomposta. Cerquem un pas, contornejant el sòcol pel costat est. Efectuem quatre llargs seguint la rimaa (1 rosca, glaç en bones condicions). Quasi a la vertical de la primera torre iniciem l'ascensió per una placa llisa que sembla infranquejable a primera vista. Aquest llarg de 40 metres és un pas clau (4 pitons, molt bona roca, D Sup.). En tres llargs més s'assoleix la primera torre, unes set hores després de la nostra sortida del pla Mergan. L'ascensió continua per l'aresta, alternant passatges de bona roca amb llargs on la roca és detestable i el pitonatge precari... Aquest detall no constava a la ressenya dels suïssos de 1969. A les cinc de la tarda es pon el sol i a les set és fosc. Hem trobat un bon emplaçament de bivac (3.600 m) i 40 metres més avall hi ha neu. L'endemà conti-

nuem l'ascensió. Si bé les dificultats es limiten a algunes superacions de IV, el terreny és molt descompost. La inseguretat del pitonatge ens obliga a extremar les precaucions. El temps és esplèndid i sostingut, tan sostingut és, que el sol esdevé un suplici malgrat que la temperatura no és elevada. El mal temps és excepcional al Djilo Dag, però la força del sol és insuportable. Prop del cim de l'última torre augmenta la dificultat que no sobrepassa el IV Sup. Són les tres de la tarda quan dalt de l'última torre finalitzen les dificultats. Ens plantejem dues possibilitats: baixar pel vessant sud i voltar el massís o tornar a Mergan per la via de pujada. De les dues possibilitats la segona és la menys atractiva però donada la limitació de temps a tres dies sembla la més ràpida, car suposem que el descens pel vessant sud i la marxa fins a Mergan, havent de superar tres colls, ens prendran dos dies més. Iniciem el descens i a les cinc de la tarda arribem en una cova situada al vessant nord. Dins la cova trobem un cartutx de gas deixat pels suïssos en 1969; n'hi deixem també un dels nostres i preparam el bivac. El tercer dia transcorre en el descens. A les tres de la tarda arribem a la gelera i la travessem en sentit oest-est, car esperàvem trobar un camí de retorn al camp-base més fàcil que el de pu-

jada. Més tard hem de retornar sobre els nostres passos fins a trobar un pas sobre la morrena.

Al peu de la gelera hi ha una vegetació exuberant, però poc extensa. Es fa fosc. Al cap d'una hora arribem al camp-base.

Ens faltava conèixer el circ del Suppa Dürek. Es va fer de dia al peu de la gelera. Pugem pel pendent de glaç verd en direcció a la segona cascada de «seracs». Abandonem el segon tram orientant-nos a l'oest i pujant per la roca, descomposta al principi i molt bona després.

D'aquesta manera salvem la tercera cascada de «seracs» que és la més difícil. Arribant a l'altiplà amplíssim constituït per la part superior de la gelera, el terreny esdevé fàcil. Aquests són llocs molt apropiats per a establir un campament d'alçada que fóra la base d'ascensions al grup del Suppa Dürek, al Geniskaya, al Mirhamza, etc. Un campament situat en aquest punt evitaria les quatre o cinc hores i el cansament de la marxa sobre el gel descarnat.

Remuntem la gelera fins al peu del coll situat entre les puntes del Suppa Dürek i la del Geniskaya. La rimaia no ofereix dificultat.

El primer llarg de corda s'efectua sobre roca molt bona (IV-1 pitó). Els altres llargs són fàcils, exceptuant alguns petits ressalts on la dificultat

no supera el IV grau. Predomina el terreny descompost.

Les ressenyes sobre aquest sector no concorden amb la realitat i l'única seguretat que tenim de la viabilitat del nostre itinerari és un paper d'emboicar de plata deixat segurament pel guia Bellefont que havia realitzat aquesta ascensió pocs dies abans.

Arribem a la cresta del Geniskaya a migdia i per a poder continuar per l'aresta oest del Suppa Dürek hem de baixar per la paret un parell de llargs, remuntar novament fins a la bretxa Geniskaya-Suppa Dürek i tornar a baixar pel vessant sud per a remuntar finalment fins a l'aresta oest del Suppa (pedró). Els últims metres sobre l'aresta oest són els més fàcils. Des del cim, admirem el massís del Sat Dag i les desèrtiques terres d'Iran i Irak. Iniciem el descens per la mateixa via de pujada i abans que es pongui el sol trobem un lloc de bivac amb neu a uns 30 metres de distància. La posta de sol darrera al Sat Dag és formidable i més formidables encara són uns agulles situades a la cara sud del Suppa Dürek Central, que creiem que deuen ser uns dels últims problemes alpinístics del Djilo Dag, pel seu desnivell i per la seva gran dificultat.

Quan l'endemà, sota un vent fred intens, abandonem l'aresta est del Geniskaya hem tornat a contemplar admirats les esveltes agulles que dominen les terres de Pèrsia.

Baixant la gelera del Suppa Dürek, l'última mirada ha estat per al Mirhamza. Hem arribat a migdia al campament-base i no sense nostàlgia hem passat l'endemà embalant les càrregues.

Hem estat uns testimonis excepcionals del Djilo de l'any 1973. Cap moment no es repeteix, i així veiem com les muntanyes es tornen cada dia més conegudes i freqüentades. El dia que el Djilo Dag estigui saturat de pitons i de cordes fixes, de camins, de fites i de refugis, d'hotels i de telefèrics... qui sap si els nostres passos formaran part de la seva història o de la seva llegenda.

La iconografia de sant Jordi

per Josep M. Ainaud de Lasarte

Si bé la figura històrica de sant Jordi és objecte encara de discussions erudites i d'investigacions apassionades, fins a posar en dubte la mateixa existència del sant, la seva presència en l'art i en la llegenda en fan una de les figures més atractives del santoral cristià. I en els països que el tenim per patró, aquesta presència en l'art, en la devoció popular i en la toponímia ens el fan tan present que bé s'escau que avui li dediquem un breu estudi.

Ben segur que els nostres lectors tenen una idea —potser a vegades no gaire precisa— de la vida del sant, però allò que millor coneixen és la seva llegenda. O més ben dit, una de les seves llegendes: la del sant cavaller, vencedor del drac i deslliurador de la princesa. Aquesta és la imatge més difosa del sant i la que més fàcilment identifiquem: un jove cavaller, armat de llança i d'espasa, cavalcant un cavall blanc, necessàriament haurà de ser sant Jordi. I gairebé sempre, ho encertem.

Però el nostre sant, al llarg dels segles, ha tingut representacions artístiques ben diverses. Això ha donat lloc que la iconografia de sant Jordi, als Països Catalans, presenti una varietat que intentarem de classificar i d'il·lustrar per a major comprensió dels nostres lectors.

Segons les poques dades històriques que conservem i que són acceptades pels hagiògrafs tradicionals, sant Jordi era un jove oficial de l'exèrcit romà, nadiu de Capadòcia, que fou màrtir de la fe de Crist pels volts de l'any 303. Això ha fet que una de les representacions artístiques més freqüents el presentés sota la figura d'un jove, vestit i armat com un soldat romà —cuirassa, falde-llí, generalment sense casc— jove, amb un escut on la creu vermella resplendeix sobre camp d'argent: la tradicionalment anomenada «creu de Sant Jordi», que fou adoptada com a símbol de la Diputació del General de Catalunya, l'antiga Generalitat catalana. Aquesta representació, molt freqüent als països europeus des del segle XII, és la primera que trobem do-

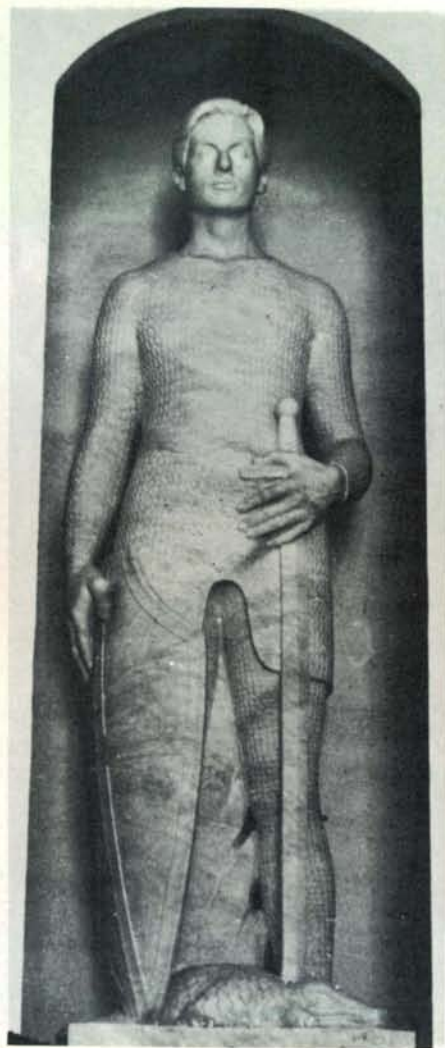
cumentada als Països Catalans: la clau de volta de la capella de Sant Jordi i Sant Genís, a la Seu barcelonina, i el maluradament desaparegut retaule del poblet d'Abella de la Conca. Totes dues obres són del se-

imatge de sant Jordi del desaparegut retaule d'Abella de la Conca, atribuït a Jaume Serra (s. XIV). ◀

Estàtua de sant Jordi, de Donatello, a Florència (s. XV). ◀◀

El superb sant Jordi de Rebull, a la capella del Comtat de Sant Jordi, a Calonge. ▼

gle XIV i la imatge era molt semblant; comparem-la, per exemple, amb el Sant Jordi de Donatello, a Florència, que en fou el prototipus. Modernament, és el mateix jove guerrer que l'escultor Rebull ha creat a la façana de Montserrat o a la Capella de Sant Jordi, prop de Calonge.

Una altra representació, actualment menys freqüent, és la que deriva de la primitiva llegenda del seu màrtir. Un màrtir fabulós, que ja els papes de l'antigor hagueren de condemnar per apòcrif: un màrtir que durava ni més menys que set anys, en presència de set reis pagans, que fruien turmentant-lo en va, fins que el botxí, en decapitar el sant, acabava amb els seus sofriments. Aquesta

Martiri de sant Jordi, de Bernat Martorell, conservat al Museu del Louvre (Paris). ▼

Retaule procedent del castell de Montesa, atribuït al pintor Marçal de Sax (segle XV). Representa, el sant i el rei Pere d'Aragó a la batalla d'Alcoraç, i es conserva al Victoria and Albert Museum (Londres). ▼▼

passió novellesca i llegendària inspirà bon nombre de retaules medievals. Un d'ells, obra del gran pintor català Bernat Martorell, del segle XV, es conserva repartit entre els museus del Louvre, a París (amb quatre es-

El cavaller sant Jordi segons un gravat català del segle XVI en un fullet editat per la Diputació del Principat de Catalunya. ▼

Número 2

cenes del martiri); la taula central, meravellosa, amb el sant a cavall, és ara al Museu de Xicago.

Una altra sèrie de llegendes el relaciona amb la seva ajuda als cavallers cristians que lluitaven amb els infidels. Així, els relleus anglesos del segle XII, relatius a les Croades, o les pintures del mateix segle conservades en algunes esglésies franceses. Als Països Catalans, aquestes representacions de les Croades són inexistents, però és que les imatges que el presenten en lluita contra els musulmans es refereixen concreta-

ment a batalles ocorregudes en territoris catalans o sota el domini dels reis de la Corona d'Aragó. Així, en un retaule del segle XV de Ciutat de Mallorca, el trobem al costat del rei Jaume I entrant a Palma, en prendre la ciutat els cristians; a les imatges populars d'Alcoi —on apareix sempre empunyant una sageta enlloc de la llança o de l'espasa tradicionals —commemorant la seva aparició en la conquesta de la ciutat, i en l'esplèndid retaule atribuït al pintor Marçal de Sax (i actualment també en terres estrangeres, al Victoria and Al-

Terracota de sant Jordi, de la ceràmica industrial de Quart d'Onyar (Gironès). ▼

Estàtua del Palau de la Música Catalana, de Barcelona, obra de l'escultor M. Blay. ▼▼

Escultura de sant Jordi a la clau de volta del temple del claustre de la Catedral de Barcelona. ▼

foto: Sanz

bert Museum, de Londres), se'l veu ajudant el rei Pere I d'Aragó a derrotar quatre reis moros, a la fabulosa batalla d'Alcoràs, prop d'Osca.

I finalment —però no l'últim!— la imatge de sant Jordi que tots identifiquem sense dubtes, és la del sant cavaller, armat de cap a peus, amb llança, espasa i escut sobre un ca-

vall blanc, lluitant contra un drac —que adopta totes les formes possibles, però que sempre identifiquem com a drac!— amb la princesa, en un costat, pregant per la victòria del seu cavaller. Al fons veiem una ciutat des de les muralles de la qual els pares de la princesa i els pacífics vilatans confien en la victòria del sant, però

sense ajudar-lo ni arriscar-s'hi. Deu ser feina dels sants patrons esforçar-se a salvar princeses i països, tot i que aquests, a vegades, no hi posin gaire de la seva part.

CRÓNICA DEL CENTRE

10 de novembre de 1973

Centre Escursionista de Catalunya
c' Paradis lo pl
BARCELONA

Apreciats amics:

Acepto i agraeixo les sentides expressions de condol en el traspàs del meu venerat marit Pau Casals. Aquests mots els rebo com a mostra d'afecte i d'agraïment per l'immensa obra cultural, musical i humana que Ell va portar a terme durant la seva llarga i fecunda vida a Catalunya i al mon sencer.

La figura de Pau Casals continuarà com una llum, una veritat clara, una esperança - una flama que no s'apagarà mai... M'agradaria que els seus compatriotes el recordin sempre com a exemple de treball honest, de bon dat, de força espiritual i de fermesa en els seus ideals, además de la seva genialitat artística. El testimoni deixat per ell es una fita sense equivoc...

Jo, per la meva part, i d'acord amb els ideals del Mestre, continuaré la projecció de la seva obra artística i humana i espero que tots els Catalans sentin el mateix desig i deure de col·laborar en aquesta obra mundialment reconeguda i venerada.

Amb el testimoni de la meva mes alta consideració i afecte,

Marta de Casals

Marta de Casals

Una carta de la senyora vídua de Casals

Amb motiu del tan sentit traspàs de l'eximí violoncellista i il·lustre conciuatà nostre, el mestre Pau Casals, la Junta Directiva del Centre va expressar el seu condol a la senyora vídua de l'artista desaparegut. Ens honorem, ara, reproduint en aquestes pàgines la carta que ha estat rebuda en resposta de la senyora vídua de Casals.

Consell de Jovent

El dia dos del mes de desembre es va portar a terme l'excursió d'inauguració del curset d'excursionisme per a nois i noies de 14 a 16 anys. Va tenir

lloc a Sant Llorenç del Munt; cal remarcar, com a nota curiosa, que qui més qui menys, hi va tenir l'ocasió de trepitjar la primera neu de la temporada, neu caiguda durant la nit i la matinada, que, amb tot, no va impedir la realització de la sortida, ja que a les deu havia parat de nevar i a les dotze lluita un sol esplèndid.

La inauguració fou presidida pel senyor Lluís Puntís, vice-president de la Junta Directiva del Centre.

Dins el mateix mes s'han fet dues tandes més de sortides del curset.

Paral·lelament a aquestes sortides, s'organitzen excursions facultatives: els dies 15 i 16 se'n va realitzar una al Costabona (Ripollès).

Així mateix, a la darrereria de l'any passat, i continuant les tradicions instaurades l'any anterior, es va dur a terme la col·locació del segon pessebre al cim del puig de les Aligues, a la serra de Curull (Vidrà), així com es va celebrar, també per segona vegada, la popular festa del tió, que tanta acceptació ha tingut entre els socis del Centre.

Cicle de Projeccions d'Alpinisme Internacional Expedició catalana Groenlàndia - 1973

Durant el passat mes de gener, i a la sala d'actes del Centre, s'inaugurà el Cicle de projeccions organitzat per la secció de Muntanya del C.E.C. i dedicades a l'alpinisme internacional.

Groenlàndia fou el tema i l'escenari de la primera sessió, presentada per dos membres d'aquesta expedició lleugera, els nostres consocis Josep Manuel Anglada i Jordi Pons. Amb unes diapositives i una pel·lícula de 8 mm ens van fer conèixer la campanya duta a terme a l'illa d'Upemvik, zona que varen explorar i on van efectuar diverses ascensions. Amb belles imatges van ésser captats els extraordinaris contrastos de l'aigua i el gel, així com algunes escenes de la vida i els costums dels habitants d'aquelles latituds.

Aquesta sessió fou també un acte de comiat a Jordi Pons i Josep Manuel Anglada, els quals, juntament amb els també socis nostres Emili Civis, Xavier P. Gil, Antoni Villena, Eduard Blanchard, Enric Benavente, Manuel Martín i el doctor Marià Anglada, intentaran aquesta primavera la conquesta de l'Annapurna (8.078 m), com a components de l'expedició catalana a l'Himalaia que organitza el Club Muntanyenc Barcelonès. La conquesta de l'Annapurna fóra el primer 8.000 assolit per una expedició catalana i, per tant, una fita molt important per a la història de l'alpinisme català.

Amb unes paraules del vice-president del Centre, Lluís Puntís, i del president de la secció de Muntanya, Enric Font, se'ls féu ofrena d'un petit obsequi, desitjant-los, a ells i als altres membres de l'expedició, un èxit complet en els seus propòsits, desig que acompanyava també el comiat que, per part dels amics reunits a la sala d'actes del Centre, es féu als nostres alpinistes.

Imatges dels Andes del Perú

A finals de gener va tenir lloc la segona sessió del Cicle de Projectes d'Alpinisme Internacional, amb una presentació de les ascensions efectuades aquest darrer any als Andes del Perú pel nostre consoci i veterà alpinista Jaume Fabrès amb la seva muller Rosa Vilanova. Com a introducció va exposar les principals característiques de la serralada andina que s'estén des de Venècia fins al cap d'Hornos, d'altituds de 5.000 a 7.000 metres i amb la particularitat d'estar fornada per d'altres serralades unides a l'eix central, i amb un clima extremament variat.

Foren presentades una sèrie d'excelsions diapositives i una pel·lícula de super 8 mm de 30 minuts de duració, dedicada a l'ascensió del cim de Cuyllorite (6.020 m). Els objectius d'aquesta expedició foren l'exploració i ascensions als massissos de Vilcanota i Salcantay, muntanya tan difícil com meravellosa, de la qual assoliren l'avantcim per l'aresta sud. El massís de Vilcanota, d'accés llarg i difícil penetració, dona algunes a la conca de l'Amazonas i té unes característiques diferents que el vessant del Pacífic. Jaume Fabrès va insistir molt en les grans possibilitats que ofereixen els Andes, amb moltes zones per explorar i cims per conquerir, alguns dels quals fins i tot sense nom conegut. Començà la projecció amb unes encertades visions de l'aspecte humà de l'antiga civilització inca, amb les fabuloses ruïnes de Machu Pichu, i la vivent i acolorida ciutat de Pízzau, als altiplans andins.

El matrimoni Fabrès Amorós, muntanyencs veterans amb esperit jove i inquiet, s'integraren, per a realitzar aquesta anada als Andes, amb un grup que forma part del programa «Muntanyes del Món», organitzat pel Club Alpí Francès, amb l'afany de fer conèixer les principals serralades del món fora d'Europa. Els amics i socis que omplien la sala d'actes agrairen amb entusiasme a Jaume Fabrès la interessant projecció i els encertats comentaris sobre la pràctica de l'Alpinisme que tantes vegades pot caure en una exhibició i oblida l'esperit de lluita desinteressada.

A l'inici de la sessió i amb unes paraules del president de la Secció de Muntanya, Enric Font, l'amic Fabrès fou obsequiat amb un petit record de la seva col·laboració dins aquest cicle d'alpinisme.

APPALACHIA

New Series, Vol. XXXIX, June 15, 1973 Number 8

Magazine Number 156

APPALACHIAN MOUNTAIN CLUB
5 Joy Street, Boston, Massachusetts 02108

El senyor Ellis Wallach i nosaltres

Hem vist amb molt de goig el número d'«Appalachia», corresponent al juny de l'any passat. Es tracta de la revista editada per l'entitat americana Appalachian Mountain Club. En aquesta publicació hem pogut llegir un bell article del senyor Ellis Wallach, soci alhora del club americà i del nostre Centre. Sense arribar a la llagoteria, descriu, després d'una invitació a entrar-hi, la nostra entitat, una mica de la seva història, els detalls que l'han colpit del nostre estatge i la nostra organització, amb una referència bastant densa del país que l'acull. Fa saber a la gent del seu país que «Catalunya és, en general, un país de muntanyes amb pins, cingles rocosos, congostos pregonos, valls conreades, vessants amb marginades, entrecreuat per carreteres de giragonses inversemblants». Després d'una referència a la història i la llengua de Catalunya, on situa les activitats del Centre, descriu les condicions psicològiques i materials de la nostra entitat, sense oblidar, al nostre parer, res de substancial que pugui ajudar els seus connacionals a fer aquesta nova coneixença d'una entitat pariona de la llur, en molts d'aspectes.

S'allarga, amb una descripció bastant detallada de la nostra organització interna, en detalls, de vegades minúsculs, que hom creuria oblidats o mai observats. I és que l'observació vinguda de fora sempre és profitosa, i ara diríem que ho pot ésser més, vinguda com és d'un país que no fa pas massa cabal dels prejudicis.

Jo diria que en aquest article, malauradament no massa extens, hi som retratats en unes petites instantànies, vistes amb un objectiu nou de trinca, que no es confonen mai amb un joc adula-

tori. Més avall, en una bella descripció, no mancada de poesia, d'una sortida a muntanya amb gent del Centre i dels detalls del país que ha anat observant, comunica als seus lectors americans l'entusiasme per aquesta primera excursió a casa nostra. És aleshores quan ens diu: «La muntanya era bella. Els camps, llaurats de nou; l'errant bestiar, gros i petit; els magraners amb la fruita madura; les figues tardanes; les ametlles seques a l'abast; els ceps, rovellats després de la verema; i les ruïnes a la carena, van fer el dia memorable i encantador.»

En un altre lloc, descriu el nostre «rambling building» (laberíntic edifici), com l'anomena sense ironia, meravellant-se que pugui contenir tantes sales, seccions i despatxos, i ultra tot això, encara gaudeixi de l'ornament que li donen les enormes columnes, «restes del temple dedicat a Cèsar August».

Clou l'article, oferint-se als membres de l'Appalachian Mountain Club, a fer-los de guia, potser per aquest petit laberíntic, que per a un forà pot arribar a ésser la nostra entitat. Unes fotografies del nostre consoci Josep Llaudó, comuniquen al públic americà la imatge de les nostres muntanyes.

E.R.E. — Del gran nord al gran sud

Sota aquest títol general el professor Joaquim Montoriol i Pous va presentar dues xerrades sobre les expedicions per ell efectuades al sud, al Sahara algerí, i al nord, a Lapònia.

A la primera d'elles, l'anomenada Missió TINDUF, ens va transportar als desèrtics paisatges nord-africans, amb les fantàstiques extensions de dunes. Com ja és característic en el professor Montoriol, la xerrada va derivar fins a convertir-se en una autèntica lliçó sobre el com i el perquè de tot el que ens anava mostrant la selecta col·lecció de diapositives.

La segona dissertació, titulada Expedició Nord-3, transcorria pel Finmàr i la Lapònia, i contrastava vivament amb la presentada la setmana anterior, per les moltes característiques diferents de les regions visitades. Novament, en un estil clar i didàctic, ens van ser servits gran nombre de coneixements, no sols sobre fenòmens naturals, sinó sobre tots els aspectes de la vida que poden interessar —els lapons i els seus costums i creences, la flora i la fauna, etcètera—.

Per resumir, direm que aquestes dues sessions, organitzades conjuntament per l'E.R.E. i la Secció de Geografia i Ciències Naturals, han resultat un èxit complet, tant pels assistents com per la categoria del conferenciant, de qui esperem que no tardi gaire a tornar a proporcionar-nos una magnífica vetllada com aquestes.

Cicle d'Orientació a l'Espeleologia

Del 18 de gener fins al 15 de febrer, organitzat per l'ERE, ha tingut lloc un Cicle d'Orientació a l'Espeleologia, amb el desig de donar una visió global de tots els aspectes que configuren el món espeleològic, tant els científics com els purament tècnics.

Al costat de les sessions teòriques de formació sobre tècnica, Geoespeleologia, Bioespeleologia, Topografia i Espeleo-arqueologia, s'han desenvolupat una sèrie de sortides pràctiques a diversos avencs i coves de les zones càrstiques de la nostra terra. Es visitaren els avencs Montesinos, Verdor, Pompeu Fabra, Sumider, T-38, Sellerés, Esquirols i Esplugu, i les coves del Forat Micó i la Falconera. En la seva programació es tingué en compte d'oferir l'oportunitat de practicar la major part de tècniques emprades en l'espeleologia: Descens de pous, navegació en bot, exploració de galeries horitzontals i cavitats amb desnivells de l'ordre del centenar de metres...

És de destacar que el 85 % dels participants va superar amb èxit les dificultats presentades.

La Comissió Organitzadora del Cicle vol agrair els serveis dels consocios Oleguer Escolà, Carles Ribera, Albert Martínez i Ramon Viñas, que donaren les sessions teòriques, així mateix els de tots els membres de l'Equip que han portat a terme el desenvolupament de les sortides pràctiques.

crònica

El Naranjo de Bulnes desmitificat

Sense donar-hi importància, dos escaladors asturians efectuen l'escalada del Naranjo de Bulnes per la cara oest.

El Naranjo de Bulnes, un dels pics més característics de la serralada dels Picos de Europa i objecte, darrerament, de publicitat i discussions en els mitjans de comunicació de la Península, ha estat novament conquerit en hivernal per la cara oest, segons notícies procedents d'Oviedo del 24 de gener. Dos escaladors asturians, Álvaro Lorzo Díaz, del grup Torreblanca, d'Oviedo, i Constantino, del grup Alpino, de Cianño, realitzaren l'ascensió, sense que ningú s'assabentés de la seva presència al Naranjo, passant desapercebuts fins i tot pels habitants d'Arenas de Cabrales. No han volgut fer manifestacions, ja que van assegurar que no els movia cap interès publicitari i l'única cosa que han afirmat és que la cara oest del Naranjo s'ha mitificat sense motiu, i els accidents ocorreguts foren gairebé sempre motivats per la inexperiència dels escaladors, o per les males condicions meteorològiques. També van confessar que efectuaren l'escalada només per satisfacció pròpia i a fi de desvirtuar la trista llegenda que s'ha volgut fer de la bonica muntanya dels Picos de Europa que ells tant estimen.

Alps. Escalada del Matterhorn per la cara nord, en hivernal

Notícies procedents de Zermatt, de darrers de gener, informen que dos alpinistes, el suís Edgar Oberson i el txec Thomas Gross, han reeixit en l'escalada del Matterhorn per la seva cara nord.

La «ruta de l'impossible» o l'«última primera», com la coneixen els guies del Valais, és una paret de gel i roca de més de mil metres d'alçada, seguida d'una muralla de 400 metres més fins al cim de la famosa muntanya (4.482 m).

Oberson i Gross, després d'una setmana d'esforços, varen passar la darrera nit de la difícil escalada penjats a la paret en un indret on no és possible

fer bivac, a uns 50 metres del cim i amb temperatures de 20 graus sota zero. Varen aconseguir arribar al cim al migdia i demanaren ésser baixats a la vall amb helicòpter a causa del seu estat d'esgotament.

Cloenda del cinquantenari dels Amics dels Goigs

El diumenge dia 20 de gener va tenir lloc en el marc incomparable de Montserrat, la cloenda d'un seguit d'actes commemoratius que, en el curs d'un any, ha desenvolupat l'entitat dels Amics dels Goigs, amb motiu dels 50 anys de la seva creació.

La nostra entitat, tan vinculada amb la dels Amics dels Goigs, va enviar-hi una representació que va recaure en el nostre consoci, el vocal bibliotecari, senyor M. Montlleó.

La visita dels Amics dels Goigs a Montserrat va coincidir amb el començament de l'Any Sant, la qual cosa féu que el pare abat, Cassià Just, agrais al grup gogista que fossin els primers a acudir als peus de la Moreneta, tot contestant a les paraules del poeta Osvald Cardona, que en nom dels romeus gogistes es va adreçar al pare abat i a la comunitat, en un llenguatge poètic i amb un verb encomanadís, que el pare abat, humilment, va dir que no podia superar; les seves paraules d'afecte i admiració per a l'obra realitzada, però, colpiren vivament l'ànim dels gogistes. Les paraules falagueres de l'abat encomanaren esperances en el sentit que la nova litúrgia i les orientacions modernes dels cants a l'església eren propícies a fer perdurables els cants fidels dels goigs. També va elogiar la nova edició dels Goigs a la Mare de Déu de Montserrat, editada per Torrell de Reus, amb el text de mossèn Jacint Vedaguer, música de mossèn Francesc Baldelló, i nous gravats del nostre consoci Antoni Gelabert. Edició acurada, impresa a dues tintes, i a quatre pàgines.

Es desprèn d'aquesta visita i del caliu que s'hi veia, que la tradició dels cants dels goigs persistirà, potser amb lleugeres modificacions adients a l'època actual, que se'n fomentaran de nous, promovent concursos, que es cercarà l'embelliment de les edicions i que se n'estimularan les col·leccions, tant per a donar a conèixer la història de les nostres devocions, com pel tresor artístic, dins del camp poètic, de la música o dels gravats.

Abans de retirar-se, el pare abat va estrènyer la mà de molts gogistes, àdhuc la del romeu més jove, Marc Montlleó, de 26 mesos, nét del nostre representant, al qual va dirigir unes paraules encomiàstiques, tot fent-li el senyal de la creu.

Amb el lliurament de la nova edició dels Goigs a la Mare de Déu, la missa concelebrada de les onze hores, la recepció del pare abat, l'exposició de goigs de la Mare de Déu de Montserrat de la col·lecció de l'Abadia, els cants dels goigs per l'Escolania a la una de la tarda i el dinar de germanor conjunta-ment amb gogistes de Reus, Cardona, Igualada, Tàrraga, Vic i Sabadell, es va donar per acabada la visita a Montserrat i els actes del cinquantenari.

En arribar a Barcelona, un grup reduït d'Amics dels Goigs es traslladaren al domicili particular del reverend mossèn Francesc Baldelló, fundador de l'entitat, i li feren lliurament d'un exemplar signat per tots els assistents a la cloenda.

Muntanyenc-mariner: un maridatge no gaire freqüent

Normalment, la gent que fa muntanya són més aviat de secà i no coneixen del mar més que la seva utilitat refrescant a ple estiu. Alguns no arriben ni a això, ja que sabem d'un muntanyenc amic nostre, tan bon muntanyenc com amic, que una vegada que va sucra els peus a les aigües de cap de Creus va ésser atacat fulminantment per unes agües que van obligar a una evacuació marítima, tot i la repulsió de l'ambient. No obstant això, n'hi ha que compaginen la muntanya i el mar amb tota l'aventura i l'amplitud que puguin tenir una i altre, des de la gran ascensió a la travessia, navegant a vela, aguantant bon o mal temps, «bivaquejant» a la canya i buscant al compàs la millor «via» per arribar, si no al cim, sí a l'illa o port pensat.

Motiva aquest comentari la recent publicació del llibre d'un navegant solitari (1). Va sorprendre, en 1968, saber que un xicot basc projectava travessar l'Atlàntic i continuar després fins a fer la volta al món, en un petit vaixell de vela, de set metres d'eslora, construït per una indústria catalana. Però conèixer les circumstàncies d'aquest projecte foren encara més sorprenents.

Julio Villar, que aquest és el seu nom, era un apassionat de la muntanya i des-

prés de conèixer Pirineu, Picos i el Naranjo, havia corregut per la nord de Lavaredo, Piz Badile, el Dru i feia de guia als Alps. Un greu accident a l'aresta de Peuterey, del qual es va salvar després de dos dies gràcies a un helicòpter, amb una doble fractura oberta de tibia i peroné, el va tenir més d'un any inactiu, i va ésser durant aquesta inactivitat que va projectar la seva nova aventura i en un nou element.

Havent sortit de Barcelona a l'abril de 1968, va creuar l'Atlàntic, des de Canàries a les Antilles, en 34 dies. El Carib, Panamà, Pacífic, Tahití, Nova Zelanda, Austràlia, Àfrica del Sud, Brasil i finalment Lequeitio a l'estiu de 1972, van ésser punts del seu periple.

Julio Villar no ha escrit un llibre tècnic de navegació, sinó les seves impressions, la seva recerca de la solitud i la visió, comprensió de la humanitat des de la seva impressionant tribuna. Podríem dir que ha escrit el poema de la seva manera d'ésser o, millor dit, i fent servir les seves pròpies paraules, «este libro es el reflejo de mi alma».

I el maridatge que assenyalàvem, amb ell continua plenament, ja que ara Julio Villar és un dels membres de l'expedició basca a l'Everest.

(1) Julio Villar: ¡Eh, petrel! — Cuaderno de un navegante solitario. Editorial Juventud.

bibliografia

Roques, parets i agulles de Montserrat. Guia d'escalades. — 2. Regió de Tebes i Tebaida, per Josep M. Rodés i Ferran Labraña. 222 pàgs. 80 fotografies i nombrosos croquis. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 1973.

Quan l'any 1972 apareixia el primer volum de **Roques, parets i agulles de Montserrat**, dedicat a la regió d'Agulles, amb el qual Josep M. Rodés i Ferran Labraña iniciaven la seva ambiciosa obra —cinc volums programats— de recollir i sistematitzar totes les vies d'escalada del conjunt orogràfic de Montserrat, el llibre, realment important, fou ja objecte, en aquestes pàgines, d'un extens comentari, alhora que d'un merescut elogi.

Avui repetim amb goig els mateixos conceptes, subratllats si cal, perquè la continuïtat que representa la preparació i l'edició d'un segon volum de la sèrie de **Roques, parets i agulles de Montserrat**, mereix els majors elogis, tant més en un país com el nostre, més amant de les tasques isolades, que no pas dels esforços continuats i sistemàtics.

En aquest segon volum són descrits uns setanta cims, que no formen grup, sinó que constitueixen nuclis isolats pertanyents a les regions anomenades antigament Tebes i Tebaida, és a dir, les dues regions orogràfiques delimitades a llevant pel Llobregat i a ponent pels Pollegons, i estructurades en dues zones naturals migpartides per la Vallmala.

Aquestes dues zones són conegudes amb el nom de Magdalenes al vessant dret i de Trinitats, Sant Salvador i Sant Benet a l'esquerra. Són les parts més visitades de tot Montserrat, car l'emplaçament de diverses ermites d'ençà de mes de mil anys i la proximitat del temple de la Verge bruna i la seva abadia, han facilitat el seu coneixement als muntanyencs i als romeus.

Com en l'anterior volum, la base de la Guia és la fotografia, sobre la qual es dibuixen els itineraris de les vies. S'hi indiquen minuciosament els graus de dificultat, llocs de reunions, llargada de les tirades, etc. També ací s'inclouen

fotos panoràmiques de cada zona descrita, així com dibuixos a vista d'ocell d'alguns dels monòlits, amb indicació de l'accés de les vies.

L'abundant part gràfica, es completa amb sengles mapes-croquis de les dues regions estudiades en l'obra: Tebes i Tebaida, amb el dibuix i numeració dels monòlits i llurs camins d'accés.

Com és evident, una obra tan completa, interessa no tan sols els escaladors, a qui va indubtablement dedicada en primer lloc, sinó a tots els muntanyencs i geògrafs, interessats en la muntanya montserratina.

Els dos magnífics volums de Josep M. Rodés i Ferran Labraña, esperen la prompta companyia dels altres de la sèrie que ja s'anuncien: el de la regió de Tabor i el de la dels Ecos i Frares Encantats.

Josep Girona

La Cerdagne (Cerdagne Française, Cerdagne Espagnole, Capcir). A. F. Mare et Bouille. — Préface de J. G. Gigot, directeur des services d'archives de l'Hérault. — Editions du Cadran.

Heus ací un llibre interessant per als qui vulguin conèixer una mica més, sobretot en l'aspecte monumental, aquesta meravellosa comarca pirinenca migpartida absurdament, tal com diuen, encertadament, els autors en la presentació del país: «Depuis le traité des Pyrénées,

depuis 1660, la Cerdagne espagnole est séparée de la Cerdagne française par une frontière qui a été définie selon des critères politiques et militaires ne tenant aucun compte des réalités naturelles et humaines du pays.»

El llibre està dividit en dues parts, la primera de les quals, dins l'aspecte general d'aquesta comarca, analitza el país com a realitat física, amb l'encert d'incloure-hi també la petita depressió del Capcir. Seguidament presenta la història d'aquesta terra, abans i després del Tractat dels Pirineus. Acaba la primera part amb una divisió de l'home, en una interpretació ben reeixida dels fets humans i les tradicions de la comarca cerdana.

La segona part del llibre, més extensa, està dedicada de forma itinerant i amb petits gràfics, als indrets més característics de poblament humà, a les dues Cerdanyes i al Capcir. Està ben documentat, amb dades fins i tot poc conegudes, i completat amb una abundant il·lustració molt interessant i en part força inèdita quant a les reproduccions de gravats i plànols antics dels Arxius Fotogràfics de París i de la Biblioteca Nacional, referents al tresor artístic i a les viles fortificades de la Cerdanya Francesa. Aquesta segona part del llibre va precedida per un breu estudi de les esglésies de la Cerdanya i el seu mobiliari, ja que és aquest l'objecte principal dels esmentats itineraris.

Acaba el llibre amb un índex toponímic i un glossari de mots, alguns catalans i d'altres de vocabulari d'història i arqueologia medieval. Conté també una extensa bibliografia sobre la Cerdanya, més completa pel que fa referència als autors francesos.

Recomanem, doncs, aquesta obra, pel seu contingut i exposició, a tots aquells que, coneixent de prop una comarca tan característica com la Cerdanya, vulguin aprofundir una mica més en la realitat de la seva història i l'antiga tradició de les seves pedres.

Josep Llaudó i Majoral

Els problemes del Pallars Sobirà. Magí Riart Birbe

Aquest estudi, publicat a Barcelona en 1972, i guardonat amb un accésit al Premi «Paterna Rura», és seguit d'unes taules de despoblament de la comarca, de Josep Iglésias, i ha estat editat pel Patronat de la Fundació Salvador Vives Casajoana. En fer realitat, junt amb altres

publicacions i activitats, el noble anhel d'aquell que fou modèlic ciutadà i generós propulsor de la cultura, ens compaem a retre-li públic homenatge d'honorança i gratitud. No vacillem a recomanar aquest treball, escrit amb tanta dedicació com competència, que constitueix un estudi geogràfic i econòmic, a través de la història, d'aquella comarca pirinenca, en què el rigor científic va aparellat amb una exposició àgil i senzilla. Veritable obra de geografia aplicada, Magí Riart hi explana i analitza els diversos problemes que tenen plantejats avui les comarques de muntanya: emigració, falta de comunicacions, modernització i explotació rural dels seus mitjans de riquesa.

Heus ací l'índex del llibre que pot donar una bona idea de l'interès del seu contingut: El Pallars Sobirà. Generalitats. Aspecte humà. Aspecte econòmic. Els esports de muntanya al Pallars. Excursionisme. Esquí. Turisme. Pesca. Caça. Els bolets. Les plantes medicinals. Els arbres fruiters. Els pastors. La ramaderia. Els boscos. Les fires i els mercats. Les indústries. El folklore. El Pallars, privilegi de la natura.

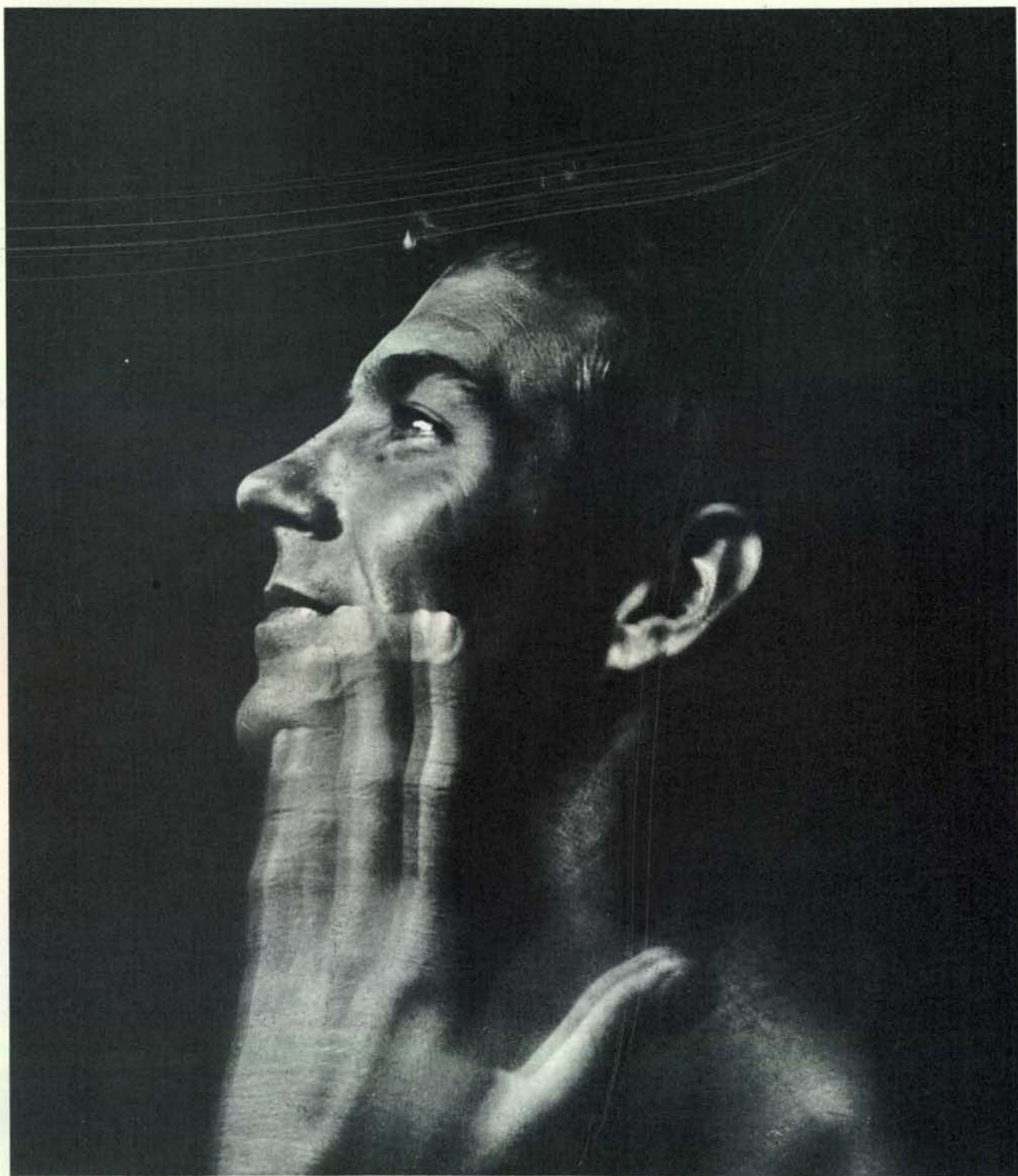
Les taules de despoblament, de Josep Iglésias, que constitueixen un apèndix de l'obra, comprenen un detingut estudi des del segle XVIII als temps actuals, amb anàlisis detallades de les dades comparatives dels primers cinquanta anys del present segle, dels darrers vint anys, l'altitud del poblament i la distribució geogràfica.

Cal afegir-hi, encara, que el llibre exposa un seguit d'idees pràctiques molt interessants que afecten l'evolució immediata de la comarca pallaresa i l'aprofitament de les immenses reserves i riqueses naturals.

La nostra felicitació al seu autor, Magí Ricart i Birbé, i al Patronat de la Fundació Vives Casajoana, que ens ofereix obres de tant d'interès com aquesta, que esperem que seran seguida per d'altres del mateix caire.

J. Ll. M.

La revista "Muntanya", editada pel Centre Excursionista de Catalunya, es publica sense cap finalitat lucrativa.

AMB AQUEST GEST...

milions d'homes de tot el món comencen
cada dia llur jornada.

Un massatge fort i baronívol de FLOID
després d'afaitar-vos us evitarà tota irritació
cutània i prepararà la vostra pell
per a l'afaitada de l'endemà.

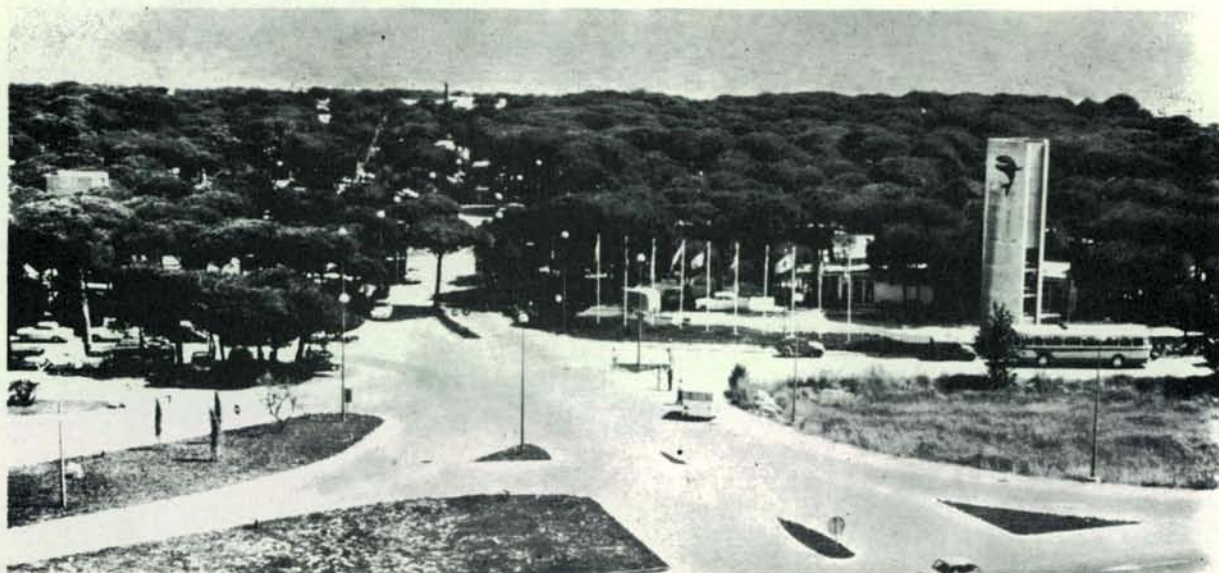
Amb l'ús habitual de FLOID AFTER-SHAVE
l'home d'avui reprèn la lluita diària,
optimista i ben dispost.

Useu, també, Aigua de Colònia FLOID.
Fresca, baronívola... excitant.

Floïd

HAUGRON CIENTIFICAL, S. A. New York / London / Paris / Barcelona

Camping

La Ballena Alegre

A 9 minuts de Barcelona per l'autopista de Castelldefels, el camping "LA BALLENA ALEGRE", us convida a acampar als seus boscos frondosos i a banyar-vos a les transparents aigües mediterrànies.

Així mateix i per a comoditat dels nostres clients hem instal·lat a l'interior del recinte del camping els serveis complets de bar, restaurant, serveis sanitaris, supermercat, dutxes, lavabos, assistència mèdica, parc infantil, zona esportiva, bugada i planxa i el sector comercial on podreu adquirir tots aquells articles que vulgueu.

**No us
n'estranyeu!
Encara
no ha
visitat
Mañanes**

Mañanes es preocupa
per tothom qui vol practicar un esport.
Li aconsella l'equip complet
més adient entre tota una gamma variada de les millors marques.

Canuda, 26 T. 232 07 71 Barcelona-2/Via Augusta, 103 T. 217 91 88 Barcelona-6
Bailèn, 170 T. 258 10 15 Barcelona-9/Prim, 99 T. 380 48 21 Badalona

**la qualitat
dels nostres
clients
determina
la qualitat
dels nostres
productes**

**es^{ports}
esplai**

**articles d'esport
per a clients
de qualitat**

**c. del pi nº 16, barcelona-2
tels. 231.64.34   221.28.57**

d'EL CASERIO, me'n fio!

**Per això
és el primer formatge
en porcions
d'Espanya**

Pes en origen: 170 grams

EL CASERIO

MUNTANYA Editada pel CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

La revista excursionista de més tradició i de més difusió de Catalunya.

Reflex de totes les activitats i tots els aspectes de la muntanya i l'excursionisme.

Si encara no sou
subscriptor de
MUNTANYA,
retalleu i envieu
aquest butlletí
i rebreu
puntualment
la revista al
vostre domicili.

Si ja en sou,
doneu-lo a un
amic que
s'interessi per
l'excursionisme
i segur que
us ho agrairà.

Nom _____

carrer _____ núm. _____ pis _____

població _____

(districte postal)

Se subscriu a la revista MUNTANYA a partir del núm. _____, amb la
quota anual de 195 pessetes país o 225 pessetes estranger.

Cobrament:

- ☐ gir postal
- ☐ reembossament
- ☐ compte corrent

Signatura _____

PORTER-LLIBRES

Recomanem:

DOMENECH, Josep M.^a
Història Breu de Terrassa (per a infants)
Terrassa 1972 200 ptes.

SITJES I MOLINS, X.
Sant Benet de Bagés
Manresa 1973 175 ptes.

CUIXA
Abadía de S. Miquel de Cuixà
1973 125 ptes.

CARDONER I PLANAS, Antoni
Història de la Medicina a la
Corona d'Aragó
B. 1973 100 ptes.

Avda. Portal de l'Angel, 9 - Barcelona

La revista **MUNTANYA**, editada pel Centre Excursionista de Catalunya, ha guanyat una nova etapa de superació, tant per la presentació com pel contingut, com a fruit dels esforços d'un treball d'equip.

Ara, **MUNTANYA**, demana la col·laboració dels seus lectors per a una nova etapa d'expansió, perquè aconseguixi tota la difusió que es mereix.

Franqueig

TARGETA POSTAL

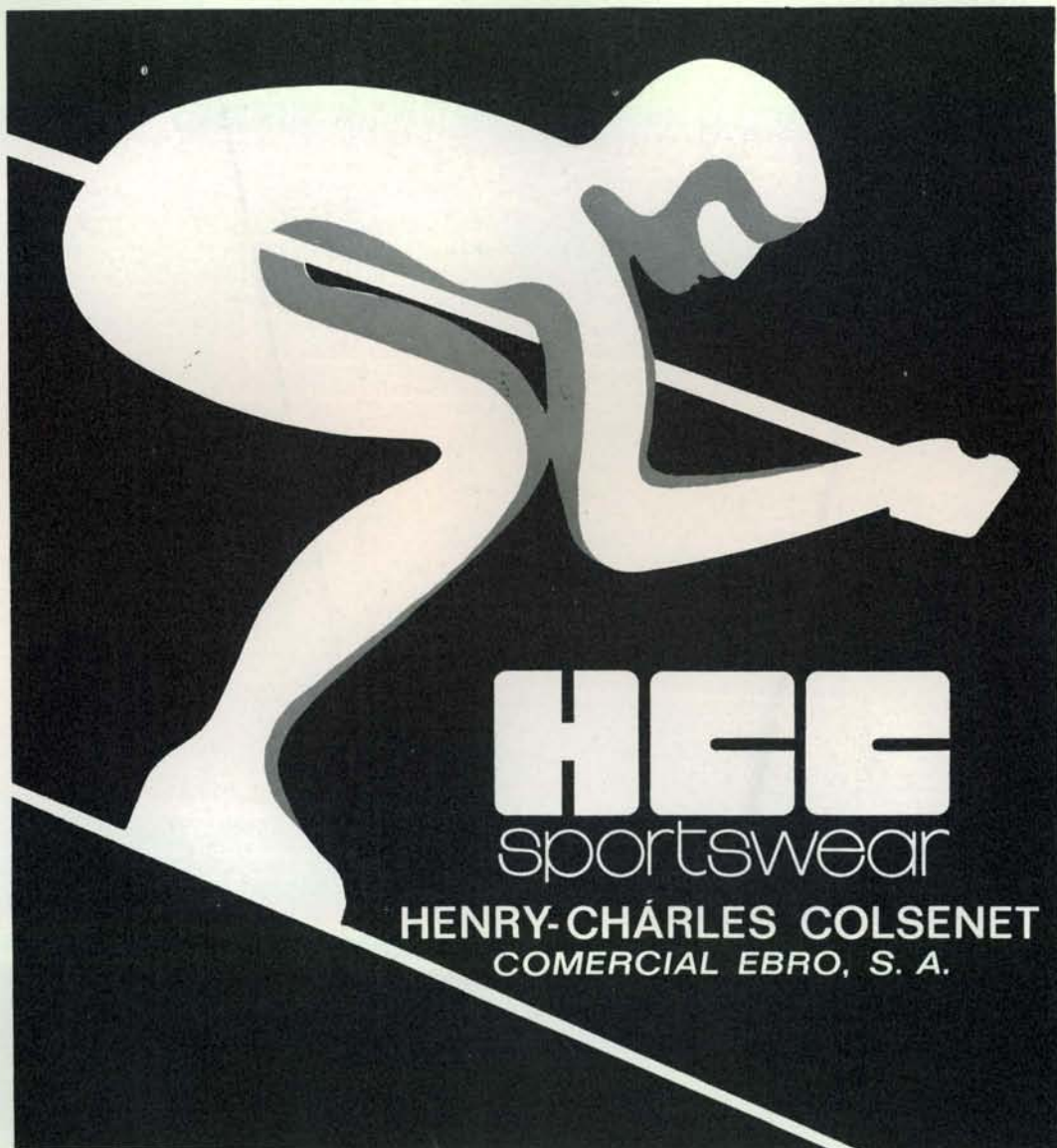
Revista MUNTANYA
CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Paradís, 10
BARCELONA (2)

*Molts
excursionistes
no llegeixen
MUNTANYA
perquè no
la coneixen.*

*Parleu-vos de
MUNTANYA
i feu-los-la
conèixer.*

*Retalleu aquest
butlletí
i doneu-los-el
perquè se
subscriguin a
MUNTANYA*

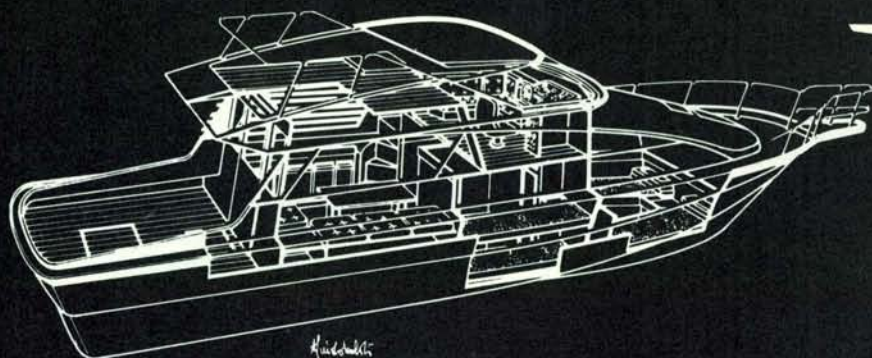
HCC

sportswear

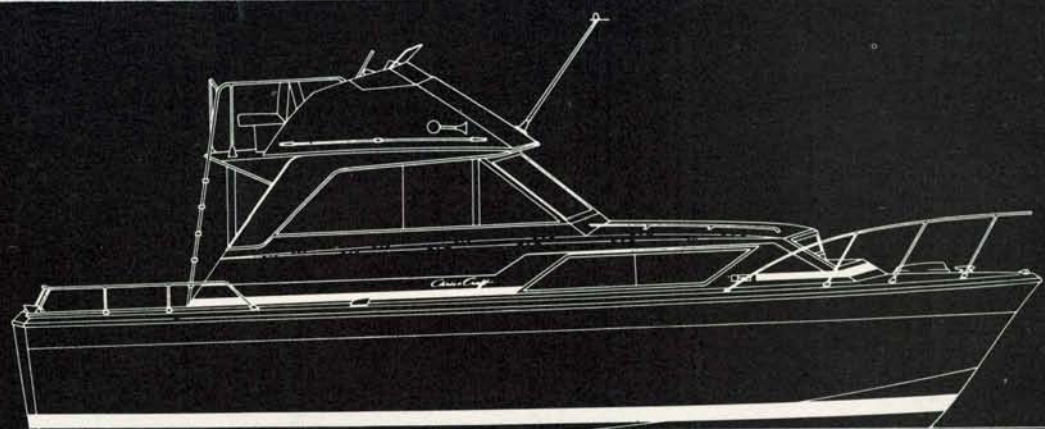
HENRY-CHARLES COLSENET
COMERCIAL EBRO, S. A.

SANTA EULALIA

N A U T I C A
Passeig de Gràcia, 93
B A R C E L O N A - 8

Halcraft
X-ESPADA

Chris★Craft
33' Sports Sedan

Pelle Petterson ab
❖ MAXI ❖

